

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VLDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
VALDYMO TEORIJS KATEDRA**

**JEVGENIJA NIKOLAJENKO
(VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO PROGRAMA)**

**VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KRYPTIES MAGISTRANTŪROS
STUDIJŲ PROGRAMOS KOKYBĖS VERTINIMO MODELIO
FORMAVIMAS LIETUVOS UNIVERSITETUOSE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: dr. doc. Margarita Išoraitė

Vilnius, 2006

Turinis

Įvadas

1. Visuotinės kokybės vadybos samprata

- 1.1. Visuotinės kokybės vadybos susiformavimas
- 1.2. Visuotinės kokybės vadybos principai ir modeliai

2. Universitetinis mokymas ir jo kokybė

- 2.1. Vidinė kokybės užtikrinimo sistema ir išorinis kokybės vertinimas
- 2.2. Studijų kokybės vertinimo sistemų lyginamoji analizė: pasaulinė patirtis
- 2.3. Aukštųjų mokyklų veiklą reglamentuojantys teisės aktai, jų taikymas studijų sistemoje

3. Viešojo administravimo krypties magistrantūros studijos kokybės vertinimo modelis.

Vertinimo kryptys. Programos vertinimas.

- 3.1. Dėstytojų nuomonės ir vertinimų tyrimas
- 3.2. Magistrantų nuomonės ir vertinimų tyrimas
- 3.3. Darbdavių nuomonės ir vertinimų tyrimas
- 3.4. Dėstytojų, magistrantų ir darbdavių nuomonių ir vertinimų lyginamoji analizė

Išvados ir rekomendacijos

Literatūra

Santrauka

Summary

Priedai

1 priedas. Lietuvos universitetų dėstytojų, dėstančių viešojo administravimo krypties magistrantams, apklausos anketa

2 priedas. Lietuvos universitetų viešojo administravimo krypties magistrantų apklausos anketa

3 priedas. Darbdavių apklausos anketa

4 priedas. Statistiniai apskaičiavimai

Ivadas

Per keletą artimiausių dešimtmečių Lietuvos, kaip ir visos Europos Sąjungos, ekonomikos modelis pasikeitė – ekonomikos konkurencingumas ir augimas vis labiau lemiamas žiniomis, kurios pareikalaus daugiau darbuotojų ne tik baigusią aukštąjį mokslą, bet ir turinčių mokslo laipsnį. Vis svarbesnis tampa šalies intelektualinis potencialas. Būtent todėl valstybės politika aukštojo mokslo srityje turi sąlygoti geresnį aukštojo mokslo prieinamumą ir aukštą jo kokybę, skatinti studijų sistemos efektyvumą ir didesnę socialinę sanglaudą; būtent todėl reikalingas tikslus kokybės vertinimo modelis.

Temos aktualumas ir problematiškumas. Nors mokymo kokybė vis dar ginčytina koncepcija, o skirtingi autoriai pateikia skirtingus apibrėžimus ir rodiklius, dėmesys, kuris skiriamas aukštosios mokyklos studijų kokybei ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje iškelė šią problemą į prioritetines pozicijas. Šiai problemai nagrinėti skiriamos publikacijos specializuotose leidiniuose “Higher Education in Europe” [Volume 31, April 2006; Higher Education Quality Evaluation Centre įsteigtas 1994 m.], “Management in Higher Education” [Volume 18, 2006], leidžiamos monografijos [Craft A. Quality Assurance in Higher Education. London: Jessica Kingsle Publisher, 1992; Lewis G., Smith H. Total Quality in Higher Education, Florida: St. Lucie Press, 1994; Barczyk C. Visuotinės kokybės vadyba: teorinis požiūris. Vilnius: Technika, 1998; Vanagas P. Visuotinės kokybės vadyba. Kaunas: Technologija, 2004; Stancikas E., Bagdonienė D. Visuotinės kokybės vadybos metodų taikymas organizacijoje. Kaunas: Technologija, 2004 ir kt.] organizuojamos tarptautinės konferencijos [2004 m. spalio 7-8 Vilniuje vyko konferencija “Aukštasis mokslas globalizacijos ir europeizacijos įtakoje“; 2005 m. spalio 6-8 d. Lietuvoje vyko Europos mokymo fondo Patariamojo forumo Rytų Europos ir Centrinės Azijos regionui (European Training Foundation Advisory Forum) susitikimas; 2005 m. vasario 10-12 dienomis „Litexpo“ parodų centre vyko tarptautinė paroda „Studijos 2005“. Parodos metu vyko konferencijos, studijų kokybės vertinimo centro (SKVC) darbuotojai skaitė pranešimus apie Lietuvos aukštųjų mokyklų studijų kokybę ir diplomų pripažinimą ir kt.], kuriami internetiniai puslapiai [Studijų kokybės vertinimo centras <http://www.skvc.lt/>; Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo agentūrų tarptautinis tinklas <http://www.inqahe.org/>; Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo tinklas <http://www.enqa.net/>; Vidurio ir Rytų Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo agentūrų tinklas <http://www.ceenetwork.hu/> ir kt.].

Iki 1995 m. aukštosios mokyklos pertvarkė daugumą savo studijų programų į universitetines – atsisakyta siauros specializacijos, atnaujintas studijų turinys, įvesti privalomi humanitarinių ir socialinių dalykų moduliai. Lietuvoje buvo sukurta trijų pakopų universitetinių studijų sistema, savo struktūra panaši į Šiaurės Amerikos universitetų sistemą – ketverių metų

bakalauro studijos, dvejų metų magistrantūra ir ketverių metų doktorantūra. Šiuo metu Lietuvai, kuri yra viena iš pirmųjų Europos šalių, įdiegusių daugiapakopę aukštojo mokslo sistemą, išskyla vienas iš sunkiausių ir aktualiausių uždavinių – sukurti savąją efektyvią aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo sistemą. “Dėl skubėjimo dažniausiai pakopas taikyti pradėta gana mechaniškai: penkerių metų studijos “nuskeltos” ir vienais metais pratęstas visas studijų procesas... o antrosios pakopos aukštųjų studijų koncepcija iki šiol nėra galutinai suformuota” [Stumbrys, 2003]. Lietuvos aukštosioms mokykloms išskyla sunkumų dėl tam tikro mokymo kokybės lygio išlaikymo ir kėlimo, mokymo programų tinkamumo ir atnaujinimo, absolventų įsidarbinimo, dėstytojų kvalifikacijos tobulinimo, naujausių technologijų panaudojimo ir kt.

Pastebima labai pavojingų tendencijų: tik nežymiai daliai aukštųjų mokyklų iš esmės yra svarbi studijų kokybė, arba absolvento vardo prestižas; kita dalis aukštųjų mokyklų išleidžia į darbo rinką beveik visus į jas įstojusius. Tad natūralu, kad vis didesnę nepasitenkinimą ima reikšti darbdaviai [Ten pat, 2003, 10]. Todėl kokybės vertinimo modelio sukūrimas ir taikymas, tobulinant Lietuvos universitetų teikiamo aukštojo mokymo kokybę, vis tebėra svarbi mokslinė problema.

Tiek aukštojo mokslo įstatymas, tiek ir kiti aukštąjį mokslą reglamentuojantys teises aktai taip griežtai reglamentuoja studijų procesą, kad studentai praktiškai neturi jokių galimybių planuoti savo studijų. Todėl viena iš pagrindinių Universitetų misijų – auklėti savarankiškai mąstančią ir laisvą asmenybę – dažniausiai neįgyvendinama. Problemos sprendimas - didesnės laisvės universitetams suteikimas, rengiant studijų programas. Problemos nagrinėjimui 2005 metais buvo sukurta darbo grupė “Studijų procesų aukštosiose mokyklose tobulinimas ir parama studentams”; grupės vadovas doc. habil. dr. Vytautas Nekrošius.

Tyrimo objektas - kokybės vertinimo modelis Lietuvos universitetuose, nagrinėjant viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programas.

Tyrimo dalykas - kokybės vertinimo modelio formavimo procesas Lietuvos universitetuose.

Tyrimo tikslas – ištirti kokybės vertinimo modelio taikymo galimybes ir prielaidas Lietuvos universitetuose.

Siekiant minėto tikslo, darbe sprendžiami šie **uždaviniai**:

- analizuojant kokybės sampratą, apibrėžti pagrindinius aukštojo mokymo kokybės rodiklius ir veiksnius, apibendrinti sąvokas ir problemines sritis;
- remiantis mokslinės literatūros analize, išnagrinėti aukštojo mokymo kokybę Lietuvos universitetuose;
- ištirti Lietuvos universitetų dėstytojų (kaip mokymo kokybę lemiančių universitetų darbuotojų), dėstančių viešojo administravimo krypties magistrantams, Lietuvos universitetų

viešojo administravimo krypties magistrantų ir darbdavių nuomonę apie viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų kokybę;

- suformuluoti ir pateikti pagrindines išvadas, dėl viešojo administravimo krypties magistrantūros studijos programos kokybės ir pateikti pasiūlymus dėl jos tobulinimo.

Tyrimo struktūra – yra linijinė ir išreiškiama etapais: problemos suformulavimas, literatūros apžvalga, hipotezės suformulavimas, informacijos surinkimas ir analizė naudojant anketas, bei išvados, atsižvelgiant į surinktos analizės rezultatus.

Hipotezė:

- Lietuvos universitetuose viešojo administravimo krypties magistrantūros studijose ruošiamų specialistų mokymo programos nėra pilnai orientuotos į rinkos poreikius, t.y. dėstytojus ir magistrantus programa ne visai tenkina, o programos neigiamas vertinimas nepriklauso nuo respondentų grupės;

- viešojo administravimo krypties magistrantų praktinis pasirengimas Lietuvos universitetuose netenkina nei darbdavius, nei dėstytojus, nei pačius magistrantus.

1. Visuotinės kokybės vadybos samprata

Šiuolaikinėje literatūroje daug dėmesio skiriama tokiam terminui, kaip **“visuotinės kokybės valdymas”** (toliau VKV), ypač aktualus klausimas yra apie kliento svarbą. Feigenbaum’as teigia, kad VKV apima į klientą orientuotą vadybinę ir techninę veiklą, o taip pat marketingo, projektavimo, gamybos, finansų, paslaugų ir kokybės kontrolės funkcijas [Gardin, 1988]. Chase R.B. ir Aquilano N.J. apibrėžia VKV, kaip visos organizacijos valdymą, pranašesnį visose produktų ir paslaugų dimensijose, kurios svarbios **klientui** [Chase, Aquilano, 1992]. Kitas mokslininkas Oaskland’as teigia, kad VKV yra požiūris gerinti visos organizacijos efektyvumą ir lankstumą, jisai beveik nekalba apie klientus, išskyrus tai, kad efektyvi organizacija galėtų efektyviau tenkinti ir klientų norus [Oaskland, 1989]. Dažniausiai VKV suprantama kaip į kokybę orientuotos organizacijos vadovavimo būdas, pagrįstas visų jos narių dalyvavimu, siekiant ilgalaikės sėkmės tenkinant klientą ir naudos visiems savo organizacijos nariams bei visuomenei [LST EN ISO 9000, 2001]. VKV yra viena naujausių ir efektyviausių vadybos koncepcijų, todėl yra aktuali Lietuvoje ir visame pasaulyje.

Visuotinės kokybės filosofija remiasi vertybių analize kaip metodu, kuris padeda tobulinti organizacijos veiklą. Ypatingas dėmesys skiriamas vartotojo poreikių tenkinimui (vartotojais laikomi ne tik atskiri asmenys, bet ir organizacijos, įstaigos ir t.t.), nes būtent jis turi nuspręsti, ar tinkama kokybė yra pasiekta.

Pagrindinė Visuotinės kokybės vadybos koncepcijos dalis - kokybės sąvoka. Atliekant darbą buvo susidurta su daugeliu kokybės apibrėžimų. Kokybės sąvoka vartojama nusakyti objektų vertę, ypatybę ar tikimo laipsnį. Anot Crosby, kokybė – tai atitikimas reikalavimams bei “nulis defektų”. Deming’as kokybę sieja su individu – kokybė turėtų patenkinti esamus ir būsimus vartotojų poreikius. ISO 9000 serijos standartuose kokybė apibrėžiama kaip produkto ar paslaugos savybių ir charakteristikų visuma, įgalinanti patenkinti išreikštus ar numanomas poreikius [LST EN ISO 9000, 2001]. Plačiaja prasme **terminas kokybė suprantamas kaip “vartotojų poreikius tenkinantis rezultatas, atitinkantis tikrų paslaugų modelį”** [Juodaitytė, 2004, 12]. Nors visi minėti apibrėžimai tarpusavyje susiję, apie galutinį, vienareikšmišką, kalbėti dar negalima, tačiau visų idėjų sintezę galima suformuluoti taip: kokybė reiškia vartotojų reikalavimų patenkinimą - formalų ir neformalų, minimaliomis išlaidomis, iš pirmo karto ir kiekvieną kartą.

Kitas terminas - **visuotinė kokybė** - šiame darbe bus suprantamas, kaip “rezultatas, tenkinantis išorinį ir vidinį šalies vartotoją, kai technologiniai procesai organizacijoje yra valdomi ir užtikrina tiek pačios organizacijos, tiek ir kiekvieno darbuotojo asmeninį tobulėjimą” [Ten pat, 12]. Visuotinės kokybės sistema apima tris posistemius: valdymo (pagrindą sudaro perėjimas nuo klasikinės kontrolės prie modernios, rodančios pagarbą visiems darbuotojams), socialinį (apima vartotojų poreikių tenkinimą ir galimybių sudarymą organizacijos ir jos darbuotojų tobulėjimui) ir technologinį (dėmesys duomenų analizei ir rezultatams). Todėl kokybės užtikrinimas yra organizacijos vidinė koncepcija, kai svarbiausias dėmesys skiriamas pastoviam technologijų tobulinimui, įtraukiant į šį procesą visus; tuo metu kontrolė yra suvokiama kaip kokybės gerinimo būdas, o jos tikslu tampa faktų, būtinų tolimesniam planavimui bei analizei, kaupimas.

1.1. Visuotinės kokybės vadybos susiformavimas

Kokybės suvokimas egzistavo jau senovėje, tačiau šios koncepcijos taikymas suintensyvėjo tik pastarąjį šimtmetį. Daugelį metų buvo diegiama praktinės vadybos strategija, orientuota į pirkėjų norus ir poreikius, kol išaugo į dabartinį kokybės vadybos supratimą. Literatūroje kokybės vadybos raida skirstoma į keturis pagrindinius etapus: kokybės tikrinimas, kokybės kontrolė, kokybės užtikrinimas, VKV.

Kokybė – tai filosofinė kategorija, kurią pirmasis, kaip manoma, analizavo Aristotelis III a. prieš mūsų erą, vėliau Hegelis XIX a. ir kt.

Garvin’as teigė, kad kokybės vadybos raida prasidėjo, įdiegus gamyboje tikrinimo funkciją. XVIII-XIX a. patys meistrai savo dirbtuvėse buvo atsakingi už gaminių kokybę.

Gamyboje pradėjus naudoti šablonus, kokybės inspektoriai tikrino galutinio produkto kokybę, kurią iš pradžių atlikdavo pats amatininkas, vėliau cecho meistras ar meistras-technologas, o paskui ir etatinis kontrolierius.

Tik XX a. pradžioje individualų kokybės valdymą pakeitė cecho kokybės valdymas. Ši etapą, kai pradėta naudoti dviejų modelių kokybės vertinimo sistemą, galima pavadinti **kokybės kontrole** (Quality Inspection).

Sunkėjant produkcijos gamybos procesui, kokybės inspektoriams pasidarė sunku vizualiai tikrinti kokybę, nes sparčiai augo jų darbo krūvis. Todėl jie atkreipė dėmesį į gamybos proceso kokybę. 1931 m. išleista Shewhart'o knyga "Economic Control of Quality of Manufactured Product" ("Produktų kokybės ekonominė kontrolė") – tai buvo svarbus žingsnis kokybės kontrolėje: Shewhart'as įrodė, kad bet kokiame procese kintamumas yra neišvengiamas. Pagrindinis kokybės kontrolės uždavinys - nuspręsti kintamumo (nukrypimo) ribas. Buvo sukurti įvairūs statistiniai kokybės kontrolės metodai. Pagrindinis metodas tuo metu buvo Shewhart'o kontrolės grafikas, kurį jis sukūrė 1924 metais, siekdamas paaiškinti proceso kintamumą. Grafikas padeda nustatyti nepageidaujamus nukrypimus produkcijos gamyboje ir jų atsiradimo laiką. Kintamumo šaltiniai, anot Deming'o, gali būti dvejetainiai:

- specialiosios priežastys, atsirandančios dėl darbuotojų kaltės;
- įprastosios priežastys – dėl vadovų kaltės.

Kokybės tikrinimo laikotarpiu dėmesys buvo nukreiptas į produktą, o kokybės kontrolės etape – orientuojamasi į patį gamybos procesą. 1924 metais įvyko perėjimas prie gamybos procesų kokybės valdymo ir prasidėjo kitas kokybės vadybos raidos etapas - **kokybės užtikrinimas** (Quality Assurance). Šiame etape kokybę valdoma, užtikrinant vartotojų keliamus kokybės reikalavimus. Kokybės užtikrinimas apėmė keturis elementus: kokybės kaštus, visuotinės kokybės kontrolę, patikimumo nustatymą ir filosofiją "be defektų". Lemiamą reikšmę šiame etape turėjo "The Bell Telephone" kompanijoje pradėti skaičiavimai [Bergman, Klefsjō, 1994, 53].

Šių dviejų kokybės vadybos etapų pagrindinis trūkumas tas, kad kokybės kontrolė ir visi surinkti duomenys likdavo ceche. O tai reiškė, kad mažai įtakodavo vadovo sprendimus. Tai suprasdami Deming'as W.E. ir Juran'as J.M. išdėstė organizacijos vadovybės atsakomybės ir įsipareigojimo kokybei svarbą [Ten pat, 1994, 56].

Septintajame dešimtmetyje japonų ir europiečių produkcija iškilo pasaulinėje rinkoje, o JAV pajuto kokybės konkurencinę grėsmę. Taip pat plėtojosi vartotojų judėjimai prieš blogą JAV produkcijos kokybę. Padidėjus rinkos reikalavimams kokybei, buvo pereita prie trečiojo kokybės vadybos vystymosi etapo – **visuotinės kokybės valdymo** (Total Quality Control). Kokybė pradėta lyginti su konkurentų produkcijos kokybe. Amerikiečių specialistas

Feigenbaum'as pirmasis panaudojo šį terminą knygoje su analogišku pavadinimu. Jis pripažino, kad kokybės valdymas turi prasidėti nuo produkto kūrimo ir pasibaigti pardavimu ir, kad visi organizacijos padaliniai turi prisiimti tam tikrą dalį atsakomybės už kokybę.

Ketvirtasis kokybės vadybos evoliucijos etapas – **VKV** (Total quality management) – atsirado apie 1980-uosius metus. Šio etapo atsiradimas siejamas su visame pasaulyje rinkos prisotinimu, verčiančiu organizacijos kovoti dėl klientų. Aštunto dešimtmečio pabaigoje visi atkreipė dėmesį į fenomenalų Japonijos ekonomikos sėkmę, kuria buvo pasiekta gerinant gamybos efektyvumą ir produktų kokybę. Remiantis japonų verslo sėkmės modeliais, JAV buvo suformuluotas naujas požiūris į kokybę ir jos valdymą.

Plečiantis VKV koncepcijos taikymui praktikoje, vis daugiau dėmesio skiriama tyrimams, analizei, ieškojimams. Šio metu VKV didelis dėmesys skiriamas organizacijos integracijai į visuomenę. Nepelno siekiančiose organizacijose ypač svarbu akcentuoti darbo efektyvumą, nes pelno, kaip motyvo to siekti, nėra. Naudodama VKV bet kokia organizacija (tame sąraše ir mokymo institucijos) “gali sukurti nuolatinio tobulėjimo mechanizmą, apimančią atskirų padalinių, kiekvieno darbuotojo veiklos nuolatinį gerinimą bei procesų tobulinimą, gali gerinti produktų ir paslaugų kokybę, mažinti kaštus ir kartu patenkinti klientų poreikius bei lūkesčius. Visa tai padeda organizacijai siekti ilgalaikės sėkmės, kelti verslo konkurencingumą, efektyvumą ir lankstumą, garantuoti jos išlikimą ir padidinti strateginių tikslų pasiekimo galimybes nuolat besikeičiančioje aplinkoje” [Adomaitienė, 2002, 21].

1.2. Visuotinės kokybės vadybos principai

VKV filosofijos pradininkai buvo Deming'as, Juran'as, Crosby's, Feigenbaum'as – Jungtinėse Amerikos Valstijose, bei Ishikawa ir Taguchi's Japonijoje. Jie sukūrė, pritaikė ir išplėtojo pagrindinius kokybės valdymo principus, modelius, metodus ir priemones. Literatūroje dažniausiai nagrinėjami tokie VKV principai:

- dėmesys klientui (vidiniam ir išoriniam);
- visapusiškas dėmesys kokybei;
- problemų sprendimas ir sprendimų priėmimas remiantis faktais;
- ilgalaikiai įsipareigojimai;
- darbas grupėse;
- nuolatinis procesų tobulinimas;
- darbuotojų švietimas ir praktinis tobulinimas;
- tikslų vienovė;
- darbuotojų įjungimas ir įgaliojimų suteikimas;

Amerikietis **Deming W.E.**, (daugelyje literatūros šaltinių vadinamas VKV pradininku) suformulavo 14 pagrindinių VKV principų verslo pasauliui. Pabandykime juos apžvelgti ir pritaikyti švietimo procesui.

1. Išlaikyti nuolatinį tikslą – gerinti gaminį ar paslaugą, skatinant verslumą, išlaikant verslą. Dėmesio sutelkimas į organizacijos išorinių ir vidinių vartotojų nuolat besikeičiančių poreikių tenkinimą. Išlaikyti nuolatinį tikslą, švietimo procese galėtų reikšti studentų žinių tobulinimą bei jiems teikiamų paslaugų gerinimą. Siekti, kad studentai turėtų geriausios kokybės žinias ir galėtų dalyvauti bei tobulinti bet kokius procesus, bei užimti prasmingą vietą visuomenėje; pagaliau atkreipti dėmesį į visuomenės poreikius.

2. Priimti naują teoriją (filosofiją). Gyvenant naujame ekonomikos amžiuje, nebeįmanoma vadovautis tradiciniais terminais, klysti, naudotis defektinėmis medžiagomis bei neefektyvia darbo jėga. Švietimo vadovai turi atsiverti iššūkiams, suvokti savo atsakomybę bei pareigas, nes studijos, kaip pažymi R. Vasiliauskas [2005], niekada nėra izoliuotos nuo išorės veiksnių. Visų darbuotojų dalyvavimas kokybės gerinimo procesuose, išipareigojimas kokybei. Sprendimų priėmimas remiantis sistemingai kaupiamų duomenų ir faktų visapusiškos analizės rezultatais.

3. Nutraukti priklausomybę nuo visuotinių patikrinimų. Vietoj jų remtis statistiniais kokybės įrodymais. Nutraukti priklausomybę nuo žinių vertinimo ir testavimo, pašalinti masinio tikrinimo būtinybę (standartizuoti testai, minimalus baigiamųjų egzaminų kiekis ir t.t.). skatinant mokymosi procesų kūrybiškumą.

4. Nutraukti skatinimą pagal parduotų prekių kainą ar kiekį. Siekti atsikratyti vertinimų bei žalingos žmonių gradacijos. Orientuotis į mokymo (-osi) procesą, o ne į vertinimą.

5. Identifikuoti problemas. Vadovai turi nuolat tobulinti sistemą. Palaikyti ryšius su mokyklomis, iš kurių studentai atvyko. Minimizuoti išsilavinimo kainą, stiprinant ryšius su studentų šaltiniais ir keliant atvykstančių studentų žinių kokybę. Nuolat tobulinti studijų sistemą tuo pačiu gerinant akademinės bendruomenės narių asmeninio gyvenimo produktyvumą.

6. Organizuoti modernius mokymus darbovietėse visų organizacijos darbuotojų. Užtikrinti nuolatinę studentų, dėstytojų ir personalo praktiką bei mokymą darbo vietoje.

7. Atsakomybė turi priklausyti ne nuo kiekio, o nuo kokybės – tai savaime padidins produktyvumą. Vadovybė turi būti pasiruošusi imtis nedelstinių veiksmų, siekiant pašalinti pastebėtus defektus. Suformuoti vadovybę, kurios tikslas būtų padėti naudotis technologijomis, skatinti kūrybiškumą ir kokybiškiau atlikti bet kokį darbą. Vadovų atsakomybė turi priklausyti nuo kokybės.

8. Pašalinti būgštavimus ir baimę, kad visi galėtų efektyviai dirbti įmonės naudai. Pašalinti baimę, kad visi galėtų efektyviai dirbti mokyklos labui. Sukurti aplinką, kuri skatintų žmones atvirai reikšti savo nuomonę ir nebijoti rizikuoti.

9. Komandinis darbas ir komandų bendradarbiavimas. Pašalinti užtvaras ir kliūtis tarp padalinių. Žmonės, tyrimai, projektavimas, gamyba ir pardavimas turi veikti suderintai kaip viena komanda, numatyti problemas susijusias su produktu. Visų sričių dėstytojai ir specialistai turi dirbti komandoje. Sukurti strategijas, skatinančias grupių ir individų bendradarbiavimą.

10. Šalinti pamokslavimą, lozungus, pamokymus, smulkų nurodinėjimą be metodikos – tai nuteikia priešiška, nes prasta kokybė ir našumas priklauso nuo sistemos, o ne nuo darbininkų galimybių. Eliminuoti pamokslavimus, lozungus studentams ir dėstytojams, siekiant kokybiško darbo ir produktyvumo. Pamokslavimas nuteikia priešiška.

11. Šalinti standartus, skatinančius kvotas. Pašalinti kvotas dėstytojams ir studentams.

12. Šalinti barjerus, trukdančius valandininkams didžiuoti savo meistriškumu. Pašalinti barjerus, trukdančius studentams, dėstytojams ir administracijos darbuotojams didžiuoti jų profesionalumą ir jo teikiama rezultatais.

13. Organizacijos vizijos, misijos ir kokybės politikos bei konkrečių kokybės įsipareigojimų viešas skelbimas ir besąlygiškas vykdymas, kurti stiprią mokymo ir tobulinimosi programą. Sukurti ir vykdyti mokymų programą, leidžiančią kiekvienam akademinės bendruomenės nariui tobulėti ir nuolat mokytis.

14. Sukurti tokią vadovavimo sistemą, kuri kasdien užtikrintų visų 13 principų vykdymą. Skatinti visus institucijoje dirbti, kad pasikeitimai būtų įgyvendinti.

Be to, Deming W.E. išskyrė penkias pagrindines Visuotinės kokybės vadybos įgyvendinimo nesėkmės priežastis:

- vadovybė neteisingai panaudojo Visuotinės kokybės vadybos metodus;
- vadovybė nedalyvavo kokybės tobulinimo procese;
- vadovybė manė, kad problemos slypi darbininkų ir tarnautojų, bet ne vadovų darbe;
- vadovai nenorėjo prisiimti ilgalaikių įsipareigojimų;
- vadovai nelaikė kokybės gerinimo procesų visos veiklos sudėtine dalimi.

Demingo W.E. suformuluotų VKV principų interpretacija leidžia teigti, jog jų pritaikymas švietimo sistemoje ne tik įmanomas, bet ir pageidautinas. Tokia pat išvadą galima padaryti ir apžvelgiant kito mokslininko – **Feigenbaum DR.** [Feigenbaum, 1991] – kai kurios kokybės valdymo pagrindinius elementus:

- produkcijos ikigamybinis vertinimas;
- produkcijos kokybės planavimas;
- produkcijos ir technologinių procesų kokybės kontrolė ir vertinimas gamybos procese;

- personalo parengimas ir kvalifikacijos kėlimas;
- kokybės valdymo veiklos vadovavimas;
- specialūs kokybės valdymo tyrimai.

Kitas garsus kokybės vadybos mokslo kūrėjas ir Demingo W.E. bendražygis – **Džuranas D.** [Juran, 1980] – dokumentavo tris pagrindinius vadybos procesus (kurie pradžioje buvo panaudoti organizacijos finansams valdyti):

- kokybės planavimas;
- kokybės valdymas;
- kokybės tobulinimas.

Visuotinės kokybės mokyklos modelį sudaro 5 kriterijai, kurie nubrėžia personalui gaires kokybės siekimui:

- dėmesys klientui;
- visiškas įtraukimas (kokybė reikalauja, kad kiekvienas prisidėtų prie bendrų pastangų siekti kokybės);
- matavimas (negalima pasiekti visuomenės sukurtų standartų, jeigu nėra sukurtų mechanizmų progreso matavimui);
- įsipareigojimas/ atsakomybės prisiėmimas;
- nuolatinis tobulėjimas.

Kitaip tariant **pagrindinis VKV tikslas – nuolatinis procesų tobulinimas, pasiekiamas perkeliant dėmesį nuo rezultatų (ar produktų) į procesus, kurie juos sukuria.** VKV siekia tikslų duomenų rinkimo ir analizės, schemų, priežasčių-pasekmių diagramų bei kitų priemonių, naudojamų procesų suvokimui ir tobulinimui, pagalba; o taip pat pabrėžia visų personalo narių įsipareigojimą nuolat tobulinti kokybę ir jos standartus bei tenkinti klientus [Vagnerienė, 1999].

Haringtonas Dž. siūlo tokias pagrindines nuostatas kokybei tobulinti:

- požiūris į vartotoją kaip į svarbiausią sudėtinę proceso dalį;
- vadovai turi priimti ilgalaikius kokybės gerinimo įsipareigojimus;
- tikėti, jog nėra tobulėjimo ribų;
- išvengti problemų yra paprasčiau negu į jas reaguoti, kai jos iškyla;
- vadovų suinteresuotumas ir tiesioginis dalyvavimas kokybės tobulinimo procese;
- darbo standartas – darbas be klaidų;
- kolektyvinis ir individualus visų įmonės darbuotojų dalyvavimas tobulinimo procese;
- pagrindinis dėmesys procesams, o ne žmonėms tobulinti;
- tikėti, jog tiekėjai taps jūsų partneriais, jei supras jūsų uždavinius;
- nuopelnų pripažinimas.

Tobulinimas paremtas vertinimo rezultatais ir priklauso nuo to, kaip klientai supranta kokybę.

Stipri konkurencija Lietuvoje skatina pradėti diegti pažangiausias vadybos metodus, vienas iš kurių – VKV, o taip pat ir ISO-9000 (tai metodas, paremtas dokumentacija ir kokybės vertinimu, atsižvelgiant į klientų pasitenkinimą [Kristan, 1999]; produktai ir paslaugos kuriamos pagal nustatytus standartus, kurie atitinka klientų poreikius ir reikalavimus), ir EKVF (Europos Kokybės Valdymo Fondas) (tai sisteminga bei reguliari organizacijos veiklų ir rezultatų apžvalga; šis principas susideda iš sisteminio vertinimo, po kurio seka korekciniai veiksmai). Yra kliūčių, sukeliančių problemas sėkmingai VKV plėtrai Lietuvoje, tačiau kokybės programos bei kitų strateginių projektų priėmimas ir vykdymas, o taip pat ir moksliniai darbai šitoje srityje yra puiki pradžia.

2. Universitetinis mokymas ir jo kokybė

VKV gali būti apibrėžiama kaip filosofija arba sistema, kurios tikslas – paslaugų arba produktų, skirtų vartotojams tobulinimas. Visuotinės kokybės taikymo švietimo sistemoje nauda akivaizdi, kadangi šis apibūdinimas pilnai pritaikomas ir joje. Kalbėdami apie švietimo procesą, randame abu reikalingus VKV taikymui elementus – paslaugą (produktą) ir vartotoją.

Europos kokybės vadybos fondas apibrėžia produktą kaip vertę, pridėdamą prie studento žinių, sugebėjimų ir asmeninio tobulinimosi [EFQM, 1995]. Universitetas teikia studentui tam tikrą paslaugą, sudarydamas sąlygas ir galimybes studijuoti. Galutinis rezultatas yra studento išsilavinimas (bet ne diplomas), o taip pat ir naujos žinios, patirtis, pasirengimas darbui. BS EN ISO 9001 apibrėžia universiteto produktą kaip studento žinių, kompetencijos, proto ar asmeninio vystymosi didinimą [Shutler, Crawford, 1998, 155]. Tokiu atveju mokymo programos yra pagrindines priemones studentų mokymui ir ugdymui. Todėl universitetuose reikia reguliariai tobulinti studijų programas, keisti kursų tematiką, mokomąją medžiagą arba, kitaip tariant, atsižvelgti į klientų poreikius.

Universiteto klientai skirstomi į vidinius (studentai, dėstytojai, neakademinis personalas) ir išorinius (darbdaviai, visuomenė, vyriausybė, absolventai, potencialūs studentai, tėvai). Studentai – pagrindiniai universitetų produkto ir paslaugų naudotojai. Pagal Mancino A. [1999] studentai vienu metu yra:

- žaliava, medžiaga;
- dėstytojų bendradarbiai, partneriai;
- organizacijos klientai, paslaugų naudotojai;
- produktai.

Pagrindiniai universiteto tikslai yra tokie:

- **sudaryti sąlygas** įgyti mokslu grindžiamą, kultūros, mokslo ir naujausių technologijų lygį atitinkantį aukštąjį išsilavinimą, kvalifikaciją ir mokslo laipsnį;

- **sudaryti sąlygas** tęstiniam mokymuisi, įgytos kvalifikacijos kėlimui bei persikvalifikavimui;

- **rengti** mokslininkus ir menininkus, **stiprinti** mokslo ir studijų poveikį Lietuvos ūkio ir kultūros pažangai bei demokratinės, pilietinės visuomenės sklaidai;

- **ugdyti** švietimui ir kultūrai imlią visuomenę, gebančią efektyviai naudotis mokslu ir konkuruoti aukšto lygio technologijų, gaminių ir paslaugų rinkoje; mokslinė, šviečiamąja, menine ir kita kultūrine veikla skatinti regionų bei visos šalies plėtrą;

- **plėtoti** šalies humanitarinės, informacinės ir technologinės kultūros ugdymui bei tarptautinei mokslinei ir ūkio kooperacijai būtinus mokslinius tyrimus.

Universitete rengiami specialistai švietimo, mokslo, kultūros, ūkio ir kitoms šalies reikmėms tenkinti, gebantys savarankiškai dirbti intelektualinį ir kūrybinį darbą [Broh R., 1982]. Mūsų manymų, pagrindinis tikslas aukštojo mokslo – sudaryti sąlygas savarankiškam asmenybės tobulinimui.

Paskutiniaisiais dvidešimtojo amžiaus dešimtmečiais kokybės judėjimas iš gamybos sferos persikėlė į švietimą ir jame įsitvirtino. Nors kai kurie mokslininkai – Edgerton [1993], Seymour [1993] – mano, kad universitetų paskirtis ypatinga ir abejoja dėl kokybės klausimų reikalingumo; jie teigia, kad aukštojoje mokykloje savaime yra siekiama kokybės, nes tokia yra jos paskirtis. Sparti technologijų pažanga, globalizacija ir kiti šiuolaikiniai procesai reikalauja iš naujo pažvelgti į švietimo paslaugų teikimo formas, veiklos sferų kaita ir naujų profesijų atsiradimą, tam reikia peržiūrėti programų turinį, praplėsti švietimo paslaugos teikėjo ir vartotojo sampratą. Taigi iškyla būtinybė į dialogą apie švietimo paslaugų kokybę įtraukti ne tik studentus, bet dėstytojus, ir ypač darbdavius.

Universitetai vis dar neturi tvirtų bendradarbiavimo su socialiniais partneriais tradicijų, todėl dar neretai dėstoma tai, ką geba dėstytojai, o ne tai ko reikalauja darbo rinka [Stumbrys, 2003]. Akivaizdu, kad universiteto vaidmuo lavinant, ugdant ir rengiant specialistus yra išskirtinis. Vis didesnę įtaką universitetai turi šalies ir regionų ekonominei raidai, visuomenei, todėl keisti mokslo ir studijų vadybą, reikia tik atsižvelgus į regionų ir apskritai visuomenės interesus, o taip pat ir pramonės poreikius.

Pagrindinė aukštojo mokymo misija – asmens ir visuomenės poreikių tenkinimas pažinimo gilinimo bei aukščiausio lygio kompetencijos vystymo aspektu [Lietuvos aukštasis mokslas. Baltoji knyga, 1998, 16]. Ši misija įgyvendinama per pagrindinės aukštojo mokymo funkcijas [UNESCO, 1998]:

- paruošti aukštos kvalifikacijos darbuotojus;
- ugdyti pilietiškumą ir aktyvų dalyvavimą visuomeniniame gyvenime;
- skleisti pažinimą;
- saugoti ir skleisti nacionalines, regionines, tarptautines ir istorines kultūras;
- padėti saugoti ir stiprinti socialines vertybes;
- prisidėti prie mokymo vystymo visuose lygiose.

Kiekviena aukštojo mokymo organizacija, siekdama aukštojo mokymo tobulinimą, pagal esamus ir būsimus visuomenės poreikius turi labai aiškiai apibrėžti savo misiją, nustatyti prioritetus savo programose, pasinaudoti savo autonomija, užtikrinti, kad visi organizacijos nariai dalyvautų mokyme (kaip nuolatiniam procese), skatinti ir vystyti tiriamąją veiklą (tai yra labai svarbi aukštojo mokymo sistemos dalys), suteikti aplinką ir sąlygas gerinančias paslaugas.

Universitetinio mokymo pagrindą turi sudaryti socialinių-humanitarinių disciplinų kompleksas, orientuotas į individo psichinį ir dvasinį išsivystymą ir jo inkultūraciją, bei ant šio pagrindo perteikiamos bent vienos visuomeninės sąmonės formos – tai yra specialybės – išplėtotą pažinimą kaip bazę būsimai kūrybinei ir praktinei veiklai tos specialybės profesijoje [Beržinskas, 2002]. Iš pateikto universitetinio mokymo apibrėžimo, matome, kad universitetai, sudarydamos studijų programas, privalo įtraukti į planus ne tik specialybės dalykus, bet sukurti disciplinų kompleksą, kuris leistų išugdyti laisvą, visapusiškai išsilavinusį, savarankišką, atvirą pasauliui individą [Rudzevičius, Makijovaitė, 1997, 121].

Universitetinis mokymas turi skirtis nuo kitų aukštojo mokymo formų:

- gilesniu teoriniu išmokslinimu (orientuotą į kūrybišką jau įgyto pažinimo panaudojimą, bei plačią bendrąją erudiciją);
- moksliniais tyrimais pagrįstu mokymu;
- kritiniu požiūriu (kuris suteikia studentams galimybę įvairiapusiškai pažvelgti į gaunama faktinę medžiagą);
- atviru protu (besikeičiančioje rinkos situacijoje reikalingas greitas orientavimas ir galimybė pasikeitus aplinkai gauti tą patį ar visai naują rezultatą).

Todėl svarbu kad universitetai siektų ne siauros specializacijos, o integracijos socialinių, humanitarinių, gamtos, technikos ir kitų sričių mokslą ir studijas [Baltoji knyga, 2001, 125].

Visos institucijos, kurios teikia laipsnius, turi sukurti kokybės užtikrinimo sistemas ir procedūras. Tam mokymo institucijos privalo:

- pristatyti savo supratimą apie kokybę, o taip pat kokybės užtikrinimo procedūras;
- sistemingai vertinti programų tikslų pasiekimą ir pastoviai jas tobulinti;
- vertinti teikiamų paslaugų efektyvumą;

- pastoviai keistis informacija su visomis programa suinteresuotomis pusėmis (studentais, darbdaviais, valstybe ir visuomene);

- siekti suderinamumo savo programų su Europos universitetų programomis.

Kokybės užtikrinimo procedūrose turi būti numatytas:

- programų ruošimo ir tobulinimo procedūros;

- programų monitoringo ir vertinimo procedūros;

- klausytojų vertinimo metodai; paslaugų, susijusių su programa, vertinimas.

Mokymo kokybei užtikrinti naudojami tam tikri metodai, normos, standartai ir procedūros. Tačiau tradiciškai kokybė universitetuose vis dar suprantama labai siaurai – kaip dėmesys tam tikriems mokymo kokybės aspektams. Labai svarbu, kad kokybės koncepcija apimtu ne tik pačias programas, bet ir darbuotojus, patalpas, valdymą, mokymo procesą, paramą klausytojams, akademinę paramą, bendradarbiavimą su šaka, kuriai ruošiami specialistai.

Kalbant apie studijų kokybę kaip apie fenomeną, dauguma autorių siūlo vartoti „dimensijos“ sąvoką [Savickienė, Pukelis, 2004]. Svarbu išsiaiškinti kokiomis dimensijomis būtų galima pagrįsti studijų kokybės vertinimą Lietuvos universitetuose. Pristatysim pagrindinės pasaulio šalių institucinio vertinimo studijų kokybės dimensijos (pagal kurias įvairiose šalyse atliekamas institucinis studijų kokybės vertinimas): misija, institucijos valdymas, politika ir sprendimų priėmimas, personalo kompetentingumas, studentai, finansavimas, studijų tobulinimas ir valdymas/organizavimas, dėstymo kokybė, tyrimų politika ir organizavimas, tyrimų kokybė, paslaugos bendruomenei, kokybės užtikrinimo sistema, misijos įgyvendinimas ir tikslų pasiekimas, suinteresuotų grupių pasitenkinimas, visuomenės informavimas, išoriniai ryšiai, ryšiai su kitomis institucijomis ir organizacijomis (plačiau žr. <http://www.inqaahe.org>). Daugelis šių dimensijų yra svarbios Lietuvos aukštosioms mokykloms, nors reikia vertinti jų tinkamumą konkrečiame kontekste. Iš pateiktų dimensijų kaip aktualiausias Lietuvos aukštojo mokslo sistemos plėtrai galima išskirti tokias kaip: misijos ir tikslų įgyvendinimas, vadovavimas, studentų priėmimas ir paramos jiems organizavimas, studentų tobulėjimas, akademinio personalo kvalifikacijos tobulinimas, materialinių išteklių valdymas, išorinių ryšių palaikymas ir plėtojimas, studijų kokybės užtikrinimas [Ten pat, 2004, 27]. Tam, kad universitetas galėtų nustatyti, ar pasiektas pakankamas bendras studijų kokybės lygis (arba atskirų studijų kokybės dimensijų), būtina turėti studijų kokybės standartinius rodiklius. Studijų kokybės dimensijos, kriterijų ir standartinių rodiklių visuma ir sudaro studijų kokybės standartą.

Nors dabar Lietuvos universitetuose daug dėmesio skiriama studijų gerinimui, bet tai dažnai daroma nesistemiškai, neapibrėžus aiškių standartų, naudojant abejotinus kokybės vertinimo instrumentus, todėl studijų kokybė tobulinama nekryptingai ir nepasiekiami laukiamų

rezultatų. Šia problema išspręsti galėtų padėti gerai veikianti aukštųjų mokyklų vidinės ir išorinės mokslo, studijų ir veiklos kokybės užtikrinimo sistema.

2.1. Vidinė kokybės užtikrinimo sistema ir išorinis kokybės vertinimas

Įgyvendinant mokslo ir studijų kokybės užtikrinimo politiką, labai svarbu pabrėžti, kad niekas be pačių aukštųjų mokyklų, jų personalo (tiek dėstytojų, tiek ir administracijos) negali užtikrinti mokslo ir studijų kokybės. Pradinis studijų organizavimo proceso kokybės vertinimo etapas – universiteto akademinio padalinio (fakulteto ar katedros) veiklos planavimas, kuris turi būti suderintas su strateginiais universiteto tikslais. Antrasis etapas – savianalizė, kurios metu atliekamas vidinis atitikties tarp iškeltų kokybės reikalavimų ir gautų rezultatų įvertinimas. Esminis išorinis veiksnys turi būti nukreiptas į pačią aukštąją mokyklą – ar ji yra sukūrusi vidinę kokybės užtikrinimo sistemą, ar kasmet vykdoma veiklos savianalizė, kurios metu išryškėja veiklos pranašumai ir trūkumai, ar numatomi būdai tiems trūkumams šalinti, ar aptariami gerosios patirties pavyzdžiai, kaip ir kada studijų proceso turinį ir kokybę įtakoja studentai. Savianalizė - ne tik sudėtinė vidinės kokybės užtikrinimo sistemos dalis, bet ir pirmoji išorinio studijų kokybės vertinimo dalis.

Vidinės kokybės užtikrinimo sistemos dalyviai (dėstytojai, mokslininkai, administracija, studentai, socialiniai partneriai, mokyklos absolventai) turi būti skatinami aktyviai veiklai.

Pagrindiniai vidinės aukštųjų mokyklų veiklos kokybės užtikrinimo tikslai yra tokie [Stumbrys, 2003, 11]:

- padėti universitetams siekti aukštos teikiamų paslaugų kokybės;
- teikti išsamią informaciją apie aukštosios mokyklos studijų kokybę, valdymo sistemą, mokslo pasiekimus;
- užtikrinti kokybės gerinimą;
- garantuoti viešą aukštosios mokyklos atsiskaitomybę už jos gautas valstybės lėšas.

Vidinis vertinimas yra pagrindinė bet kurio vertinimo dalis. Vertindama savo veiklą, institucija suformuluoja savo tikslus ir uždavinius, savo veiklą išanalizuoja visokeriopais požiūriais, atskleidžia savo veiklos problemas ir numato jų sprendimo kelius.

Vidinio vertinimo tvarką nustato mokslo ir studijų institucijos senatas (taryba arba akademinė taryba). Institucijos vadovas arba senatas paskiria darbuotojus, kurie nuolat atsako už institucijos veiklos kokybės vertinimą. Mokslo ir studijų institucija turi save vertinti reguliariai.

Trečiasis studijų organizavimo proceso kokybės vertinimo etapas – išorinis vertinimas, kurio metu įvertinama darbdavių pateikiama informacija apie studentų kompetenciją, rinkos poreikius, išsiaiškinami studentų poreikiai bei pageidavimai, jų karjeros siekimo galimybės, nustatomos stipriosios ir silpnosios veiklos sritys. Kitas etapas – kokybės tobulinimas. Šiame etape formuojamos priemonės trūkumams šalinti, siekiant prisiderinti prie kintančių darbo rinkos ir vartotojų poreikių.

Viena iš pagrindinių prielaidų, įgalinančių išorinį vertinimą padaryti paveikiu yra tarpusavio pasitikėjimas (vertinamųjų ir vertintojų). Šiam pasitikėjimui stiprinti būtina tobulinti metodinę savianalizės suvestinės rengimo metodiką, plačiau į jos tobulinimą įtraukti aukštųjų mokyklų dėstytojus, administratorius, socialinius partnerius. Išorinio studijų kokybės vertinimo paskirtis – patvirtinti vidinės kokybės užtikrinimo sistemos procedūrų patikimumą ir efektyvumą, bet tai jokių būdų nėra dubliavimas. Kaip rodo daugelio mokslininkų nuomonė (Kells H. [1992] Barnett R. [1992]) sąvoka kokybė šio metų atspindi pasikeitusį požiūrį į kontrolę perkeliant akcentus nuo išorinės kontrolės į vidinę, todėl kokybė yra pačios organizacijos vidinė problema.

Kokybės užtikrinimo modelis turi apjungti vidinius ir išorinius aplinkos veiksnius, įtakančius studijų kokybę. Sąlyginai kriterijus galima suskirstyti į pagrindinius (išorinius) ir antrinius (vidinius). Į tas grupes įjungiami keturi kriterijai įvertinantys:

- absolventų gebėjimus ir jų profesinį lygį;
- absolventų karjeros galimybes ir jų įgyvendinimo laipsnį;
- studijų programų atitikimą studijų tikslams;
- studijų technologijas, atsižvelgiant į studijų tikslus.

Mokslo ir studijų kokybės vertinimas Lietuvoje pradėtas 1995 metais įsteigus Studijų kokybės vertinimo centrą (toliau SKVC) [<http://www.skvc.lt/>] - nepriklausomą instituciją, organizuojantį išorinį mokslo ir studijų kokybės vertinimą (dalinį ir išsamųjį studijų programų vertinimą, mokslinių tyrimų ir mokslo taikomosios veiklos vertinimą bei kvalifikacinį mokslo ir studijų institucijų vertinimą); anksčiau šią funkciją atlikdavo pačios aukštosios mokyklos.

Studijų programos išorinis (ekspertinis) vertinimas gali būti išsamusis arba dalinis. Dalinis studijų programų vertinimas apima šiuos klausimus [Mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklės, 2001]: studijų programos pavadinimą ir studijų tipą; įgyjamą išsilavinimą (kvalifikaciją); studijų trukmę; studijuojamų dalykų sąrašą; pedagoginio personalo, vykdančio programą, kvalifikaciją; metodinį programos aprūpinimą; materialųjį programos aprūpinimą; pagal šią programą studijuojančių studentų skaičiaus kitimą; ryšius su institucija, kuri nustato kvalifikacinius reikalavimus, keliamus profesinei kvalifikacijai, jeigu ji įgyjama baigus studijas. Išsamus studijų programų vertinimas apima dalinį vertinimą ir tokius papildomus klausimus:

dėstomų dalykų programos; kiekvieno jų pagrįstumą/reikalingumą; tarpusavio loginius ryšius; sekos apibūdinimą; baigiamųjų darbų apibūdinimą; programos paklausos apibūdinimą; studentų, darbdavių nuomonę apie studijų programos ir t.t.

Dalinio studijų programos vertinimo uždavinys yra nustatyti, ar programa tenkina Nuosekliųjų studijų programų nuostatų, patvirtintų ministro įsakymu, reikalavimus. Dalinio išorinio vertinimo metu ekspertai nagrinėja tik aukštosios mokyklos pateiktą vidinio vertinimo medžiagą ir pagal ją formuluoja savo kritines pastabas bei išvadas. Tuo atveju, jei dalinio vertinimo metu ekspertai pažymi, kad veikianti studijų programa tenkina ne visus nustatytus reikalavimus, po vienerių metų SKVC turi organizuoti šios studijų programos išsamųjį vertinimą. Išsamiojo studijų programos vertinimo papildomas uždavinys yra atskleisti stipriąsias ir silpnąsias programos vietas, programos realizavimo trūkumus, jų priežastis, pateikti viešą išvadą apie programos kokybę, rekomenduoti būdus, kaip ją pagerinti. Būtinai išsamiojo vertinimo etapai yra ekspertų vizitas į aukštąją mokyklą ir išvadų aptarimas su studijų programos vadovais. Išsamiojo vertinimo metu įvertinama ir dėstytojų, realizuojančių studijų programą, mokslinė veikla.

Pagrindinis SKVC privalumas, kad atliekant auditą iš kitų institucijų kviečiami ekspertai į vertinamąjį objektą gali pažvelgti kritiškiau, pamatyti tuos trūkumus, kurių gali nepastebėti vertinamos institucijos darbuotojai, vykdantys studijų programas ar besirūpinantys jų kokybe. Įgyvendinant principą, kad centras savo darbe remiasi ne tik nepriklausomų ekspertų išvadomis, bet ir pritraukia specialistus iš kitų organizacijų bei atsižvelgia į žymių mokslininkų ir visuomenės veikėjų nuomonę, prie centro buriamos patariamąsios institucijos.

Vertinamas mokslinių tyrimų ir mokslo taikomosios veiklos per nustatytą laikotarpį produktyvumas, reikšmingumas ir perspektyvumas. Mokslinės veiklos produktyvumas turi būti vertinamas ne tik pagal kiekybinius rodiklius, bet ir pagal kokybinius mokslinės produkcijos parametrus. Kai vertinamoje mokslo ir studijų institucijoje ar jos padalinyje mokslininkų produktyvumas netolygus, be vidutinių produktyvumo rodiklių vertinimo, turi būti nustatomos ir produktyviausios bei mažiausiai produktyvios mokslininkų grupės. Vertinimo metu nustatomi reikšmingiausi tyrimų rezultatai (reikšmingiausios publikacijos, naudingiausi pritaikymai ir pan.), jų reikšmingumas argumentuojamas.

Mokslinių tyrimų ir mokslo taikomosios veiklos perspektyvumas vertinamas trimis požiūriais [<http://www.skvc.lt/>]:

- kiek šiuolaikiški yra moksliniai tyrimai (taikomos teorijos, metodika, įranga);
- kiek institucijoje ar jos padalinyje yra patyrusių mokslininkų, pajėgių atlikti visus (teorinius, eksperimentinius) tyrimo darbus, kaip tobulinama dėstytojų mokslinė kvalifikacija, kaip nuosekliai rengiama mokslininkų pamaina;

- kiek pakankamas yra vykdomų tyrimų bei taikomosios veiklos poreikis (Lietuvoje, pasaulyje), kiek šie tyrimai gali būti konkurencingas mokslo rinkoje, kiek dalyvaujama tarptautiniuose projektuose, kiek ir iš ko gaunama užsakymų.

Ekspertai turi pasiūlyti, kaip pakoreguoti tematiką, kad tyrimai būtų labiau perspektyvūs. Kai vertinama aukštosios mokyklos fakultete, katedroje ar kitame padalinyje vykdoma mokslinė veikla, vertinamos ir jos sąsajos su teikiamomis studijų programomis šiais požiūriais:

- kiek mokslinė veikla užtikrina atitinkamų dalykų dėstymo lygį;
- kiek mokslinė veikla susieta su doktorantūros studijomis;
- kiek į tyrimus įtraukiami studentai, kiek lavinami jų mokslinės veiklos įgūdžiai.

Kai vertinama mokslo instituto ar mokslo laboratorijos veikla, nustatomas mokslininkų dalyvavimas studijų procese.

Išorinis vertinimas yra trejopas:

- studijų programų vertinimas;
- mokslinių tyrimų ir mokslo taikomosios veiklos vertinimas;
- kvalifikacinis mokslo ir studijų institucijų vertinimas

Jeigu kurio nors įvertinto objekto kokybė pripažįstama nepatenkinama, o atitinkamos valstybės institucijos ar įstaigos arba steigėjas nepriima sprendimo objekto veiklą sustabdyti, SKVC po vienerių ar dvejų metų organizuoja pakartotinį išorinį šio objekto vertinimą.

Išorinio vertinimo etapai yra šie:

- ekspertų atliekama mokslo ir studijų institucijų vidinio vertinimo analizė;
- ekspertų susipažinimas su vertinamuoju objektu pačioje įstaigoje;
- ekspertų išvadų formulavimas ir jų aptarimas su mokslo ir studijų institucijos atstovais;
- išorinio vertinimo išvadų įteikimas vertinamajai mokslo ir studijų institucijai ir SKVC;
- išvadų įteikimas Departamentui;
- išvadų santraukų viešas skelbimas SKVC informaciniame leidinyje.

Numatytais vertinti institucijoms ar jų padaliniais pateikiama metodika kaip ekspertiniam vertinimui parengtą savianalizės suvestinę. Dažniausiai pagrindinis savianalizės trūkumas, kad ji atliekama formaliai (dalis pastebėtų trūkumų nuslepiama) ir jos suvestinė skiriama išoriniams vertintojams, o ne vidaus poreikiams. Tai pakeisti SKVC organizuoja seminarus, rengia įvairių padalomąją medžiagą, nuolatos konsultuoja telefonu, elektroniniu paštu savianalizės suvestinės rengimo, vertinimo eigos klausimais.

Vertinant mokslo ir studijų institucijos veiklą, esamoji padėtis lyginama su pokyčiais per kelerius pastaruosius metus, su ankstesnių išorinių vertinimų (jeigu jie buvo) išvadamis bei rekomendacijomis, su pačios institucijos sudarytomis (po vertinimų) veiksmų programomis. Ekspertų rekomendacijos mokslo ir studijų institucijai yra siejamos su prieš tai parengtomis

išvadamis, jomis siekiama padėti institucijai tobulinti vertinamąjį objektą. Išorinio vertinimo išvadų projektą ekspertai pateikia vertinamajai mokslo ir studijų institucijai, kuri per 10 dienų raštu ekspertams nurodo aptiktas ekspertų klaidas, argumentuotai siūlo pakeisti vienas ar kitas vertinimo išvadas bei rekomendacijas. Gavę šias mokslo ir studijų institucijų pastabas, ekspertai galutinai parengia išorinio vertinimo išvadas ir jas įteikia institucijai bei SKVC.

Galimi keturi sprendimai dėl akreditavimo:

- akredituoti (kai studijų kokybė yra gera, programos tikslai pasiekiami);
- laikinai akredituoti (kai dalis kokybės reikalavimų nėra tenkinama, tačiau vertintojai mano, kad aukštoji mokykla yra pajėgi savarankiškai pašalinti trūkumus);
- ribotai akredituoti (kai nustatyta esant esminių trūkumų, o aukštosios mokyklos pastangos gerinti teikiamų paslaugų kokybę yra neveiksmingos);
- neakredituoti (kai po pakartotino ji iš esmės netenkina kokybės reikalavimų).

Baigiamosios vertinimo išvados yra viešai skelbiamos SKVC informaciniuose leidiniuose. Mokslo ir studijų institucijos per nustatytą laikotarpį turi ištaisyti ekspertų pastebėtus trūkumus, nes itin prastos kokybės mokslo ir studijų institucijos (jos padalinio, studijų programų ir pan.) veikla gali būti apribojama arba net visiškai nutraukiama.

2004 m. pradžioje suformavus tarptautinę ekspertų grupę buvo pradėtas viešojo administravimo krypties studijų programų vertinimas [<http://www.skvc.lt/>]. Vertinimui buvo pateikta 13 studijų programų iš septynių aukštųjų mokyklų. Dėl didelio aukštųjų mokyklų skaičiaus buvo nutarta vertinimą atlikti dviem etapais. 2004 m. gegužės 31 – birželio 3 d. buvo įvertintos trijų universitetų studijų programos, o likusių keturių universitetų programos buvo įvertinus 2004 m. spalio mėn. Per tą laikotarpį ekspertai galėjo išsamiai susipažinti su visų aukštųjų mokyklų vykdomomis viešojo administravimo krypties studijų programomis. Pristatysim šio vertinimo rezultatus.

1 lentelė. 2004 m. vertintos viešojo administravimo krypties studijų programos

Valstybinis kodas	Programos pavadinimas	Aukštoji mokykla	Studijų rūšis	Siūlymas dėl akreditavimo
61203S203	Viešasis administravimas	KTU	Universitetinės pagrindinės	ekspertai siūlo akredituoti
62103S207	Viešasis administravimas	KTU	magistrantūra	ekspertai siūlo akredituoti
62103S206	Viešasis administravimas	KU	magistrantūra	ekspertai siūlo akredituoti ribojamai
61203S201	Personalo vadyba	LKA	universitetinės pagrindinės	ekspertai siūlo akredituoti

62103S204	Viešasis administravimas	MRU	universitetinės pagrindinės	ekspertai siūlo akredituoti
62103S201	Mokesčių administravimas	MRU	magistrantūra	ekspertai siūlo akredituoti lygtinai
62103S202	Savivaldos institucijų administravimas	MRU	magistrantūra	ekspertai siūlo akredituoti lygtinai
62103S204	ES politika ir administravimas	MRU	magistrantūra	ekspertai siūlo akredituoti
62103S208	Viešasis administravimas	MRU	magistrantūra	ekspertai siūlo akredituoti
61203S205	Viešasis administravimas	ŠU	universitetinės pagrindinės	ekspertai siūlo akredituoti
61203S206	Viešasis administravimas	VDU	universitetinės pagrindinės	ekspertai siūlo akredituoti
62103S205	Viešasis administravimas	VU	magistrantūra	ekspertai siūlo akredituoti lygtinai
62103S203	Valstybės institucijų administravimas	VDU	magistrantūra	ekspertai siūlo akredituoti lygtinai

Kaip matome, iš trylikos įvertintų studijų programų ekspertai siūlo akredituoti 8 studijų programas. Dar 4 siūlomos akredituoti lygtinai. Tuo tarpu Klaipėdos universiteto studijų programa siūloma akredituoti ribojamai, nutraukiant studentų priėmimą į šią studijų programą. Svarbu, kad lygtinai arba ribojamai akredituoti pasiūlytos tik antrosios pakopos studijų programos. Visos universitetinių pagrindinių studijų programos siūlomos akredituoti iki kito išorinio išsamiojo vertinimo ciklo pradžios. Šie siūlymai dėl akreditavimo buvo pateikti ekspertų grupei ir apsvarstyti Studijų kokybės ekspertų tarybos posėdyje 2005 m.

Tobulinant mokslo ir studijų institucijų veiklos kokybės priežiūros sistemą bei stengiantis sudaryti sąlygas efektyvesnei SKVC veiklai, pradėta rengti nauja nuostatų redakcija. Taip siekiama atsižvelgti ir į pasikeitusias vidines realijas – išsiplėtusias įstaigos funkcijas bei pakoreguotą organizacijos koncepciją. Tiek į Vertinimo tarybą ir jos komisijas, tiek į Ekspertų tarybą skiriami mokslininkai, kvalifikacija ir kūrybiškumu pasižymėję atitinkamos srities specialistai, žymūs visuomenės veikėjai, mokslo ir studijų institucijų administracijos ir kiti tarnautojai, dėstytojai, turintys ekspertinio vertinimo patirties, studentai, asmenys iš mokslo ir studijų institucijų socialinių partnerių, valstybės institucijų, įgyvendinančių mokslo ir studijų viešojo administravimo funkcijas, tarnautojai. Pagrindinė nuostata formuojant patariamąsias institucijas – kviesti asmenys iš išvardintų visuomenės grupių, o ne institucijų deleguotus atstovus. Taip siekiama atsižvelgti ne tik į švietimo sistemos vidinius poreikius, bet ir **užtikrinti**

plačiosios visuomenės interesų atstovavimą, požiūrių įvairovę ir nešališkumą priimant sprendimus.

Tobulinant mokslo ir studijų institucijų kokybės užtikrinimo sistemos teisinę bazę, SKVC specialistai parengė: mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklių pakeitimus; mokslo ir studijų institucijų vertinimo tarybos ir jos komisijų nuostatus; studijų kokybės ekspertų tarybos nuostatus; kolegijų, įsteigtų reorganizuojant aukštesniąsias mokyklas, veiklos kokybės vertinimo tvarkos aprašo pakeitimus; premijų už aukštojo mokslo vadovėlius nuostatus; aukštojo mokslo vadovėlių atrankos komisijos darbo reglamentą. SKVC valstybės tarnautojai ir darbuotojai taip pat dalyvavo svarstant numatomas teikti pataisas Aukštojo mokslo įstatymui, Mokslo ir studijų įstatymui bei keičiant Nuosekliųjų studijų programų nuostatus ir Meno aspirantūros nuostatus.

Nors mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklėse numatytas, bet iki šiol nepradėtas kvalifikacinis atskirų universitetų vertinimas, nes vis dar neįvertintos visos studijų programos. Pagrindinė problema, kad SKVC dirbdamas pagal nusistovėjusios Vakarų Europoje metodikos (savianalizė, išorinis ekspertinis vertinimas, išvadų viešas skelbimas), neretai nukrypsta nuo jos dėl lėšų stokos: nekviečiami užsienio ekspertai (nors nekelia abejonų jų veiklos efektyvumas vertinant problemines studijų kryptis), ekspertų grupių vizitai į mokyklas per trumpi, ekspertų grupių nelydi patyrę etatiniai SKVC specialistai. Be to būtina sutrumpinti studijų programų vertinimo ir akreditavimo periodą nuo aštuonerių metų iki ne ilgiau kaip šešerių metų ir pradėti nuoseklų planinį mokslinių tyrimų lygio vertinimą [Stumbrys, 2003, 13]. Lietuvos švietimo sistemai integruojantis į pasaulinę švietimo erdvę, vienas iš prioritetinių uždavinių yra studijų kokybės vertinimo tobulinimas bei studijų kokybės užtikrinimas.

2.2. Studijų kokybės vertinimo sistemų lyginamoji analizė: pasaulinė patirtis

Kokybė švietime yra esminė vertybė, tačiau nuolat kintanti, o pasekmė – kintantis studijų programos kokybės vertinimas. Studijų programos kokybės vertinimą analizavo tokie mokslininkai, kaip Alkin M.C., McNeil J. D. [2002], Spiel C. [2002] ir kt. Visi tyrimai išryškina atitinkamose šalyse taikomus vertinimo požymius (Campbell C., Rozsnyai Ch. [2002]; Pukelis K., Savickienė I. [2003]), kuriuos, anot C. Spiel [2002], lemia vis dar nenusistovėjusios ir besikeičiančios studijų programos vertinimo strategijos. Tai pagrindžiama tuo, jog „naujų pedagoginių idėjų taikymui priešinamasi intensyviau negu daugelio kitų sričių idėjoms“ [Bitinas, 2000, 56-57]. Nemažai autorių mano, kad studijų kokybės sampratą ir su tuo susijusį studijų programų vertinimą veikia filosofinė kryptis (pvz. humanizmas, biheviorizmas) ar aplinkos

kitimas, nes studijos, kaip pažymi Vasiliauskas R. [2005], niekada nėra izoliuotos nuo išorės veiksmų.

Nepaisant bendrų studijų kokybės sampratos požymių, kokybės užtikrinimo sistema Europos šalyse skiriasi. Pavyzdžiui, Danijoje ir Didžiojoje Britanijoje institucija, atsakinga už išorinę kontrolę aukštojoje mokykloje, yra finansuojama iš valstybės biudžeto, o Prancūzijoje tai nepriklausoma valstybei organizacija, kur kontrolės ir kokybės vertinimo ataskaitas tiesiogiai teikia šalies prezidentui. JAV veikia dviejų tipų organizacijos, atsakingos už kokybės vertinimą aukštojo mokslo sektoriuje: institucijų akreditavimo organizacijos (akredituojančios visą instituciją) ir specializuoto akreditavimo organizacijos (vertinančios atskirų institucijos padalinių veiklą arba studijų programas). Kiekviena asociacija yra apibūdinusi akreditavimo standartus ir/arba kriterijus, į kurios atsižvelgdama priima sprendimą dėl studijų kokybės.

Dar vienas skirtumas: tokiose šalyse, kaip Danija, Suomija kokybės vertinimo sistema apima tik universitetuose dėstomus dalykus, studijų programas, o kai kuriose šalyse - Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje - vertinama universiteto kaip sistemos veiklos kokybė apskritai [Juodaitytė, 2004, 20].

Studijų programų kokybės vertinimas atliekamas daugelyje šalių, ypač Europos Sąjungoje. Taip pat labai skiriasi požiūris į vertinimą: vienur dar neaiškios ar nenurodomas teorinės nuostatos, ar priešingai - pastebima jų įvairovė (priklauso nuo studijų programos lygmens, tipo, vertinimą organizuojančios įstaigos). Pavyzdžiui, JAV bei dalyje Europos šalių didžiulis dėmesys skiriamas siekiant išsiaiškinti, ar tikslinga pradėti įgyvendinti naują studijų programą, koks programos santykis su jau vykdomomis, ar atitinka studijų turinys nustatytus standartus, taip pat norima įsitikinti, ar yra galimybių rasti naujai specializacijai [Royse, Bruce, Thyer, 1996]; dažnai akcentuojamas numatomas studijų programos efektyvumo įvertinimas apskaičiuojant reikalingą indėlį ir įvertinant ateities perspektyvas, galimą pelną. Kitose šalyse (Austrijoje, Vokietijoje, Suomijoje) pažymima, kad labai svarbu įvertinti galimybių praktiniams įgūdžiams plėtoti sudarymą, atsižvelgiant į tai, kad teorinis mokymas pigesnis už praktinį mokymą, pabrėžiama profesinių kompetencijų ir pagrindinių įgūdžių įvertinimo svarbą programos vertinime.

Alkin C. ir McNeil J.D. [2002] klasifikuoja studijų programų vertinimą į:

- orientuotą į rezultatus;
- mokslinę, tiriamąją ir kiekybinę analizę;
- natūralistinę;
- paremtą ekspertizę;
- nukreiptą į procesą;

- paremtą socialiniu teisingumu;
- sprendimą formuojantį;
- orientuotą į vartotoją;
- orientuotus į bendradarbiavimą (pasiektą visų pritarimu, šviečiamąjį, ir kt.).

Tai sudaro pagrindą dviem pagrindinėms vertinimo kryptims [Spiel, 2002; Mclaughlin, Phillips, 1991]:

- formuojančioji – kai vertintojų rekomendacijos kaip kvalifikuota parama yra naudojamos siekiant patobulinti studijų turinį;
- apibendrinančioji – vertinimo išvados pateikimas, silpnybių įvardijimas, sprendimo paskelbimas.

Kaip nurodo dauguma autorių [Saugėnienė, 2003], programų metodologijos (technologinė, akademinė, socialinės rekonstrukcijos, humanistinė) ar programų sudarymo tipai (linijinis, koncentrinis, integruotas bei kompleksinis) priklauso nuo filosofinio aspekto. Remdamiesi ugdymo filosofija Marsh C. ir Willis G. [1995] sugrupavo studijų turinio sudarymo tipus pagal dalykus, pagal besimokančiojo patirtį ir veiklą, pagal integruotą studijų turinį ir jo komponentų koreliaciją, pagal bendrąsias sritis.

Studijų programų rengimo ir kokybės vertinimo problemos užsienyje gana seniai nagrinėjamos, tačiau Lietuvoje šie tyrimai mažiau išplėtoti. Iki šiol nėra aptikta duomenų apie studijų programų kokybės vertinimo priklausomybę nuo vertinimo koncepcijos ir ją veikiančius pagrindinius veiksnius.

Pukelis K. ir Savickienė I. [2003] išnagrinėjo pagrindinės institucijų ir programų akreditavimo standartus, kurios yra parengusios skirtingos JAV asociacijos, atsakingos už kokybės vertinimą aukštojo mokslo sektoriuje. Dažniausiai akreditavimo standartai apima tokius kokybės vertinimo aspektus, kaip aukštosios mokyklos misija, strategija, sprendimų priėmimas, personalo kvalifikacija, finansavimas, studijų tobulinimas ir valdymas/organizavimas, dėstyto kokybė, kokybės užtikrinimo sistema, misijos įgyvendinimas ir tikslų pasiekimas, planavimas ir įvertinimas, parama studentams, finansiniai ištekliai, biblioteka, informaciniai ištekliai, visuomenės informavimas, etikos principai ir kt. Bendri instituciniai reikalavimai (angl. general institutional requirements), padedantis užtikrinti studijų kokybę, turi būti sukurti ir Lietuvoje.

Institucijos akreditavimas dažniausiai apima aukštosios mokyklos misiją, valdymą, strategiją, sprendimų priėmimą, personalo kvalifikaciją, studijų tobulinimą, dėstyto kokybę, tyrimų strategiją ir organizavimą bei tyrimų kokybę, finansavimą ir kt. Tuo metu programų akreditavimas yra susijęs dažniausiai su studijų programos tikslais ir uždaviniais, programos turiniu ir jo projektavimu, programos struktūra, didaktine koncepcija ir filosofija, studijų metodais, studentų darbu, įskaitant tyrimo projektus ir

praktinį mokymą, studentų vertinimu/egzaminavimu, personalo kvalifikacija, įrangos tinkamumu, studijų turinio internacionalizavimu, pasiektais standartais, studentų, dėstytojų ir darbdavių nuomone apie studijų programą.

Daugelis šalių pastaraisiais metais yra paruošusios nacionalinius kvalifikacijų standartus (National Qualifications Framework). Kiekvienoje šalyje jie turi savų ypatumų, nes daugybė veiksnių turėjo jiems poveikį: visuomenės nuomonė, aukštąjį mokslą kuruojančios ministerijos ir pačių universitetų vadovybė, akademinės bendruomenės požiūris į studijas. Kuriamas ir European Qualifications Framework. Lietuvoje taip pat yra svarbu sukurti Nacionalinį kvalifikacijų sandarą, kuri atitiktų Europos kvalifikacijų sandaros principus. Šiuo metu Lietuvoje tėra paruošti keli programų standartai (vadinamieji studijų krypties reglamentai), tačiau reikėtų siekti, kad žinių, gebėjimų ir kompetencijų standartai būtų paruošti kiekvienai kvalifikacijai, laipsniui ar diplomui, tiek pirmoje, tiek antroje pakopoje. Šiuo metu Aukštojo mokslo įstatymo 42 straipsnis reikalauja, kad „pagrindinių studijų programos turi atitikti atitinkamos studijų krypties reglamentą, kurį tvirtina ministerija“. Kaip nekeista, bet **krypčių reglamentai magistrantūros programoms nėra numatyti. Kokybės koncepcija apima ne tik pačias programas, bet ir darbuotojus, patalpas, valdymą, mokymo procesą, paramą klausytojams, akademinę paramą, bendradarbiavimą su šaka, kuriai ruošiami specialistai ir kt.**

Dažnai pabrėžiama, kad skirtingose Lietuvos aukštosiose mokyklose yra labai skirtingas specialistų paruošimo lygis (pažymių lygis yra priešingas žinių lygiui - aukštųjų mokyklų su neaukšto lygio specialistų paruošimu studentai baigia studijas su daug aukštesniais pažymiais nei aukštųjų mokyklų su geresniu specialistų paruošimu). Suprantama, kad studentų pažymys turi atspindėti studentų žinių ir gebėjimų lygį, o tam reikia visų tos pačios programos studentų žinias įvertinti pagal vienodą standartą, kurio iki šiol nėra. Kintantys darbo rinkos reikalavimai, reikalavimai specialistui, skatina koreguoti laukiamus rezultatus, atnaujinti tikslus, vadinasi, nuolat peržiūrėti, tobulinti studijų turinį, taigi reikėtų atlikti ir sistemingą vertinimą.

Standartizavimo pagrindinis tikslas yra užtikrinti visuomenės ir ypač darbdavių pasitikėjimą laipsniais ir diplomais. Dabar panašių programų yra kiekviename universitete, tačiau darbdaviai negali būti garantuoti, kad diplomai gauti skirtinguose universitetuose atspindės jei ne tą patį absolvento žinių, gebėjimų ir kompetencijų lygį, tai nors garantuos, kad absolventas, baigęs šią programą, atitinka minimalius bakalauro ar magistro programai keliamus reikalavimus. Atitikimas standartui būtų pagrindinis kriterijus įvertinant, ar programa pasiekia savo tikslus. Tokiame standarte turi atsispindėti programos tikslai, programos suteikiamos žinios ir gebėjimai, aprašyti mokymo, studijavimo ir žinių vertinimo metodai, minimalūs studijų pasiekimų standartai (kokius gebėjimus reikia įgyti studijų metu) ir t.t. Tam SKVC siūlo:

- nustatyti tik bendruosius reikalavimus studijų programoms (nereglamentuojant apimčių blokuose), paliekant galimybę universitetams nustatyti studijuojamus dalykus ir jų apimtis blokuose;

- plačiau naudoti studijas aukštosiose mokyklose pagal individualius planus;

- skatinti aukštąsias mokyklas greta esamos studijų trukmės 4+2 ir vientisų studijų, trumpinti kai kurių studijų trukmę iki 5 metų;

- skatinti aukštąsias mokyklas, realizuojant „mokymosi visą gyvenimą“ idėją bei autonomijos plėtrą, plėtoti alternatyvias dienines, studijų formas: vakarines, neakivaizdines, nuotoline ir nenuoseklias;

- plėsti kvalifikacijų įvairovę, be suteikiamų bakalauro, magistro ir daktaro laipsnių, pasiūlyta diskutuoti apie kvalifikacijų suteikimą nebaigtoms ar dalinėms studijoms;

- parengti Nacionalinę kvalifikacijų sandarą, jungianti visas nuoseklias ir nenuoseklias studijas į vieną sistemą.

Nuolatinis produktų ir paslaugų gerinimas turi būti įgyvendinamas tokiomis sąlygomis: dėstomų dalykų nomenklatūros atnaujinimas, mokymo medžiagos atnaujinimas, darbo sąlygų bibliotekose ir skaityklose gerinimas, informacinių technologijų naudojimas, mokymo metodų atnaujinimas, administracinio proceso, įtakojančio mokymo veiklą, tobulinimas, studentų vertinimo proceso tobulinimas, mokymo proceso reorganizavimas ir t.t.

2.3. Aukštųjų mokyklų veiklą reglamentuojantys teisės aktai, jų taikymas studijų sistemoje

Įžanginio Lietuvos švietimo vizijos formavimo etapo pradžią žymi XX a. 9-ojo dešimtmečio pabaigoje habil. dr. Lukšienės M. kvietimas krašto švietimo specialistams pradėti savarankiškai mąstyti apie galimybes plėtoti švietimą Lietuvoje [Tautinės mokyklos koncepcija, 1989]. Koncepcijos esminė mintis – sudaryti galimybę visoms buvusioms Tarybų Sąjungos respublikoms savarankiškai apsispręsti dėl švietimo sistemos jų teritorijose. 1992 m. kultūros ir švietimo ministras dr. Kuolys D. įteikė šalies Parlamentui Lietuvos švietimo koncepciją. Šis dokumentas reiškė švietimo reformos įgyvendinimo Lietuvoje pirmąjį etapą. Tuomet Parlamentas dar nebuvo pakankamai ryžtingas ir tvirtinti dokumentą buvo pavesta kultūros ir švietimo ministrai. Lietuvos švietimo koncepcijoje buvo paskelbta tokia švietimo reformos programa: valdymo ir finansavimo reforma, mokyklų tinklo pertvarka, suaugusiųjų švietimo intensyvinimas, mokymosi sąlygų gerinimas, ugdymo turinio atnaujinimas, mokytojų mokymo pastangos ir t.t.

1998 m. buvo priimtas Vyriausybės įstatymas, leidžiantis ministrams tvirtinti ilgalaikius strateginius veiklos planus. Šia teise buvo pasinaudota tais pačiais metais. Švietimo ir mokslo ministras Platelis K. patvirtino Antrojo švietimo reformos etapo prioritetus – strateginį dokumentą, žymintį dar vieną etapą švietimo reformoje. Antrojo švietimo reformos etapo prioritetai buvo: rūpinimasis aktualia kokybe, visų asmenų mokymosi sąlygomis ir švietimo sistemos vidine harmonija (mokymosi tęstinumu) bei derme su krašto būkle.

Naujasis strateginis dokumentas numatė reformos 1999-2001 m. pereinamojo laikotarpio perspektyvą, nes jau tada aiškėjo naujos ilgalaikės strategijos rengimo būtinybė. 1999 m. Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus sudarė darbo grupę naujai švietimo strategijai rengti. 2003 m. Prezidentas įteikė Seimui ilgalaikės švietimo strategijos nuostatas ir „Švietimo gaires“ – išsamią padėties apžvalgą bei tolesnės švietimo reformos viziją. Seimas, pakoregavęs, patvirtino strategines nuostatas ir įpareigojo Vyriausybę parengti jų įgyvendinimo programą – tai dar vienas etapas Lietuvos švietimo reformoje.

Kiekviename švietimo reformos etape kiek kitaip buvo planuojamas reformos įgyvendinimas. Tautinės mokyklos vizijos etape įgyvendinimas nebuvo planuojamas, nes pati tautinės mokyklos koncepcija buvo įteisinta vėliau jau kaip Lietuvos švietimo koncepcija. Pastaroji turėjo švietimo reformos programą. Antrajame švietimo reformos etape buvo parengtas prioritetų įgyvendinimo planas, kuris peraugo į kasmet tikslinamus strateginius veiklos planus pagal prasidėjusios strateginio valdymo reformos valstybinėse institucijose reikalavimus.

Dabartinė švietimo strategija skelbia tris pagrindinius tikslus: sukurti efektyvią ir darnią, atsakingu valdymu, taikliu finansavimu ir racionalių išteklių naudojimu pagrįstą švietimo sistemą; išplėtoti tęstinę, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančią ir visiems prieinamą, socialiai teisingą švietimo sistemą; laiduoti švietimo kokybę, atitinkančią atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens poreikius.

Švietimo posistemių uždarumą gerai atspindi 1992 m. švietimo reformos programos struktūra. Programą sudarė aštuonios iš esmės savarankiškos dalys: bendrieji švietimo reformos klausimai; ikimokyklinio ugdymo pertvarka; mokyklinio ugdymo pertvarka; jaunimo mokyklos; rengimas profesijai; pedagogų rengimas ir kvalifikacijos tobulinimas; suaugusiųjų švietimas; valdymas ir finansavimas.

Iš esmės kiekvieno švietimo sistemos lygmens reformos darbai buvo suplanuoti atskirai ir neskatino siekti bendrų tikslų. Tikriausiai tai buvo viena iš priežasčių, kodėl jau antrajame švietimo reformos etape buvo iškelti visoms švietimo grandims bendri prioritetai: kokybė, mokymosi ir studijų sąlygos, harmonizavimas. Buvo iškeltos 39 problemos ir 164 konkrečios užduotys 5 metams.

Didelis užduočių skaičius, dažna vyriausybių kaita ir vis naujos politinės aktualijos neleido nuosekliai laikytis reformos programos. „Švietimo gairėse“ tai pažymėta kaip prastas reformos koordinavimas ir netolygumas. Dėl to antrojo švietimo reformos etapo retorikoje buvo itin akcentuota prioritetų sąvoka. Jame įgyvendinant 34 prioritetus buvo vykdomos jau tik 72 užduotys. Nors jas buvo planuota įvykdyti per trejus metus, iš tikrųjų antrasis etapas užsitęsė ir, kaip ir pirmasis, truko penkerius metus.

Koncentruotis į prioritetus, prioritetines priemones ir užduotis tikriausiai padėjo ne tik mažesnis jų skaičius, bet ir konkretesnė atsakomybė. Pirmajame etape užduotis buvo pavesta vykdyti institucijoms, o antrajame – numatyti konkretūs atsakingi asmenys. Dar labiau šią atsakomybę sustiprino nuolatinis užduočių vykdymo eigos svarstymas šiame reformos etape įsteigtoje Švietimo reformos strategijos grupėje. Jau pačiomis užduočių formuluotėmis ir vėliau įvairių svarstymų bei atsiskaitymų metu buvo nuolat siekiama kuo tiksliau apibrėžti, kokio konkretaus rezultato siekiama, kas laikytina prioritetų įgyvendinimo sėkme.

2003 m. rudenį pradėta rengti Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metams įgyvendinimo programa. Tuomet iškilo būtinybė apibendrinti reformos įgyvendinimo planavimo pamokas. Iš esmės jos nurodytos „Švietimo gairių“ analitinėje dalyje. Trumpai galėtų būti įvardytos tokios pagrindinės problemos: švietimo grandžių (posistemų) tarpusavio uždarumas; neaiškūs prioritetai; neaiškūs sėkmės kriterijai; menkos sąsajos su finansinėmis galimybėmis; permaininga politinė parama.

Rengiant Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metams įgyvendinimo programą, stengtasi atsižvelgti į praeities pamokas ir laikytis modernių viešojo administravimo ir kokybės vadybos teorinių išvalgų. Vertybinis požiūris turėtų padėti sutelkti ir politikus, ir visų grandžių administratorius, ir praktikus, ir piliečius, t.y. tiek vidines švietimo sistemos pajėgas, tiek ir reikalingą išorinę politiką, visuomenės bei švietimo klientų paramą. Visa švietimo strategijos įgyvendinimo programa suskirstyta į penkias strategines kryptis:

- valdymo tobulinimas;
- infrastruktūros tobulinimas;
- paramos tobulinimas;
- turinio tobulinimas;
- personalo tobulinimas.

1. Svarbiausieji valdymo reformos vertybiniai taikiniai – subsidarumas (aukštesniu lygiu sprendžiamos tik tos problemos, kurių efektyviai ir savarankiškai nepajėgiama išspręsti žemesniu lygmeniu) ir finansavimo skaidrumas. Turime išmokti šalyje įsiklausyti į švietimo vartotojų poreikius ir pradėti reikalauti atsakomybės iš įvairių švietimo sistemos ir jos valdymo grandžių. Siekiant šių tikslų turime išmokti skaidriai surinkti, įvertinti ir paskirstyti nacionalinio švietimo

biudžeto ir papildomas privačias lėšas. Tai įgyvendinti padėtų skaidrios švietimo pajamų apskaitos sistemos, jų paskirstymo apskaičiavimo metodikos, strateginis planavimas. Ryšį tarp minėtų vertybinių taikinių garantuotų stebėsenos ir viešųjų konsultacijų sistemos. Galimi šios strateginės krypties stebėsenos rodikliai – viešojo ir privataus indėlio į švietimo finansavimą apimtis, kaip dalis bendrojo vidaus produkto, viešosios ir privačios lėšos vienam mokiniui įvairiose švietimo sistemos pakopose, švietimo darbuotojų ir valstybės tarnautojų vidutinio atlyginimo santykis ir pan.

Pagrindiniai infrastruktūros tobulinimo taikiniai taip pat du – švietimo paslaugų prieinamumas bei naujų švietimo paslaugų plėtra. Prieinamumas pasiekiamas racionaliai pertvarkant mokyklų tinklą, gerinant vaikų vežiojimą į mokyklas, plėtojant distancinį švietimą. Naujos švietimo paslaugos galėtų formuotis suartinant bendrąją akademinį švietimą ir profesinį mokymą bei plėtojant įvairias suaugusiųjų švietimo formas. Galimi stebėsenos rodikliai – mokinių bendrojo lavinimosi ir profesinio mokymosi pasirinkimo srautų santykinis dydis, suaugusiųjų mokymosi aprėptis, mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis, kelio iki mokyklos trukmė, darbo biržoje užsiregistravusių asmenų skaičiaus proporcijos pagal įgytą išsilavinimą ir t.t.

2. Paramos tobulinimas vyktų trimis kryptimis – visuotinės paramos besimokantiems plėtra, parama atskiroms socialiai reikšmingoms grupėms ir parama nutraukusiems mokslą arba rizikos grupės vaikams. Esminės vertybės – socialinis teisingumas ir atitinkamas išsilavinimas. Visi vaikai nusipelno lygių pasiruošimo mokyklai galimybių, tinkamo rūpinimosi jų sveikata, mokymosi konsultavimu ir sąlygomis. Išskirtinį dėmesį reikėtų skirti gabiesiems, migruojančių darbuotojų, tautinių mažumų, specialiųjų poreikių, neturtingesnių šeimų vaikams. Itin didelį dėmesį tenka skirti mokymo motyvaciją praradantiems arba praradusiems vaikams. Galimi rodikliai – priešmokyklinio švietimo paslaugas gaunančių vaikų skaičius, privalomai nesimokančių vaikų skaičius, įvairių specialiųjų poreikių remiamų mokinių skaičius ir pan.

3. Turinio tobulinimas taip pat turi tik du svarbiausius vertybinius taikinius – turinio kontekstualumą ir ugdymo bei studijų individualizavimą. Šiuolaikiniame pasaulyje tenka praturtinti įprastinius mokomuosius dalykus įvairiomis bendrosiomis kompetencijomis: informacinėmis, komunikacinėmis, verslumo, pilietiškumo, mokymosi ir t.t. Kita vertus, reikalingas kuo didesnis profesinio mokymo turinio atitikimas darbo rinkos poreikius. Nemažiau svarbi problema – turinio perteikimo individualizavimas atsižvelgiant į besimokančiojo asmeninius psichologinius ir kitokius ypatumus. Tai pasiekama plečiant mokytojų ir dėstytojų įvaldytų metodų įvairovę, keičiant mokymosi pasiekimų vertinimo pobūdį individualizuoto formuojamojo vertinimo link. Galimi stebėsenos rodikliai – moksleivių pasiekimai tarptautiniuose lyginamuosiuose ir nacionaliniuose tyrimuose, įsidarbinusių pagal profesiją

skaičius, mobiliai, distanciniu būdu, neakivaizdžiai, vakarais besimokančių studentų skaičius ir pan.

4. Personalo tobulinimo darbų kryptys taip pat dvi – mokytojų kvalifikacija ir mokyklų vadovų kvalifikacija. Dėmesio reikalauja ir mokytojų rengimas, ir jau dirbančių mokytojų kvalifikacijos tobulinimas. Numatomos įvairios kokybės stebėsenos priemonės, ilgesnė pedagoginė praktika, profesinės kompetencijos patvirtinimo trišalės komisijos ir pan. Galimi rodikliai – tinkamą kvalifikaciją turinčių mokytojų skaičius, atestuotų mokyklų vadovų skaičius, kvalifikaciją per metus tobulinančių mokytojų ir mokyklų vadovų skaičius ir t.t.

Pateikti Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 m. įgyvendinimo programos metmenys yra Švietimo ir mokslo ministerijos interpretacija, kaip galima būtų įgyvendinti Seimo patvirtintą valstybinę švietimo strategiją. Interpretacinis aspektas – vienas iš esminių Lietuvos švietimo reformos principų. Siekdami formuoti aktyvią pilietinę visuomenę Lietuvos švietimo strategai nuolatos akcentuoja aktyvios, kūrybingos švietimo bendruomenės svarbą.

Švietimo reformos pradžioje naujai kuriamą aukštojo mokslo sistemą reglamentavo Mokslo ir studijų įstatymas, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos priimtas 1991 m. vasario 12 d. (Nr. I-1052), bei Vyriausybės 1993 m. spalio 14 d. nutarimu patvirtinti Kvalifikaciniai aukštojo mokslo nuostatai ir Aukštųjų mokyklų steigimo ir atestavimo nuostatai. Tačiau šie dokumentai nepilnai apibrėžė studijų sistemą, studijų pakopų esmę, o magistrantūrą traktavo tik kaip studijas, orientuotas į mokslą, visiškai nesiejant jų su profesine veikla, dėl ko ir atsirado požiūrių nevienodumas.

Įsigaliojus Aukštojo mokslo įstatymui [2000 m. rugsėjo 1 d.], universitetuose yra tokios nuosekliųjų studijų pakopos: pirmoji (pagrindinės – bakalauro ir profesinės studijos), antroji (magistrantūra, rezidentūra, specialiosios profesinės studijos), trečioji (doktorantūra ir meno aspirantūra). Universitetinių pagrindinių studijų trukmė yra 4 studijų metai (160 kreditų), magistrantūros studijų trukmė - nuo 1,5 iki 2 studijų metų (60 – 80 kreditų), specialiųjų profesinių studijų trukmė - nuo 1 iki 2 studijų metų (40 – 80 kreditų). Aukštojo mokslo įstatyme yra ne tik detaliau apibrėžtos antrosios pakopos magistrantūros ir specialiosios profesinės studijos, bet ir magistrantūra apibūdinta kaip „studijas skirtas savarankiškam mokslo ar meno darbui arba darbui, kuriam reikia tvirtesnių mokslinių žinių ir gebėjimų“ [Ten pat, 2000].

1998 m. pasirašytos Sorbonos ir po metų priimtose Bolonijos deklaracijų tikslas yra sukurti bendrą Europos aukštojo mokslo erdvę [The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education, 1999]. Vienas iš svarbiausių Bolonijos proceso nuostatų yra sutrumpinti studijų trukmę taip, kad bendra mokymosi trukmė bakalauro ir magistrantūros studijose neviršytų 5 metų. Kadangi Skandinavijos, Baltijos ir dauguma kitų valstybių pirmenybę teikia 3+2 sistemai, todėl būtų tikslinga ruošti šios sistemos pereinamą ir

Lietuvoje (Vokietijoje palikta galimybė pasirinkti 3+2, 4+1 ir pan. sistemą). Bakalauro lygyje tai reiškia studijų trukmės sumažėjimą 1 metais, taigi reikės sumažinti ir dėstomų dalykų skaičių. Mažinant jį pagrindiniu kriterijumi turėtų būti siekis išlaikyti Bolonijos proceso reikalavimą, kad bakalauro studijose turi būti studijuojami tie dalykai, kurių žinių reikalauja darbo rinka. Reiškia, pirmiausia reikės mažinti tuos dalykus, kurie tiesiogiai mažai prisideda prie profesinių gebėjimų formavimo - bendrojo universitetinio lavinimo dalykus, kurie pagal Nuosekliųjų studijų programų nuostatus dabar sudaro ne mažiau 24 kreditus. Vakarų šalių universitetuose bendrieji dalykai nėra dėstomi, ir ypač pirmaisiais ir antraisiais metais, nors kai kuriuose universitetuose jie išlieka kaip specializacijos dalykai pagrindinių studijų pabaigoje ar magistrantūroje.

2000 m. priimtas Lietuvos aukštojo mokslo įstatymas buvo rengiamas dalyvaujant ir Didžiosios Britanijos ekspertams. Didžiosios Britanijos universitetų valdymas remiasi per šimtmečius sukaupta patirtimi. Šią patirtį galima apibūdinti kaip pasaulinę, nes pagrindiniai valdymo principai yra tokie patys ir kitose išsivysčiusiose šalyse – JAV, Skandinavijos šalyse, Nyderlanduose ir t.t. Tačiau ruošimo eigoje Lietuvos aukštojo mokslo įstatymo projektą labai žymiai koregavo įvairios interesų grupės, ir galutinis variantas, priimtas Seime, labai nutolo nuo principų, kuriuos suformulavo pasaulinė patirtis.

Pagrindiniai įstatymo trūkumai yra susiję su universitetų valdymo ir administravimo institucijų sudarymo nuostatomis ir jų veikla, įstatyme nepakankamai aiškiai apibrėžta arba neapibrėžta, kokia turi būti universiteto personalo parinkimo strategija, kokia turi būti universiteto struktūra, bei kokia turi būti universiteto fakultetų struktūra. Kiti įstatymo trūkumai yra antriniai.

Pirmųjų dviejų studijų pakopų (pagrindinių studijų ir magistrantūros) programos dabar vertinamos dvejopai: naujos siūlomos registruoti programos vertinamos pagal siūlymo dokumentus; galiojančios programos – pagal savianalizės ataskaitą ir ekspertų vizito į aukštąją mokyklą rezultatus (nuo 1999 m. teikiant ir siūlymus dėl programų akreditacijos). Lig šiol, galima sakyti, niekas nesirūpina šalies studijų krypčių tinklo racionalumu, jo kokybės vertinimu. Nėra aiškiau reglamentuotas naujų krypčių studijų formavimas atskirose aukštosiose mokyklose.

Lietuva viena iš pirmųjų Rytų ir Centrinės Europos šalių ėmė reformuoti savo aukštojo mokslo sistemą, pagrindinis tikslas tokios reformos buvo – sistemos priartinimas prie Vakarų šalių sistemų [Laužackas, Račkauskaitė, 2004]. Tačiau teisinių aktų, reglamentuojančių magistrantūrą, labai mažai. Įteisinus dvipakopę studijų sistemą Aukštojo mokslo įstatymas neatsakė į klausimą: Koks pagrindinis magistrantūros tikslas? Paruošti studentus doktorantūrai? Akademiniam darbui? Ar suteikti naujų žinių, plėsti būsimojo specialisto akiratį? Įstatymo vykdymas buvo paliktas aukštosioms mokykloms, todėl kiekviena jų kūrė savą magistrantūros modelį. Vienur būdavo paprasčiausiai kartojamos bakalauro studijų žinios, kitur magistrui

būdavo liepiama gilintis į pasirinktąją specialybę, ruošti doktorantūrai ir t. t. Jau kelėta metų kalbama, apie tai kad Lietuvoje magistrantūros studijos nėra visiškai aiškios, yra tik norai, pageidavimai, apribojimai (nuosekliųjų studijų programų nuostatuose yra išdėstyti pakankamai solidūs ir aiškūs reikalavimai universitetinėms ir neuniversitetinėms studijoms bet ne magistrantūros studijoms). Todėl reikė konceptualiai nustatyti, kas tai yra magistrantūra, kokius ji turi parengti specialistus, kas į ją gali patekti ir su kokia kompetencija aukštąją mokyklą privalo baigti magistras.

Tam buvo paruoštas projektas “Bendrieji magistrantūros studijų reikalavimai”, kur magistrantūra apibrėžiama kaip aukštesnė pakopa, asmens profesinei ir mokslinei kvalifikacijai kelti. Projekte pagal pirmosios pakopos (pagrindinių studijų) ir antrosios pakopos (magistrantūros) programų krypčių santykį skiriami du magistrantūros studijų programų tipai: gilinamoji magistrantūros programa ir plečiamoji magistrantūros programa.

Gilinamoji yra magistrantūros studijų programa, skirta gilinti studento kompetencijai, įgytai per pirmosios pakopos (pagrindinių) studijų programą, kai pastaroji yra tos pačios krypties kaip ir magistrantūros programa arba kitos artimos krypties, nurodytos magistrantūros programos apraše.

Plečiamoji yra magistrantūros studijų programa, skirta studento kompetencijai išplėsti visiškai nauja (palyginti su pagrindinėmis studijomis) studijų kryptimi, tikslingai derinant šias studijas su kompetencija, įgyta per pagrindines studijas ar per praktinės veiklos patirtį. Kai kompetencija plečiama keliomis studijų kryptimis, plečiamoji magistrantūros studijų programa vadinama tarpkryptinė. Plečiamosios magistrantūros studijų programos tikslingumas ir dermė su atitinkama pagrindinių studijų kryptimi ar programa (kryptimis, programomis) turi būti specialiai pagrįsta (ypač tokių studijų poreikiu).

Ne mažiau kaip 70 procentų gilinamosios magistrantūros programos ir ne mažiau kaip 50 procentų plečiamosios magistrantūros programos apimties turi sudaryti antrinio lygio dalykai, kurių turinys paremtas arba anksčiau baigtų pagrindinių studijų specialaus lavinimo dalykais, arba naujos krypties pagrindinių studijų lygio specialiaisiais dalykais, studijuojamais magistrantūros pradžioje. Magistrantūros studijų programoje negali būti kartojama tai, kas buvo studijuota kaip pagrindai tų pagrindinių studijų krypčių, kurių absolventai priimami į magistrantūrą.

Pagrindiniai magistrantūros parametrai yra detalizuojami Baltojoje knygoje “Lietuvos aukštasis mokslas” [1998] bei Lietuvos Mokslo tarybos parengtoje studijoje “Magistrantūra Lietuvos aukštosiose mokyklose: būklė ir tobulinimo gairės” [2001]. Šiuo metu magistrantūrą reglamentuojantys dokumentai remiasi nuostata, kad magistrantūra yra aukštesnė studijų forma, skirta pagilinti pagrindinėse studijose įgytas žinias. Aukštojo mokslo įstatymo 42 straipsnyje

teigiama, kad „magistrantūros studijų programa skiriama pasirengti savarankiškam mokslo ar meno darbui arba darbui, kuriam atlikti reikia tvirtesnių mokslinių žinių ir gebėjimų“. Todėl Nuosekliųjų studijų programų nuostatuose yra reikalavimas, kad ne mažiau kaip 25 kreditai turi būti skiriami teorinėms studijoms ir ne mažiau kaip 40 procentų – moksliniams tyrimams bei mokslinio pobūdžio baigiamajam darbui. Kadangi magistrantūra Nuostatuose suprantama tik kaip gilinamoji, todėl yra reikalavimas, kad prieš magistrantūrą turi būti išstudijuoti pirmosios pakopos dalykai. Tačiau toks požiūris į magistrantūrą neatitinka darbo rinkos reikalavimų, nes siekiant sėkmingai joje veikti dažnai reikia ne pagilinti, o praplėsti žinias. Studijuojantiems praplečiančioje magistrantūroje gali būti dėstomi dalykai, panašūs į pagrindinių studijų dalykus.

Projekte teigiama, kad magistrantūros studijas vykdyti gali universitetas arba – jungtinės magistrantūros studijos – keli universitetai. Jungtinės magistrantūros studijos pradedamos ir vykdomos Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka. Magistrantūros programą vykdyti gali tik tas universitetas, kuris numatomoje studijų kryptyje turi pakankamą (ne mažiau kaip trejų metų) sėkmingo mokslinio ar profesinio tiriamojo darbo patirtį.

Studijų programos apraše, nurodžius magistrantūros programos tipą, turi būti aiškiai suformuluoti magistrantūros studijų tikslai. Gilinamosios magistrantūros studijų programos tikslai yra susiję su pagrindinių studijų programų tikslais, bet nesutampa su jais, yra aukštesnio lygio. Plečiamosios magistrantūros studijų programos tikslai turi pagrįsti skirtingų kryptių studijų poreikį ir dermę. Greta studijų tikslų turi būti aprašyta numatomoji magistrantūros studijų absolvento kompetencija ir jos vertinimo metodika. Iš studijų tikslų ir absolvento kompetencijos formulavimo turi būti aišku, kuriuo laipsniu per magistrantūrą rengiamasi tolesnėms (doktorantūros) studijoms ir kuriuo profesinei veiklai.

Reikalavimai keliami studijų programoms (jų vykdymui ir vertinimui) yra detalizuojami 2000 m. spalio 26 d. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymo Nr. 1326 “Dėl nuosekliųjų studijų programų nuostatų patvirtinimo” (toliau, - nuostatai).

Nuostatų 24 p. sakoma, jog universitetinių pagrindinių studijų programą sudaro trys studijuojamų dalykų grupės:

- bendrojo universitetinio lavinimo dalykų apimtis – ne mažiau kaip 24 kreditai. Ne mažiau kaip trečdalį šios dalykų grupės apimties turi sudaryti fundamentalios filosofinės – pasaulėžiūrinės disciplinos, apimančios ir studijuojamos mokslo ar meno srities filosofinius pagrindus. Ne mažiau kaip dar vieną trečdalį šios dalykų grupės turi sudaryti kitų studijų sričių dalykai: humanitarinių, socialinių ir meno studijų programose – fizinių, biomedicininų ar technologinių mokslų studijos, kitų sričių studijų programose – humanitarinės, socialinės ar meno studijos;

- studijų programos pagrindų dalykų apimtis – ne mažiau kaip 40 kreditų;

- studijų programos specialaus lavinimo dalykų apimtis – ne mažiau kaip 64 kreditai.

Nuostatų 30 p. sakoma, jog magistrantūros programos apimtis – ne mažiau kaip 60 kreditų ir ne daugiau kaip 80 kreditų. Ne mažiau kaip 25 kreditų turi būti skirta teorinėms studijoms ir ne mažiau kaip 40 procentų programos apimties – moksliniams tyrimams bei būtinam mokslinio tiriamojo pobūdžio baigiamajam darbui.

Kaip matome, ministro įsakyme yra gana detaliam reglamentuojami reikalavimai studijų programoms. Tas detalumas: rodo tam tikrą nepasitikėjimą universiteto galimybe parengti ir patvirtinti tinkamą studijų programą, kurią įgyvendinus būtų parengti specialistai atitinkantys universitetiniam išsilavinimui keliamus reikalavimus; riboja universitetų akademinę autonomiją bei jų galimybes geriausiu būdu įgyvendinti Universitetams keliamus tikslus, nurodytus LR aukštojo mokslo įstatymo 6 str. 2 d.; riboja universitetų konkurencijos galimybę, kadangi tokiu būdu universitetų laisvė būtų per konkrečios programos turinį atskleisti savo privalumus yra nepakankamai palanki.

Pastaruoju metu užsienio šalyse pastebimos tokios pagrindinės tendencijos magistrantūros organizavime [Laužackas, Račkauskaitė, 2004]:

magistrantūros programų trumpinimas,

akademinio ir profesinio studijų profilių atskyrimas;

magistrantūros studijų programų dirbantiems asmenims pasiūla.

Siekdama, kad Lietuvos viešojo administravimo sistema būtų kryptingai bei nuosekliai tobulinama, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. balandį patvirtino Viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategiją, o 2005 m. vasarį – šios strategijos įgyvendinimo 2005–2006 metų priemonių planą. Tikimasi, kad įgyvendinus šią strategiją bus sukurta skaidri, veiksminga, į rezultatus ir tinkamą asmenų aptarnavimą orientuota viešojo administravimo sistema, pagrįsta informacinėmis technologijomis.

2000 m. Studijų kokybės vertinimo centro išleistame Informacinio leidinio Nr. 5 buvo pristatyti tarptautiniai teisės aktai, kuriais vadovaujantis Lietuvos Respublikoje įgyvendinamas akademinis užsienyje įgytų kvalifikacijų vertinimas ir pripažinimas, – 1997 m. pasirašyta Europos Tarybos ir UNESCO kvalifikacijų, susijusių su aukštuoju mokslu, pripažinimo Europos regiono valstybėse konvencija (taip vadinamoji Lisabonos konvencija) ir 2000 m. pasirašyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės, Latvijos Respublikos Vyriausybės sutartis „Dėl išsimokslinimo pripažinimo Baltijos valstybių aukštojo mokslo erdvėje“ [2000 m.].

1999 – 2004 m. laikotarpiu priimti dar šeši tarptautiniai teisės aktai, skirti Europos Tarybos ir UNESCO kvalifikacijų, susijusių su aukštuoju mokslu, pripažinimo Europos regiono valstybėse konvenciją (Lisabonos konvencija) pasirašiusiems šalims.

Šiuolaikinė Lietuvos aukštojo mokslo sistema yra tripakopė, unitarinė, susidedanti iš 15 universitetinio tipo valstybinių aukštųjų mokyklų, kurių veiklą reguliuoja 1991 m. priimtas Mokslo ir studijų įstatymas bei nemaža įstatymus lydinčiųjų aktų, iš kurių svarbiausi yra šie:

- Kvalifikaciniai aukštojo išsilavinimo nuostatai (1993 m.);
- Aukštųjų mokyklų steigimo ir atestavimo nuostatai (1993 m.);
- Tipiniai valstybinės mokslo įstaigos nuostatai (1991 m., nauja redakcija 1998 m.);
- Mokslo laipsnių ir pedagoginių mokslo vardų sistemos bendrieji nuostatai (1992 m., nauja redakcija 1996 m.);
- Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo nuostatai (1994 m., nauja redakcija 1998 m.);
- Valstybinių aukštųjų mokyklų studentų ir laisvųjų klausytojų teisių ir pareigų nustatymas (1996 m., nauja redakcija 1998 m.);
- Užsienyje įsigyto išsimokslinimo pripažinimo nuostatai (1998 m.);
- Priėmimo į aukštąsias mokyklas sąlygų derinimo tvarka (1998 m.).

Universitetų vidaus tvarka grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucijos įtvirtinta jų mokslinės ir akademinės veiklos autonomija ir nustatoma universitetų statutais, patvirtintais Lietuvos Respublikos Seimo (išskyrus Lietuvos karo akademiją, kurios statusas patvirtintas Vyriausybės).

3. Viešojo administravimo krypties magistrantūros studijos kokybės vertinimo modelis. Vertinimo kryptys. Programos vertinimas

Magistrantūros studijų programa skirta pasirengti savarankiškam tiriamajam darbui, meninei veiklai arba darbui, kuriam reikia gilesnių mokslinių žinių ir analitinių gebėjimų, tvirtesnių naujų technologijų projektavimo įgūdžių. Magistrantūros studijos sietinos su studijų kryptį atitinkančiais moksliniais tyrimais. Magistro kvalifikacinio laipsnio programų organizavimo pasaulinė patirtis gali būti apibendrinta į tris modelius [Laužackas, Račkauskaitė, Jaškauskaitė, 2004]:

- magistrantūra orientuota į profesines studijas ir taikomuosius tyrimus. Šio tipo modelis vyrauja JAV, kur magistratūros pagrindinis tikslas – suteikti žmogui tam tikrus specifinius, būtent profesinei veiklai reikalingus įgūdžius;
- magistrantūra orientuota į mokslinę veiklą – į taikomuosius ir fundamentaliuosius tyrimus. Šitas modelis dominuoja Prancūzijoje;
- magistrantūra orientuota į tyrimus, profesinę veiklą arba sudaro šių tipu kombinaciją, kur dalis programų skirta jau dirbantiems asmenims. Šis modelis būdingas Didžiajai Britanijai.

Būtent šitas modelis pastaruoju metu yra aktyviausiai įgyvendinamas, nes jisai skirtas dirbantiems pagal specialybę žmonėms.

Kitaip tariant, programų tikslas turėtų būti sėkminga praktinė veikla baigus aukštąją mokyklą, o ne vien pasirengimas kitos pakopos studijoms. Lietuvoje magistrantūros akademinis ir profesinis profiliai iki šiol nėra aiškiai apibrėžti, kas leidžia mūsų šalyje organizuojamą magistrantūrą dažniausiai priskirti prie trečio modelio. Patvirtintos universitetinių ir neuniversitetinių studijų programos Lietuvoje registruojamos Studijų ir mokymo programų registre. Studijos vyksta pagal individualiuosius studijų planus, sudarytus pagal atitinkamas studijų programas. Į šiuos planus įtraukiami studijų programoje numatyti privalomieji bei studento laisvai pasirinkti dalykai. Individualieji studijų planai turi būti formuojami taip, kad būtų pasiekti studijų programoje numatyti tikslai bei įvykdyti teikiamiems kvalifikaciniais laipsniams bei profesinėms kvalifikacijoms studijų kryptių reglamentuose išskirti reikalavimai. Pagrindinių universitetinių studijų programose turi būti išskirti studijuojamų dalykų (modulių) blokai:

- bendrojo aukštojo lavinimo (humanitarinių, socialinių, gamtos, matematikos ir informatikos mokslų). Šių dalykų studijų metu turi būti ugdoma studento erudicija ir suteikiamos mokslo žinios, būtinos turėti patvirtinant įgytą aukštojo išsilavinimo lygmenį;

- mokslo krypties ir (arba) specialybės pagrindų. Šių dalykų studijų tikslas – suteikti mokslo krypties ir specialybės žinių pagrindus, pakankamus savarankiškai veiklai studijų programoje nurodytose profesinės veiklos srityse;

- specializacijos. Šių dalykų studijų tikslas – suteikti papildomų siauresnės mokslo krypties žinių arba papildomų profesinių pasirinktos numatomos profesinės veiklos įgūdžių.

Studijų baigiamieji darbai (diplominiai projektai ar darbai, magistro tezėmis), patvirtinančiais įgytus kvalifikacinius laipsnius, būtų kur kas įdomesni, mūsų manymu, jeigu jie atspindėtų profesinę patirtį. Tam nemažai Lietuvos mokslininkų [Ten pat, p. 124] rekomenduoja pripažinti ir įteisinti akademinio, profesinio o kartais ir mišraus profilio magistrantūros studijas. Toks profilių atskyrimas sudarytų prielaidas derinti darbą bei studijas ir palaikyti ryšį su darbo rinka.

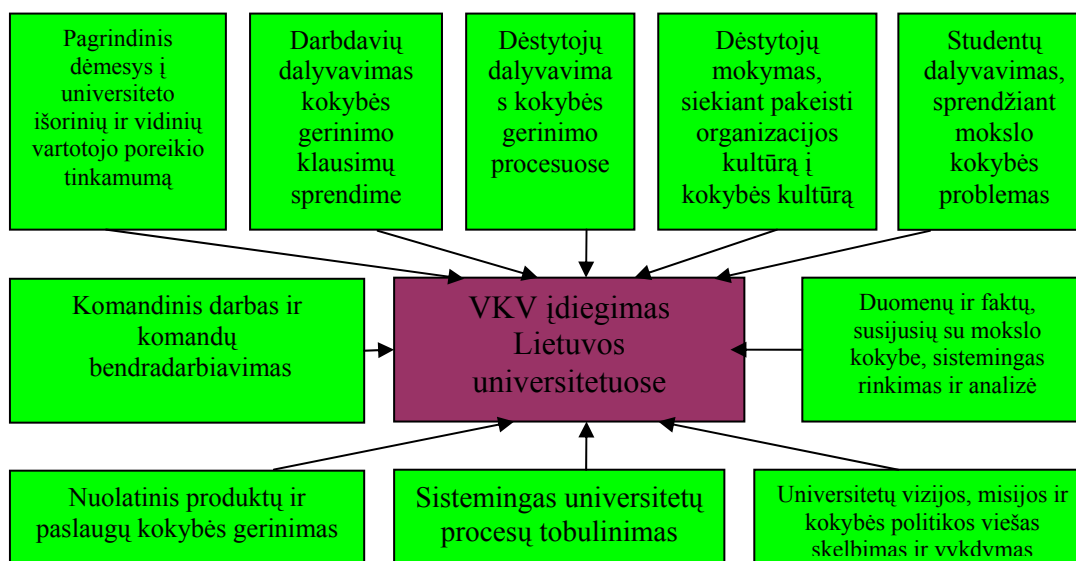
Į studijų kokybę reikia žvelgti kaip į sudėtingą, bet bendrą sistemą, kurios kiekvienas elementas yra vienodai reikšmingas ir svarbus. Bendri rezultatai paliečia tris esminius aspektus: procesus, dalyvius ir struktūras. Visas šias koncepcijas vienija kokybės kaip nuolatinio tobulėjimo samprata, kuri sietina su akademiniais laimėjimais, dėstytojų kvalifikacija, išteklių pakankamumu, racionaliomis studijų programomis ir t.t. Tam, kad šie rodikliai, kuriuos būtina planuoti kiekybiniais ir kokybiniais metodais, valdyti ir tobulinti, tenkintų visus suinteresuotus

gauti kokybiškas paslaugas, reikia jas pastoviai nagrinėti ir aprašinėti. Tik tuo atveju gali atsirasti apibendrinimai ir palyginimai.

Pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymą Nr.1309 [Dėl mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklių patvirtinimo] išskiriami tokie dalykai (klausimai), analizuojami studijų programos vertinimo metu:

- studijų programos pavadinimas ir studijų tipas;
- įgyjamas išsilavinimas (kvalifikacija);
- studijų trukmė - bendras kreditų (ar valandų) skaičius, auditorinių valandų skaičius (jeigu programą numatoma realizuoti ir vakarinėms ar neakivaizdinėms studijoms - auditorinių valandų skaičius šioms formoms);
- studijuojamų dalykų sąrašas;
- pedagoginio personalo, vykdančio programą, kvalifikacija;
- metodinis programos aprūpinimas (vadovėliai, kompiuterinė įranga ir kt.);
- materialusis programos aprūpinimas (laboratorių įranga, praktikų bazė ir kt.);
- pagal šią programą studijuojančiųjų skaičiaus kitimas;
- dėstomų dalykų programos (moduliai), jų kiekvieno pagrįstumas (reikalingumas), kokybė, jų tarpusavio loginių ryšių, sekos apibūdinimas;
- baigiamųjų (diplominių) darbų apibūdinimas (ekspertai analizei pasirenka įvairiais pažymiais įvertintus darbus);
- programos paklausos apibūdinimas (stojančiųjų konkurso lygis, informacija apie absolventų įsidarbinimą ir kt.);
- studentų nuomonė apie studijas. Darbdavių, profesijos atstovų nuomonė apie absolventus;
- informacija apie studijų programos išorinius ryšius (su potencialiais absolventų darbdaviais, su panašių programų vykdytojais kitose aukštosiose mokyklose, tarptautiniai dėstytojų ir studentų mainai);
- informacija apie aukštosios mokyklos pastangas tobulinti programą.

Apimti visus aspektus viename darbe tiesiog neįmanoma, todėl pristatysim tik pagrindines nuomones ir išvadas, kurios leidžia aprašyti VKV principų diegimo Lietuvos universitetuose prielaidų modelį (1 pav.).

1 pav. Visuotinės kokybės vadybos principų diegimo Lietuvos universitetuose prielaidų modelis

Renkant empirinius duomenis esamai Lietuvos aukštojo mokymo būklei įvertinti ir siekiant patvirtinti ar paneigti iškeltas hipotezes, 2006 metais buvo atliktas tyrimas Lietuvos universitetuose (Mykolo Romerio universitete, Vytauto Didžiojo universitete, Kauno technologijos universitete). Trijuose universitetuose buvo apklausti viešojo administravimo krypties magistrantai ir dėstytojai, kurie dėsto viešojo administravimo krypties magistrantams (kaip pagrindiniai paslaugų teikėjai, įnešantys didžiausią indėlį į studijų kokybės užtikrinimo sistemos kūrimo ir valdymo procesą). Visuose universitetuose buvo apklausti 287 magistrantų ir 30 dėstytojų. Daugiausiai atsakymų buvo gauta iš MRU magistrantų ir dėstytojų. Apklausą buvo siekiama aprėpti studijų programų įvairovę, magistrantų paruošimą ir kompetentingumą, mokymo efektyvumą ir kokybės veiksnius, dėstytojų darbo sąlygas, motyvavimo būdus bei požiūrį į mokymo kokybę. Apklausos metu buvo nustatyta, kad išvados rašyti geriausiai tinka antro kurso magistrantų anketų medžiaga, nes tik ten randame atsakymus į tam tikrus klausimus, kurie reikalauja visos dėstomos programos bendro supratimo. Tik antro kurso magistrantai yra susipažinę su universiteto aplinka, be to pakankamai argumentuotai ir patikimai išreiškia savo nuomonę apie teikiamo mokymo kokybę. Tuo metu pirmo kurso magistrantai silpnai išsivaizduoja kaip kai kurių dalykų turinį, taip ir tikslus, kuriuos turi pasiekti, studijuodami tam tikrą medžiagą.

Papildomai elektroniniu būdu buvo apklausti darbdaviai, kaip pagrindiniai universitetų klientai, kurie įtakoja studijų kokybės vertinimo rodiklių nustatymą ir garantuoja grįžtamąjį ryšį dėl studijų kokybės užtikrinimo rezultatų. Anketos buvo išsiustos į savivaldybes (Vilniaus,

Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) ir į ministerijas – Aplinkos ministeriją, Finansų ministeriją, Krašto apsaugos ministeriją, Kultūros ministeriją, Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Susisiekimo ministeriją, Sveikatos apsaugos ministeriją, Švietimo ir mokslo ministeriją, Teisingumo ministeriją, Užsienio reikalų ministeriją, Ūkio ministeriją, Vidaus reikalų ministeriją ir Žemės ūkio ministeriją. Iš viso buvo išsiųstos 90 anketų, o atgal grįžo - 52.

Aktyviausiai apklausoje dalyvavo Vilniaus miesto darbdaviai, mažiausiai anketa susidomėjo darbdaviai iš Panevėžio ir Šiaulių. Statistiniai skaičiavimai buvo atliekami dviem etapais: analizuojami atsakymų į kiekvieną anketos klausimą statistiniai skirstiniai; remiantis pradiniais duomenimis, suskaičiuojamas kiekvieno kokybės rodiklio išvestinis įvertinimas ir analizuojami šių įvertinimų statistiniai skirstiniai.

Duomenims apdoroti buvo panaudoti aprašomosios statistikos metodai: dažnių skaičiavimas ir statistinių skirstinių analizė. Analizuojant duomenis taip pat buvo lyginami skirtingų respondentų grupių išsakyti kokybės vertinimai pagal studijų kokybės dimensijas ir išsamiau – atsakymai į atskirus klausimus ir prasmines jų grupes, kurios padeda atskleisti studijų kokybę pagal konkrečią studijų kokybės dimensiją. Apklausoje buvo apimtos beveik visos studijų kokybės dimensijos. Išskyrus, pvz., tokias, kaip misijos ir tikslų tinkamumas, kadangi tam prireiktų dar ir dokumentinės medžiagos nagrinėjimo.

Nors anketos yra mažiau lankstus nei kiti apklausos būdai, tačiau tai palyginti nebrangus ir paprastas metodas, leidžiantis apimti didelį respondentų skaičių. Anketavimo metu atsirado keletas problemų: apklausinėjant elektroniniu būdu respondentams negarantuojamas anonimiškumas (nes pagal elektroninį adresą galima nustatyti jo šeimnininką, kas dažnai būna priežastimi, dėl kurios respondantai – ypač aukštesnio rango darbdaviai - nenori pildyti anketas); ne visi – ypač vyresnio amžiaus žmonės – ant tiek gerai moka naudotis „Microsoft Office“ programa, kad galėtų užpildyti anketą atsiustą elektroniniu būdu. Dažniausiai neigiami atsakymai buvo gaunami su paaiškinimu, kad nėra laiko užpildyti anketą arba yra svarbesnių darbų, be to nėra reikalingų duomenų, statistikos, informacijos. Tuo pačiu metu nemažai respondentų ne tik geranoriškai atsakė į visus pateiktus klausimus, palinkėjo sėkmės, bet ir pasiūlė pakoreguoti kai kurios klausimus, kas galėtų palengvinti ir respondentų klausimų supratimą, ir mūsų apibendrinimus padaryti naudingesniais ir paprastesniais.

Buvo parengtos trys apklausos anketos, kurių pagrindinė klausimų dalis yra uždaro pobūdžio ir skirta kiekybiniam tyrimui atlikti. Siekiant išsamesnės tyrimo objekto analizės kita dalis klausimų yra atviro pobūdžio ir skirta kokybinei analizei. Siekiant nustatyti objektyvų būklės įvertinimą, dalis klausimų buvo pateikiami visoms tiriamųjų grupėms (kontroliniai klausimai: Ką, Jūsų manymu, reikėtų keisti Lietuvos teisės aktuose, kad būtų sudarytos sąlygos aukštojo mokslo kokybės gerinimui?, Ar, Jūsų manymu, viešojo administravimo krypties

magistrantams pakanka teorinių žinių darbui pagal specialybę?, Ar, Jūsų manymu, viešojo administravimo krypties magistrantai įgyja pakankamai praktinių įgūdžių būsimai profesinei veiklai?, Kokie, Jūsų manymu, pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantų profesinio pasirengimo trūkumai?, Kokie, Jūsų manymu, pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų trūkumai?, Kokios turi būti taikomos priemonės efektyvesniam viešojo administravimo krypties magistrantų rengimui?). Šitie klausimai skirti tam, kad galėtumėme sutapatinti, palyginti dėstytojų, magistrantų ir darbdavių požiūrius į kai kurios dominančius mūsų kokybės aspektus. Atsakant į anketos klausimus respondentai galėjo pasirinkti vieną iš pateiktų atsakymų (kai kuriuose klausimuose keletą) arba įrašyti savo variantą.

3.1. Dėstytojų nuomonės ir vertinimų tyrimas

Labiausia su studijų procesu yra susiję jo dalyviai ir organizatoriai. Būtent jie mato studijų procesą iš vidaus ir turi labiausiai pagrįstą, tačiau ir subjektyvią nuomonę daugeliu studijų kokybės klausimų. Dėstytojams buvo išdalinta apie 40 anketų, iš jų atgal grįžo - 30. Didžioji dalis apklaustųjų yra vyrai (65 %).

Viena iš problemų, į kurią dažnai atkreipiamas dėmesys, yra aukštųjų mokyklų dėstytojų sudėtis. Dažniausiai skaičiai rodo, jog nevyksta mokslininkų ir dėstytojų kadru atnaujinimas ir yra kritiška padėtis, kurią siūloma spręsti atlyginimų pakėlimu ir sudarant galimybę jauniems žmonėms įsiskverbti į aukštojo mokslo sistemą, įsitvirtinti naujų kryptių disciplinose, ypač jeigu galima susigrąžinti nutekėjusius, kad atsirastų naujos mokslo kryptys. Mūsų duomenys rodo, kad šia problema nėra labai aktuali Mykolo Romerio, Vytauto Didžiojo ir Kauno technologijos universitetams. Dėstytojų, dėstančių viešojo administravimo krypties magistrantams, amžius svyruoja nuo 30 iki 40 metų – 32 %, nuo 40 iki 50 metų – 29 %, nuo 50 iki 60 metų – 14 %, virš 60 metų – 25 %.

20 % sutikusių dalyvauti apklausoje užima profesoriaus arba docento pareigos, aktyviausiai dalyvavo lektoriai – 32 % ir asistentai – 29 % respondentų. Dauguma apklaustųjų turi daktaro (39 %) arba magistro (3 %) mokslinius laipsnius; pedagoginis darbo stažas nuo 5 iki 10 metų – 35 % ir nuo 10 iki 20 metų – 26 %, nemažai ir visai jaunų specialistų, turinčių iki 5 metų darbo stažą – 14 %, 25 % respondentų dirba universitetuose virš 20 metų. Labiausiai apklausos reikalingumą pajautė Mykolo Romerio universiteto dėstytojai – 46 % ir Kauno technologijos universiteto – 34 %.

Pagrindiniai anketos klausimai buvo susiję su svarbiausiais studijų organizavimo parametrais: programos kryptingumu, turiniu, apimtimi ir kt. Programos kryptingumą, kaip orientaciją į profesinę veiklą, pabrėžė dauguma dėstytojų. Jie mano, kad viešojo administravimo

krypties magistrantūros studijų tikslai yra paruošti tam tikros srities specialistus – teigia 36 % respondentų, suteikti tam tikrą kvalifikaciją – 24 %; 18 % mano, kad universitetas privalo išugdyti kultūringą ir visapusiškai išsilavinusį, savarankišką asmenį, o 15 % - sudaryti sąlygas tobulėjimui. Pastaraisiais dešimtmečiais Europoje vyravo tendencija, kad universitetuose yra akcentuojamos akademinės, bet ne profesinės žinios [Salamanca Convention, 2001]. Tačiau šiais metais dėl sparčios naujų technologijų pažangos darbdaviai vis dažniau pageidauja aukštos kvalifikacijos specialistų, gebančių prisitaikyti prie kintančių veiklos sąlygų. Todėl galima teigti, kad ir dėstytojais turi daugiau dėmesio skirti būtent profesiniam magistrantų pasirengimui.

Kitas aspektas, į kurį reikia atkreipti dėmesį, nagrinėjant studijų kokybę, tai dabartinis magistrantūros apibrėžimas. Į klausimą „Kuo, Jūsų manymu, skiriasi studijos viešojo administravimo krypties magistrantūroje nuo bakalauro studijų?“ buvo gauti keli variantai atsakymų, tarp jų:

- studijos magistrantūroje yra gilesnės; gilesne teorinių klausimų analizė (mano 64 % respondentų);
- savarankiško darbo užduočių sudėtingumu (18 %);
- magistrantūroje daugiau dėmesio skiriama savarankiškam studentų darbui (9 %);
- magistrantūroje suteikiamos teorinio pobūdžio žinios, leidžiančios po studijų dirbti pagal specialybę (5 %);
- magistrantūros studijose daugiau specialių, o ne bendrųjų dalykų;
- skiriasi medžiagos apimtimi, sudėtingumu, gebėjimu analizuoti ir pritaikyti praktikoje;
- magistrantūros studijos turi skatinti kritiškai mąstyti.

Atsakymai rodo, kad Lietuvoje iki šiol nėra konceptualiai nustatyta, kas tai yra magistrantūra ir kuo skiriasi studijos magistrantūroje nuo bakalauro studijų. Teisinio reglamento neaiškumas ir magistrantūros neapibrėžtumas apsunkina tikslų suformulavimą ir misijos vykdymą.

Sekančiame etape dėstytojams buvo pasiūlyta atsakyti į klausimą: „Ka, Jūsų manymu, reikėtų keisti Lietuvos teisės aktuose, kad būtų sudarytos sąlygos aukštojo mokslo kokybės gerinimui?“. Į šitą klausimą buvo gauta nedaug atsakymų: tai byloja, kad dėstytojais vis dėl to nelabai susipažinę su Lietuvos teisės aktais, kurie susiję su aukštuoju mokslu. Dėstytojais atsakė:

- teisės aktų užtenka, tik reikia, kad jie būtų įgyvendinami (mano 31 % respondentų);
- nežinau, bet atrodo, kad teisės aktai kokybės gerinimui netrukdo (18 %);
- reikia suteikti universitetams realią autonomiją studijų turinio srityje (16 %);
- nustoti naudotis iš sovietmečio atėjusia pedagoginių ir mokslinių laipsnių sistema;
- mokslininkų darbo efektyvumą nustoti vertinti išspausdintų straipsnių pagrindu;

- nesutapatinti mokslinio ir pedagoginio darbo į vieną, nes dabar siekiama mokslinių rezultatų, kurie labai maža dalimi turi įtakos dėstomų dalykų kokybei;

- garantuoti gerai besimokantiems studentams normalią finansinę paramą, o ne pašalpą, kaip dabar;

- panaikinti Mokslo ir Švietimo ministeriją;

- siekti visų pakopų ugdymo programų (pradedant nuo vidurinės, o gal net ir anksčiau) tikslų ir turinio derinimo, kad būtų sukurtas sinerginis efektas, ugdant visapusiškai išsilavinusias ir besikeičiančioje aplinkoje gebančias adaptuotis asmenybes.

- universitetus (bent kai kuriuos) reikėtų privatizuoti, sudaryti vienodas sąlygas konkuruoti privatiems ir valstybiniais universitetams, sumažinti gyventojų pajamų mokesčių tiems, kurie studijuoja privačiuose universitetuose (arba kitaip spręsti dvigubo apmokestinimo problemą) ir t.t.

Nemažai dėstytojų mano, kad magistrantūros studijų kokybę galima pakeisti, pakėlus dėstytojų kvalifikaciją – 80 % respondentų, padidinus studentų susidomėjimą – 68 %, apie 50 % apklaustųjų mano, kad tam reikia gerinti studijų programų kokybę ir tik 28 % mano, kad įdiegus naujas technologijas magistrantūros studijų kokybė pagerės.

Apie 70 % dėstytojų jaučia universiteto/fakulteto vadovų pastangas dėl mokymo kokybės Viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų gerinimo. Atsakymą „vidutiniškai“ pasirinko 14 % respondentų. Iš atsakiusių teigiamai, 68 % dėstytojų mano, kad mokymo proceso gerinimas pasireiškia tuo, kad įgyvendinamos studentų mainų programos ir pasirašomos bendradarbiavimo sutartys, apie 53 % pastebėjo proceso gerinimą, susijusį su kompiuterinės įrangos auditorijose atnaujinimu. 48 % dėstytojų mokymo proceso gerinimas pasireiškia tuo, kad stiprinamas teorinis parengimas pirmoje studijų pakopoje ir tik 15 % tai sieja su tuo, kad skiriamos lėšos darbuotojų kvalifikacijos kėlimui ir peržiūrima savarankiško studentų darbo reglamentacija. Dar labiau studijų kokybės gerinimą galėtų paskatinti išorinė ekspertizė, mano 59 % respondentų, ir vidinė ekspertizė (48 %). 30 % respondentų mano, kad studijų kokybę galėtų pakeisti tik Švietimo reforma, ar net gi reali grėsmė uždaryti fakultetą – 8 %.

Beveik visi respondentai (94 %) žino, kad jų universitete yra komisija, užtikrinanti studijų kokybę. Kiti arba nežino apie tokios komisijos egzistavimą (4 %) arba mano, kad tokios komisijos nėra (2 %). Bet tik 34 % apklaustųjų dalyvauja šios komisijos veikloje. Tai leidžia daryti išvadą, kad dėstantis personalas yra silpnai įtrauktas į kasdieninį mokslo gerinimo procesą.

Nors dauguma dėstytojų sutinka su nuostata, kad universitete užtikrinama laisva, kūrybiška aplinka – 68 %, bet nemažai respondentų mano, kad administracija tai nesugeba padaryti ir nejaučia ypatingos, skatinančios laisvai ir kūrybingai dirbti, atmosferos. Tuo metu net 17 % dėstytojų pareiškė, kad jų ne visai tenkina darbo sąlygos universitete ir 4 % mano, kad

darbo sąlygos visiškai neatitinka reikalavimams. Respondentai mano, kad tą galėtų pakeisti tik pedagoginių krūvių mažinimas, kas leistų daugiau dėmesio skirti kvalifikacijos kėlimui.

Personalo kvalifikacija ir jos tobulinimas yra svarbus studijų kokybę lemiantis veiksnys. Net 80 % respondentų norėtų ugdyti dėstomo dalyko teorinis žinias tam, kad pagerintų savo, kaip dėstytojo, kvalifikaciją. Tai gali būti susiję su tuo, kad dėstytojams dėl didelių krūvių trūksta laiko ne tik saviugdai, o net ir elementariausiai naujos literatūros apžvalgai. Taip pat dėstytojai mano, kad jiems trūksta dėstymo meno – 63 % ir oratorinių savybių – 7 %.

Apie 30 % dėstytojų mano, kad viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programos turinys visiškai netenkina arba nei tenkina, nei netenkina. Iš jų dauguma mano, kad tai pakeisti gali ne naujų programų tvirtinimas, o esamų programų tobulinimas.

Į klausimą „Ar, Jūsų manymu, viešojo administravimo krypties magistrantams pakanka teorinių žinių darbui pagal specialybę?“ apie 65 % respondentų atsakė teigiamai ir net 29 % mano, kad nei pakanka, nei nepakanka. Dar daugiau – 46 % - dėstytojų bijo, kad viešojo administravimo krypties magistrantai neįgyja pakankamai praktinių įgūdžių būsimai profesinei veiklai.

Respondentai buvo paprašyti išsakyti savo nuomonę dėl viešojo administravimo krypties magistrantų profesinio pasirengimo trūkumų. Pagrindiniai, jų manymu, studijų minusai – tai mažas praktiniam darbui skirtų valandų skaičius ir neturėjimas galimybės tyrinėti valstybinių institucijų darbą. Taip pat:

- ankstesnės praktinės patirties stoka;
- pastovus lengvai prieinamos ir suprantamos mokslinės literatūros trūkumas (tai studentus paverčia paskaitų klausytojais, o praktiniai įgūdžiai formuojami silpnai);

Studentų akademinis, profesinis ir asmeninis tobulėjimas – studijų kokybės dimensija, apimanti žinias, mokėjimą, įgūdžius ir asmenines savybes, įgytos studijų metu – tai pasiekimų pakankamumą rodanti skalė. Tarp pagrindinių viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų trūkumų buvo išvardyti tokie aspektai:

- programos yra per daug išplėtos (nes iki galo nėra aišku, kam rengiami šios specialybės studentai: dirbti žemiausio rango biurokratais ar būti viešosios politikos tyrinėtojais);
- nėra atskirų modulių turinio derinimo.

Viešojo administravimo krypties magistrantų efektyvesniam rengimui, dėstytojų nuomone, turi būti taikomos tokios priemonės:

- reikia, kad stotų daugiau žmonių, turinčių praktinę patirtį būtent šitame darbe;
- neleisti kokybe rūpintis formaliai į viską žvelgiančiai akademiniai biurokratijai;
- turi būti siekiamas veiksmingesnis bendradarbiavimas su valstybės institucijomis, kas leistu išsiaiškinti viešojo administravimo specialistų gebėjimų, žinių ir savybių poreikius;

- daugiau dėmesio skirti praktiniams studentų tiriamiesiems darbams.

Apibendrinant dėstytojų apklausos rezultatus, galima daryti kelias išvadas. Visų pirma, būtina išsamiau analizuoti dėstytojų įsitraukimo į kokybės užtikrinimo sistemos galimybes ir perspektyvas; teikti daugiau informacijos apie komisijos, užtikrinančios studijų kokybę, veiklą. Antra, daugiau dėmesio skirti ne formaliam kokybės gerinimo procesui, o konkrečių programų tobulinimui, per platesnį praktinį pasirengimą.

3.2. Magistrantų nuomonės ir vertinimų tyrimas

Statistikos departamento duomenimis [2006], studentų skaičius nuo 1995 metų nuolat didėja. Valstybės finansuojamų vietų yra maždaug 67 tūkstančiai, o iš viso šiais metais aukštosiose mokyklose yra 101 tūkstantis. Iš jų 96 tūkstančiai universitetinėse mokyklose. Toks rekordinis skaičius džiugina, bet kad trečdalis studijuoja už savo lėšas, reiškia, kad nemažas skaičius talentingų vaikų pasilieka už borto. Tai yra daugiausiai vaikai iš provincijos, nes jie nepatenka vien dėl to, kad jų mokyklos turi šiek tiek prastesnes sąlygas negu miesto, ir todėl jų konkursinis balų skaičius gali būti šiek tiek žemesnis.

Trijuose universitetuose tarp magistrantų pirmo ir antro kurso buvo išdalinta 400 anketų, iš kurių atgal grįžo 287 anketos. Pagrindinis dėmesys buvo skirtas antro kurso magistrantams, kurių patirtis leidžia išsamiai analizuoti mokymo kokybę, studijuojant viešojo administravimo krypties magistrantūroje.

Apklausoje dalyvavo 179 moterys ir 108 vyrai. Apie 48 % respondentų yra jauni žmonės nuo 20 iki 25 metų, 21 % - nuo 25 iki 30 metų ir 28 % - virš 30 metų. Aktyviausiai apklausoje dalyvavo Mykolo Romerio universiteto magistrantai – 68 % apklaustųjų ir Vytauto Didžiojo universiteto - 24 % apklaustųjų, mažiau anketa susidomėjo Kauno technologijos universiteto magistrantai – 8 % respondentų. Pagrindė tai viešojo administravimo fakulteto, viešojo administravimo specialybės antro kurso magistrantai, 2005 stojimo metų. Nemažai atsakymų buvo gauta ir iš magistrantų, įgyjančių kitas specialybes: savivaldos institucijų administravimo (14 %), veiklos audito (9 %), švietimo įstaigų administravimo (8 %), sveikatos apsaugos įstaigų administravimo (5 %), elektroninės valdžios administravimo (5 %) ir kt. Daugiausiai anketinių atsakymų buvo gauta iš dieninių studijų magistrantų (77 %).

Pirmiausiai dėmesys buvo atkreiptas į tai, kad 64 % respondentų nedirba pagal specialybę. Tas faktas leidžia kelti klausimus apie studijų tikslą: ar tai nėra mokslai dėl bet kokios specialybės magistro laipsnio, ar studijų programoje iškelti tikslai nėra per žemi ir ar jie atitinka nuosekliųjų studijų nuostatuose magistrantūros studijoms keliamus reikalavimus.

Tarp dirbusių dauguma yra vyriausieji specialistai arba specialistai, kurių darbo vieta dažniausiai yra savivaldybė arba ministerija (o taip pat socialiniai darbuotojai, metodininkai, administratoriai, vadybininkai, pedagogai ir kt.). Ryšiai su darbdaviais ir orientacija į darbo rinkos poreikius yra svarbus universitetų studijų kokybės aspektas. Todėl šie duomenys parodo tam tikras silpnąsias studijų kokybės vietas, į kurias reikia atkreipti dėmesį.

Į klausimą “Ar Jums trūksta praktinės patirties?” 38 % dirbančiųjų atsakė, kad vidutiniškai, 33 % atsakė neigiamai ir net 29 % teigiamai. Tai leidžia teigti, kad būtent specialistų profesinio pasirengimo (tam tikru įgūdžių) trūkumas turi paskatinti profesinės krypties magistrantūros organizavimą.

Negalėjimo įsidarbinti pagal specialybę priežastis buvo įvardytos tokios:

- maži atlyginimai viešajame sektoriuje (31 %);
- darbo vietų trūkumas (18 %);
- korupcija (12 %);
- patirties stoka (10 %);
- nepakankamas išsilavinimas (9 %);
- neperspektyvumas ir t.t.

Lietuvai integruojantis į tarptautinę mokslo erdvę bei siekiant sėkmingo specialistų konkuravimo atviroje ES darbo rinkoje, šalies specialistų rengimas turi pakilti į europinį lygį. Universitete rengiami specialistai turi atitikti europinio lygio reikalavimus. Mūsų duomenys rodo, kad respondentai nelabai išsivaizduoja reikalavimus keliamus ES šalyse viešojo administravimo krypties darbuotojams, ir į klausimą “Ar Jūsų išsilavinimas pakankamas įsidarbinti ES šalyse pagal specialybę?” 45 % magistrantų atsakė “nei pakankamas, nei nepakankamas”, kaip pakankama arba visiškai pakankama savo išsilavinimą įvertino 31 % apklaustųjų, o 24 % respondentų savo galimybes įvertino neigiamai. Tai dar kartą patvirtina nuostatą, kad Lietuvoje, kur iš visų ES šalių BVP išlaidų dalis, tenkanti švietimui yra didžiausia, išlaidos, tenkančios vienam konkrečiam besimokančiam, yra vienos mažiausių. Pagrindinė problema slypi tame, kad Lietuvos švietimo sistema yra vis dėl to stipriai orientuota ne į kokybę, o į kiekybę [Pasaulio banko ekspertų teiginys, 2004] .

Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas teigia, kad aukštojo mokslo uždavinys - ugdyti išsilavinusią, mokslui ir naujausioms technologijoms bei kultūros vertybėms imlią asmenybę ir visuomenę, kurti, kaupiti ir skleisti mokslo žinias bei kultūros vertybes, įtvirtinti nacionalinės kultūros savitumą. Nagrinėjant magistrantų studijų tikslus, buvo pastebėta, kad net 18 % respondentų studijuoja magistrantūroje siekdami gauti diplomą, atitinkantį darbdavio reikalavimus ir tik 5 % studijos reikalingos tam, kad taptų kultūringu ir visapusiškai išsilavinusiu žmogumi; nemažai anketų, kur pažymėti iškart keli variantai, pvz., įgyti (praplėsti)

tam tikros profesijos žinias ir sugebėjimus, o kartu ir gauti diplomą, atitinkantį darbdavio reikalavimams nori 10 % magistrantų; įgyti (praplėsti) tam tikros profesijos žinias ir sugebėjimus ir kartu tapti kultūringu ir visapusiškai išsilavinusiu žmogumi norėtų – 5 %.

Apibendrinant galima teigti, kad studijų kokybė – tai sąlygų, suteikiamų asmens saviugdai plėtoti ir kvalifikacijai įgyti universitete, tinkamumas ir visapusiškas atitikimas. Dar mokymo kokybė gali būti traktuojama kaip akademinės bendruomenės teikiamų paslaugų visuomenei ypatumų bei charakteristikų visuma, kuri patenkina jos socialinius, ekonominius, politinius ir kultūrinius poreikius.

Skirtumą tarp studijų magistratūroje ir bakalauro studijų magistrantai mato tame, kad magistratūroje daugiau savarankiško darbo, gilinamos žinios, dėstomi reikalingesni darbai pagal specialybę, plačiau ir detaliau analizuojama medžiaga. Kai kurie studentai skirtumą nepastebėjo (7 % respondentų). Arba atvirkščiai pareiškė, kad magistratūroje tik pakartojama tai, kas buvo studijuota bakalauro studijose (23 % respondentų).

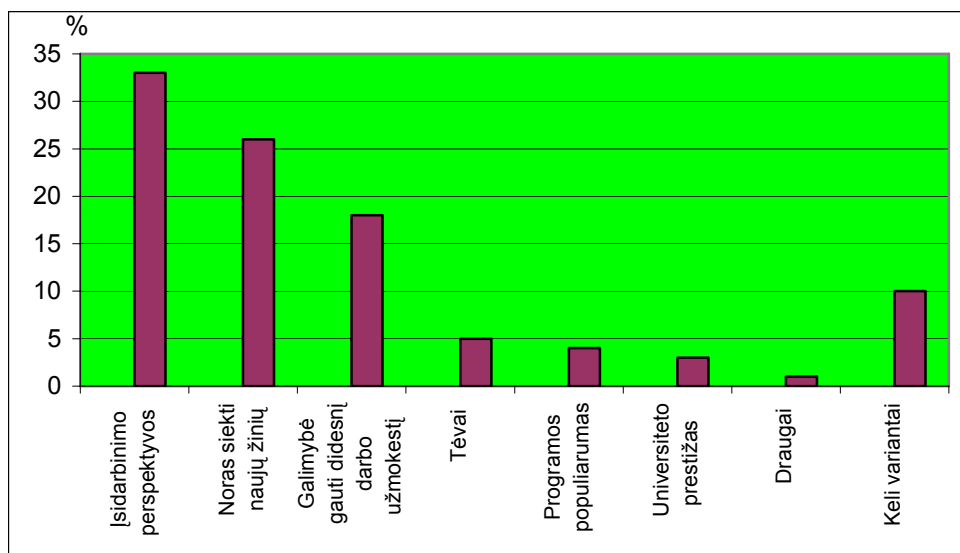
Dauguma respondentų (67 %) mano, kad Lietuvos teisės aktus reikia keisti, kad būtų sudarytos sąlygos aukštojo mokslo kokybės gerinimui. Pvz., buvo pasiūlyta:

- priiminėti mažiau studentų (mano 35 % respondentų);
- sudaryti lygias galimybes visiems norintiems studijuoti, nes ne visi įstengia susimokėti už studijas, nors nori ir gali studijuoti (18 %);
- keisti postsovietinę dėstymo kultūrą (9 %);
- griežčiau reglamentuoti ir vykdyti universitetų atskaitomybę visuomenei;
- keisti finansavimą;
- daugiau dėmesio skirti dėstytojų pasirengimui;
- plėsti programas.

Analizuojant magistrantų atsakymus pastebima, kad kai kurie iš jų negalėjo išsakyti savo požiūrio šiuo klausimu; 18 % studentų atsakė, kad nežino. Tokius atsakymus galėjo nulemti informacijos apie Lietuvos teisės aktus, reglamentuojančius aukštojo mokslo kokybę, stoka.

Tiek studentai, tiek dėstytojai, gana svarbiu veiksniu laiko išankstinę visapusišką informaciją apie studijas, kuri padėtų studentams pasirinkti poreikius ir galimybes atitinkančias studijų programas. Šią nuomonę galima paaiškinti tuo, kad pasirinkęs poreikius ir galimybes neatitinkančią specialybę, studentas nebesugeba arba nebetenka suinteresuotumo mokytis, kas tiesiogiai veikia jo mokymosi rezultatus, o tuo pačiu ir bendrą mokymo proceso kokybės lygį. Šis faktas patvirtina respondentų nuomonę, kad studentų suinteresuotumas mokytis yra vienas iš labiausiai įtakančių mokymo kokybę veiksnių.

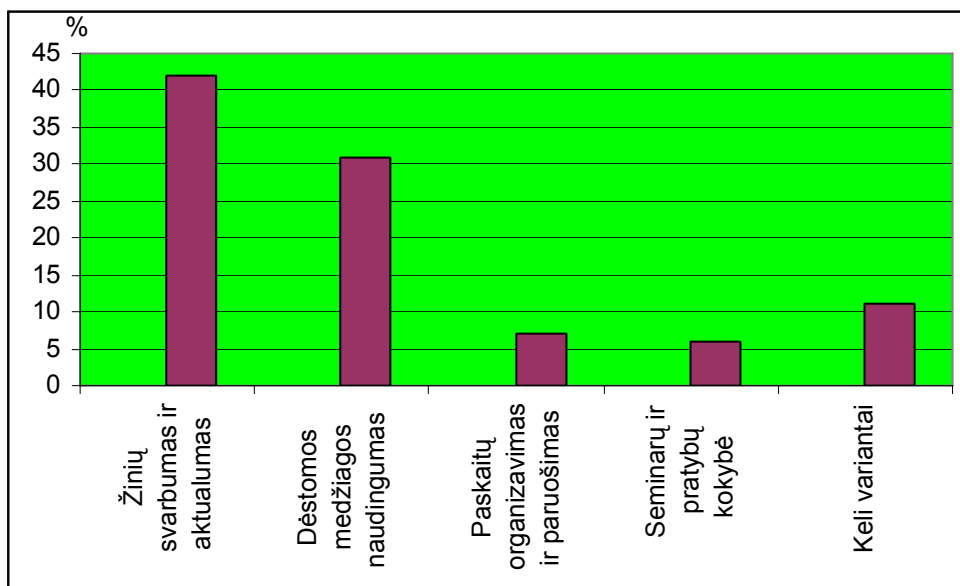
Taip pat magistrantus skatina studijuoti įsidarbinimo perspektyvos ir kiti faktoriai (2 pav.).

2 pav. Faktoriai, skatinantis magistrantus studijuoti

Apie 10 % respondentų pažymėjo iškart kelis variantus: įsidarbinimo perspektyvos ir noras siekti naujų žinių; įsidarbinimo perspektyvos, noras siekti naujų žinių ir galimybė gauti didesnį darbo užmokestį ir t.t. Net 8 % magistrantų parašė, kad studijuoja magistrantūroje dėl to, kad bakalauro laipsnis yra labai prastai vertinamas ir darbdaviai priima į darbą tik su sąlyga, kad kvalifikacija bus būtinai keliama. Taigi studentai pasirenka magistro studijas, siekiant, visų pirma, išsitvirtinimo aukštą kvalifikacijų reikalaujančioje Lietuvos darbo rinkoje.

Dėstomo dalyko programoje magistrantams yra svarbūs tam tikri aspektai (3 pav.).

3 pav. Svarbiausi dėstomo dalyko programos aspektai

11 % apklaustųjų mano, kad jiems yra svarbūs keli variantai: žinių svarbumas ir aktualumas kartu su dėstomos medžiagos naudingumu.

Viešasis administravimas – įstatymais ir kitais teisės aktais reglamentuojama valstybės ir vietos savivaldos institucijų, kitų įstatymais įgaliotų subjektų vykdomoji veikla, skirta įstatymams, kitiems teisės aktams, vietos savivaldos institucijų sprendimams įgyvendinti, numatytos viešosioms paslaugoms administruoti [Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, 1999]. Šiuolaikinis viešųjų reikalų tvarkymas skiriasi nuo to valstybės ar savivaldybės valdymo, kuriuo pasižymėjo tiek autoritarinė, tiek demokratinė valdymo sistemos. Tai reikalauja ir naujos formulės viešojo administravimo krypties specialistų paruošimui.

Tam, kad pagerėtų mokymo kokybė viešojo administravimo krypties magistrantūros studijose, kaip mano respondentai, pasirinkę keletą atsakymo variantų, reikėtų veikti kompleksiskai: gerinti dėstomų programų kokybę ir didinti studentų susidomėjimą (37 %); gerinti dėstomų programų kokybę, didinti studentų susidomėjimą ir kelti dėstytojų kvalifikaciją (32 %); gerinti dėstomų programų kokybę, didinti studentų susidomėjimą, kelti dėstytojų kvalifikaciją ir diegti naujos technologijas (9 %). Pagrindinis dėmesis, be abejo, turi būti skirtas dėstomų programų kokybei gerinimui, taip leidžia manyti tas faktas, kad net 80 % visų anketų pažymėtas būtent šitas aspektas.

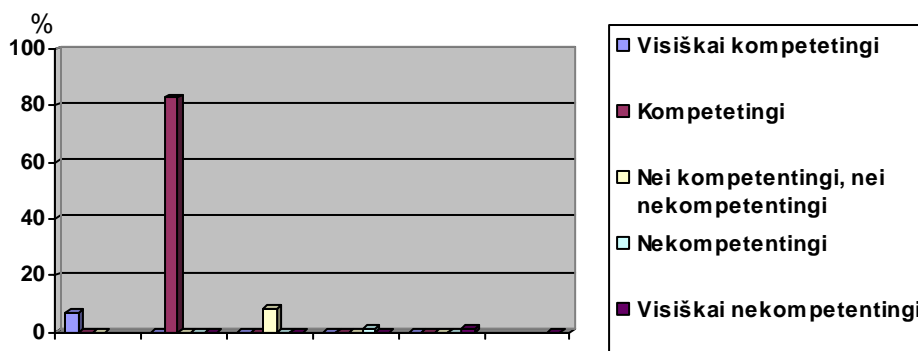
Dar vienas mokymo kokybės trūkumas yra tas, kad magistro darbų vadovai ir dėstytojai, 18 % magistrantų manymu, negerina dėstomų dalykų kokybės, 10 % respondentų gerinimo procesą vertino vidutiniškai. Tuo metu dėstomų dalykų kokybės gerinimas pasireiškia tuo, kad:

- dėstytojai dažniau naudoja naujas technologijas;
- dažniau parengiama įdomi ir naudinga profesiniu požiūriu medžiaga;
- darbo vadovai daugiau dėmesio skiria magistrinio darbo tematikai, aktualumui, o ne struktūrai.

Tyrimo rezultatai rodo, kad studentai nėra pakankamai informuojami apie kai kuriuos studijų ir jų kokybės užtikrinimo aspektus.

Materialinių išteklių bazė yra lengvai matomas ir vertinamas kokybės aspektas, kuris sudaro sąlygas studijų paslaugoms teikti ir tiesiogiai veikia mokymosi kokybę. Universiteto techninė bazė tenkina 64 % magistrantų; 25 % respondentų atsakė, kad nei tenkina, nei netenkina, o 8 % universiteto techninė bazė įvertino neigiamai. Ne visai tenkina magistrantus ir universiteto bibliotekos fondai – taip atsakė 61 % respondentų, nei tenkina, nei netenkina – 19 %, įvertino neigiamai – 14 %. Studentai, kaip pagrindiniai vartotojai, dažniausiai tiesiogiai susiduria su materialinių išteklių tinkamumu ir jų prieinamumu, už tai neigiamas jų vertinimas, mūsų manymu, yra objektyviausias ir reikalaujantis dėmesio.

Dėstytojų kompetentingumas buvo įvertintas gana aukštai (4 pav.).

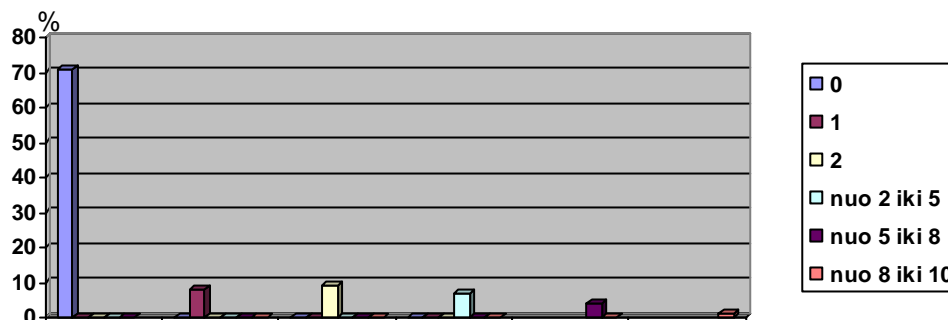

4 pav. Dėstytojų kompetetingumo vertinimas

Nuo dėstytojų kvalifikacijos, gebėjimo organizuoti, koordinuoti studentų ir savo darbą, užtikrinti studentų vertinimo tinkamumą, iš dalies priklauso studentų žinios. Toks aukštas dėstytojų kompetetingumo įvertinimas rodo, kad studijų kokybė šiuo požiūriu greitai bus pasiekta. Taip pat buvo įdomu sužinoti, kad noras studijuoti praktiškai nepriklauso nuo dėstytojų amžiaus, nes teigiamai atsakė tik 5 % magistrantų, o 8 % respondentų mano, kad noras studijuoti nuo dėstytojų amžiaus priklauso vidutiniškai. Už tai susidomėjimas studijomis netgi labai priklauso nuo novatoriškų dėstytojų pažiūrų; teigiamai atsakė 82 % respondentų.

MRU, VDU ir KTU tiek magistro, tiek bakalauro viešojo administravimo studijų programos yra labai skirtingos. Jeigu KTU programos yra orientuotos į bendrąjį viešąjį administravimą, kur dominuoja vadyba, tai VDU ryškiau išsiskiria politikos mokslus ir teisės dalykus. MRU programoje labiau dominuoja teisės pagrindai. Tas politikos, teisės ir vadybos dalykų apimčių santykių skirtumas remiasi universiteto patirtimi bei turimu pedagoginio personalo potencialu. Apibendrinant, galima teigti, kad viešojo administravimo krypties studijų programos turinys visiškai tenkina tik 3 % respondentų, tenkina – 63 %, nei tenkina, nei netenkina – 24 %, netenkina – 8 % ir visiškai netenkina – 2 %.

Atsakymai į klausimą “Kiek Jūsų studijų programoje yra nenaudingų dėstomų dalykų?” pasiskirstė gana įdomiai (5 pav.).

5 pav. Nenaudingų dėstomų dalykų studijų programoje kiekis

Buvo išvardyti tokie nenaudingi studijų programos dalykai: sprendimų priėmimo teorija, strateginis planavimas, organizacijų teorijos, teisės pagrindai, ekonomika, vadyba. Kitiškai vertinamas toks dalykas, kaip informacinės technologijos viešajame administravime, nes jo turinys neatitinka pavadinimui, o dėstoma medžiaga yra visiškai nesusijusi su praktiniu darbu viešojo administravimo srityje. Tokius dalykus, kaip strateginis planavimas ir strateginis valdymas, siūloma sujungti į vieną, nes yra labai susiję.

Studentai atkreipia dėmesį, kad neretai studijuojamų dalykų turinys praktiškai vienodas arba kartojasi su medžiaga, jau girdėta studijuojant anksčiau. 29 % magistrantų pareiškė, kad yra reikalingų dėstymo dalykų, neįtrauktų į jų studijų programą ir siūlo dėstyti daugiau teisinių dalykų (nes dirbant tenka dažnai susidurti su įstatymais, projektais, jų ruošimais); įtraukti į programą raštvedybos pagrindus, naujosios viešosios vadybos pagrindus, viešojo kalbėjimo (retorikos) paskaitas.

Apie 10 % respondentų teigia, kad praktiškai visi dalykai, įtraukti į viešojo administravimo magistrantūros programą, jau yra studijuoti bakalauro studijose ir nėra naudingi, nes yra tiesiog kartojami, o ne gilinami. Šis faktas kelia didžiausią nerimą, nes nevykdomas vienas iš svarbiausių magistrantūros tikslų – sudaryti sąlygas asmens tęstiniam mokymuisi, įgytai kvalifikacijai kelti.

Paskaitų ir seminarų lankomumas dažniausiai priklauso nuo studijų formų – neakivaizdinių studijų magistrantai rečiau randa galimybę lankyti paskaitas (vidutiniškai 71 % studentų pastoviai lanko paskaitas ir 21 % retkarčiais; 65 % pastoviai lanko seminarus ir pratybas ir 19 % retkarčiais); tai viena iš priežasčių, dėl kurios jiems tenka daugiau nei dieninių studijų magistrantams dirbti savarankiškai (vidutiniškai 62 % apklaustųjų atsakė, kad jiems tenka dirbti savarankiškai labai daug, 22 % - daug, 13 % - vidutiniškai, 2 % - nedaug ir tik 1 % labai nedaug).

Ruošdamiesi egzaminams, magistrantai dažniausiai naudojami knygomis, vadovėliais, paskaitų konspektais – 43 % respondentų, dar 21 % papildomai reikalingi ir interneto duomenų šaltiniai (ypač dažnai internetu naudojami neakivaizdinių studijų magistrantai); publikuoti straipsniai paruošimui naudojami, kaip taisyklė, kartu su aukščiau minėtomis mokymo medžiagomis – 15 %.

Tas faktas, kad net 9 % respondentų, ruošdamiesi egzaminams, naudojami tik paskaitų konspektais, leidžia sakyti, kad norint gerinti specialistų žinių kokybę, reikia visų pirma gerinti dėstomos per paskaitas medžiagos kokybę. Mokymo medžiaga turi būti aiški, nuosekliai išdėstyta, suprantama studentui ir atitinkanti šiandienos mokslo ir technikos lygį.

Mokymo proceso kokybės kontrolė – studentų egzaminavimas, kuris apima studentų žinių įvertinimą, tuo pačiu tampa priemone nustatyti, ar dėstyto – mokymosi procesas - davė laukiamų teigiamų rezultatų. Kokybės sąlyga šiame etape gali būti vertinimo kriterijų egzaminu metu paaiškinimas studentams, informavimas apie egzaminu organizavimo tvarką ir laiką.

Mokymo procesas prasideda nuo studijų programos sukūrimo ir tęsiasi iki studento atsiskaitymo už išklausytą discipliną. Pati populiariausia atsiskaitymo forma per egzaminus ir įskaitas tarp dieninių studijų magistrantų - yra atsakinėjimas raštu į pateiktus klausimus (36 %), tuo metu neakivaizdinių studijų magistrantai dažniau atskaitinėja testo forma (34 %). 25 % apklaustųjų vienodai dažnai atsakinėja ir raštu, ir testo forma. Tik 3 % studentams egzaminai ir įskaitos dažnai yra įskaitomi už referatus bei kitus rašto darbus, ir 2 % - už atsakymus žodžiu į pateiktus klausimus.

Lietuvoje viešojo administravimo akademinės programos pradėtos kurti ir įgyvendinti tik pastarąjį dešimtmetį, tą paskatino po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo prasidėjusi viešojo administravimo sistemos pertvarka. Dėl to, kad viešasis administravimas daro įtaką valstybės raidai ir atskirų žmonių gyvenimui, daugelyje valstybių didelis dėmesys skiriamas sėkmingai šioje srityje specialistams parengti ir viešojo administravimo tobulinimo būdams moksliskai pagrįsti, tai siejant su atitinkamomis, aukštojo lygio, mokslo studijų programomis.

Vertindami studijų pasiekimus, susijusius su universitetuose įgytos kvalifikacijos realizavimu veiklos pasaulyje, magistrantai pateikė daugiausiai teigiamų įvertinimų. Viešojo administravimo krypties magistrantai dažniausiai mano, kad jiems pakanka teorinių žinių darbui pagal specialybę – taip atsakė 52 % respondentų, tuo abejoja ir atsakė nei pakanka, nei nepakanka – 26 %, neigiamai atsakė 22 % magistrantų. Prasčiau vertinami viešojo administravimo krypties magistrantų praktiniai įgūdžiai būsimai profesinei veiklai. Net 29 % respondentų mano, kad jie įgyja nepakankamai praktinių įgūdžių, o dar 11 % - visiškai nepakankamai. 34 % apklaustųjų atsakė nei pakankamai, nei nepakankamai ir tik 26 % - įvertino savo praktinius įgūdžius teigiamai.

Pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantų profesinio pasirengimo trūkumai, respondentų manymu, yra tokie:

- didelis atotrūkis tarp mokslo ir praktikos;
- patirties nepakankamumas;
- nemokėjimas išvelgti problemas ir ieškoti sprendimo alternatyvų.

Tą pakeisti, mano apie 70 % magistrantų, įmanoma, jeigu bus pašalintas informacijos ir praktinių pavyzdžių trūkumas ir daugiau bus dėstytojų-praktikų, o ne teoretikų (9 %).

Tuo metu pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų trūkumai buvo išvardyti tokie:

- nepakankamas skaičius teisinių ir specializuotų dalykų (net po magistrantūros ateinant į darbą, teigia magistrantai, reikia daug mokytis papildomai pačiam);

- prastas susidomėjimas mokymosi programa (citata iš anketos: „Gal būt įstojusiems iš kitų aukštųjų mokyklų yra įdomu, tačiau tęsiant studijas, magistrantūra visiškai neinformatyvi, kadangi nėra nei vieno dalyko, kuris būtų nesimokytas bakalauro programoje“);

- dėstymas tik teorinių dalykų ir nenagrinėjimas aktualių problemų;

- dabartinės situacijos analizės viešajame sektoriuje trūkumas;

- retas susiejimas su praktika (jeigu studijuojama ne pagal turimą profesiją ar darbinis įgūdžius, dėstomą medžiagą įsisavinti labai sunku);

- nenuoseklus dalyko dėstymas;

- nepakankama dėstytojų kvalifikacija;

- nepakankamas pasirinkimas magistrinių darbų temų;

- blogai sudaryti tvarkaraščiai (ypač tuo skundžiasi neakivaizdinių studijų magistrantai – „...ta pačią dieną nuo 8 valandų iki 18 valandos dėstomas vienas dalykas, tai neleidžia įsisavinti visą medžiagą“) ir t.t.

Sunkiausiai magistrantams buvo atsakyti į klausimą: „Kokios turi būti taikomos priemonės efektyvesniam viešojo administravimo krypties magistrantų rengimui?“, tai nulėmė didelis skaičius respondentų, neturinčių aiškios pozicijos ir pasirinkusių atsakymo variantą „nežinau“. Tarp gautų buvo išvardyti tokie pasiūlymai:

- daugiau praktinių užsiėmimų, kad baigę studijas studentai galėtų laisvai dirbti pagal specialybę ir jiems netrūktų žinių ir sugebėjimų toje srityje (mano 31 % respondentų);

- į studijų programą reikėtų įtraukti keletą naudingesnių studijų dalykų (14 %);

- skirti daugiau praktinių darbų (9 %);

- suteikti sąlygas studentams atitinkamose institucijose atlikti praktiką (7 %);

- skatinti studentų susidomėjimą (6 %);

- daugiau noro ir domėjimosi magistrinio darbo rengimo metu kaip iš dėstytojų puses, taip ir iš magistrantų;

- griežtesnė kontrolė egzaminų metu;

- daugiau dėmesio skirti organizavimo ir administravimo dalykams;

- per paskaitas turi vykti bendravimas su studentais, o ne „sausas“ dėstymas ir t.t.

Pagrindinis pasiūlymas, mūsų manymu, gali būti suformuluotas taip – siekiant veiksmingos ir studijų paslaugų vartotojų poreikius atitinkančios studijų kokybės, reikėtų labiau įtraukti studentus į studijų kokybės užtikrinimo ir valdymo procesus.

Apibendrinant magistrantų požiūrį į studijų kokybę, išryškėjo, kad reikalinga išsamesnių tyrimų, analizės ir svarstymų; magistrantams stinga praktinio pasirengimo darbinei veiklai,

praktinių gebėjimų ir patirties. Visa tai gali tapti jiems kliūtimi įsidarbinant, dirbant ir plėtojant karjerą. Administracijai reikia daugiau dėmesio atkreipti į bibliotekas ir kitus išteklius; akivaizdus yra ir programos trūkumai. Į šias sritis turi būti atkreipiamas pagrindinis dėmesis, vertinant studijų kokybės būklę universitetuose.

Dėl to, kad į universitetus ir aukštąsias mokyklas Lietuvoje priimama bene daugiausia studentų Europos Sąjungoje, bet investicijos į studentą ir studijų kokybę daugelyje sričių vienos žemiausių Europoje, dabartinė studijų finansavimo sistema neskatina studento atsakomybės ir suinteresuotumo studijomis, tačiau sudaro palankias sąlygas vos baigus išvažiuoti dirbti į užsienį. Jeigu šios tendencijos plėtosis ir toliau, Lietuva neteks akademinio potencialo ir liks žemesniųjų studijų šalimi, o magistro studijos ir moksliniai tyrimai bus atliekami Vakarų šalyse arba pažangesnėse kaimyninėse. Ten pasiliks dirbti ir gambiausi Lietuvos studentai [Kubilius A.].

Dabartinė studijų kokybės ir mokslinės produkcijos vertinimo sistema taip pat neskatina tobulėti. Vertinant aukštąsias mokyklas, jų mokslo rezultatus ir siūlomus kursus, žiūrima formalių reikalavimų atitikimo. Susidaro neribotos galimybės studijų turinio stagnacijai ir mokslinės veiklos imitavimui. Aukštosioms mokykloms keistis trukdo jų administravimo modelis bei suaugimas su valstybe, priklausomybė nuo valdžios institucijų, tikros akademinės autonomijos stygius. Aukštosios mokyklos pačios laisvai nedisponuoja ir savo turtu, todėl negali imtis veiksmingesnių pertvarkos ar optimizavimo sprendimų.

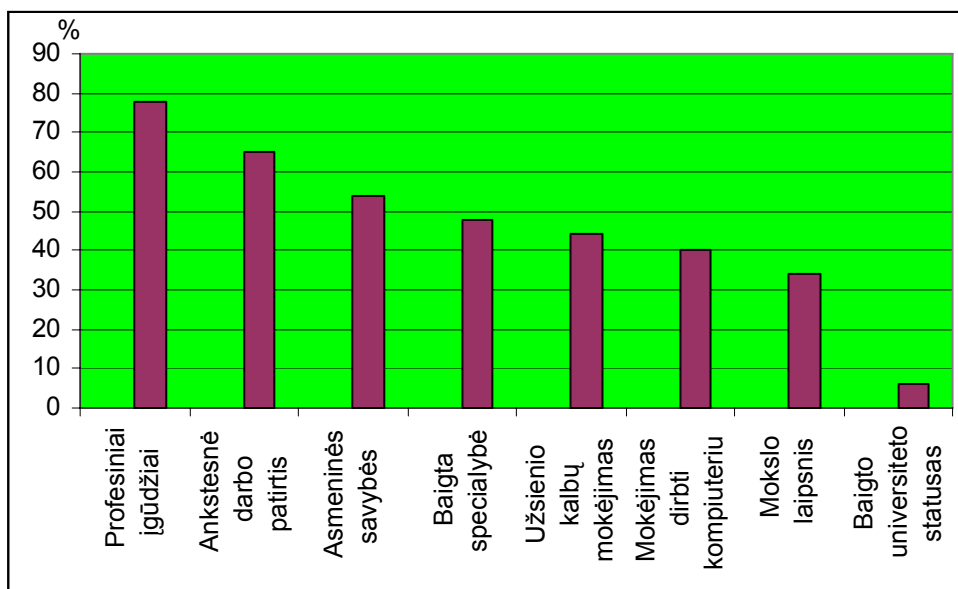
3.3. Darbdavių nuomonės ir vertinimų tyrimas

Diegiant kokybės užtikrinimo sistemas universitetuose vadovaujamasi principu, kad institucijos arba jos narių sugebėjimas teikti kokybiškas paslaugas pasireiškia sistemingu studento, dėstytojo, darbo rinkos (socialinių partnerių plačiąja prasme) poreikių bei lūkesčių aiškinimusi, jų suvokimu ir tenkinimu. Pripažįstama, kad nuolatinė kaita bei konkurencinė aplinka veikia kokybės sampratą ir poreikius, skatinančius universitetus sistemingai tobulinti studijų kokybę ir ieškoti būdų, kaip nustatyti ir tenkinti įvairių bendruomenės narių reikmes. Dažniausiai studijų kokybę vertinama, analizuojant besimokančiųjų ir studijų paslaugų teikėjų (dėstytojų, administracijos) požiūrius. Tačiau vertinimas, pagrįstas vien studijų proceso dalyvių požiūrių tyrimu, rizikuoja nukrypti į subjektyvumą [Vališkevičiūtė, Druskytė, Mikutavičienė, 2004]. Tuo metu magistrantai studijų procesą vertina dažniausiai remdamiesi momentine patirtimi ir negali aprėpti nei tolimesnių perspektyvų, nei proceso visumos; todėl siekiant objektyvesnio vertinimo, būtina ištirti ir darbdavių požiūrį į studijų kokybę. Darbdavių apklausos metu didžiausias dėmesis buvo skirtas vienam iš studijų rezultatų – profesinės kvalifikacijos kokybei ir jos tinkamumui darbo rinkos poreikiams.

Darbdaviams buvo išdalinta 90 anketų, iš kurių grįžo 52. 62 % apklaustųjų yra moterys. Vyrų ir moterų amžius svyruoja nuo 40 iki 50 metų – 37 %, taip pat labai daug jaunų specialistų – nuo 30 iki 40 metų (22 %) ir iki 30 metų (11 %), vyresnio amžiaus respondentai užima apie 30 % darboviečių (nuo 50 iki 60 metų – 19 %, virš 60 metų – 11 %). Aktyviausiai apklausoje dalyvavo Vilniaus (32 % apklaustųjų), Kauno (18 %) ir Panevėžio (5 %) miestų savivaldybių darbdaviai; taip pat nemažai dėmesio anketa sulaukė Švietimo ministerijoje (12 %), Žemės ūkio ministerijoje (6 %), Teisingumo ministerijoj (4 %) ir Vidaus reikalų ministerijoje (4 %).

Į anketos klausimus išsamiausiai atsakymus davė respondentai užimantys tokias pareigas: vyriausio specialisto (42 % respondentų), skyriaus vedėjo (22 %) ir skyriaus vedėjo pavaduotojo (20 %). Tai žmonės, kurie vadovauja įmonėms, institucijoms arba įstaigoms, kur dirba nuo 50 iki 250 darbuotojų (48 %), daugiau nei 250 (22 %), nuo 10 iki 49 (19 %) ir iki 10 darbuotojų (11 %); o įmonių pagrindinė veikla – administravimas (76 %). Visiškai normalu, kad į klausimą „Kokio išsilavinimo specialistai daugiausia dirba Jūsų darbovietėje?“ apie 87 % respondentų atsakė, kad tai yra aukštojo universitetinio išsilavinimo specialistai, kiti mano, kad tai aukštojo išsilavinimo specialistai (13 %).

Analizuodami, kaip įvairūs veiksniai veikia darbdavių apsisprendimą priimant naują darbuotoją, matome, kad išskiriami du svarbiausi veiksniai – profesiniai įgūdžiai ir ankstesnė darbo patirtis. Taip pat priimant į darbą darbdaviams yra svarbūs ir kiti aspektai (6 pav.).

6 pav. Veiksniai, veikiantys darbdavių apsisprendimą, priimant naują darbuotoją

Nemažai apklaustųjų nurodė, kad priėmimą į valstybės tarnybą reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas ir Vidaus reikalų sistemos statusas, bei kiti teisės aktai.

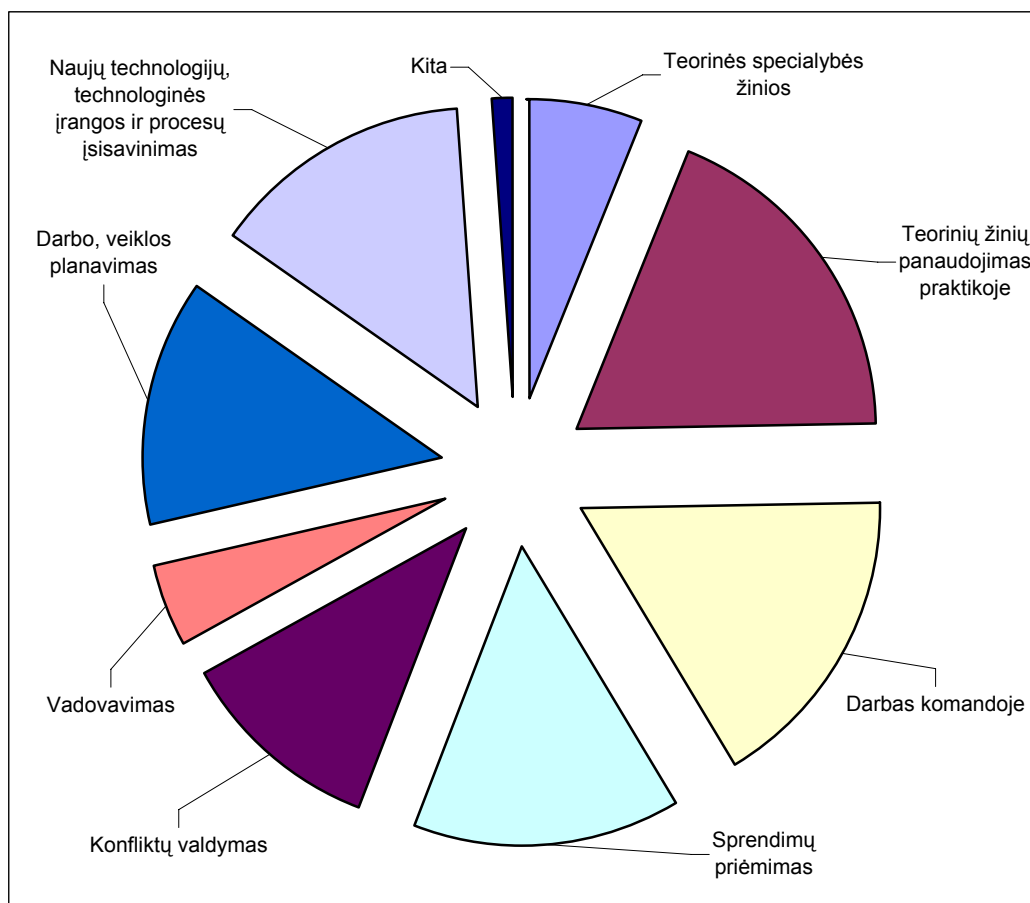
Anketavimo metu 36 % darbdavių pareiškė, kad jiems yra svarbus darbuotojo mokslo laipsnis (arba netgi labai svarbus – 12 % respondentų). Nei svarbus, nei nesvarbus darbuotojo mokslo laipsnis yra 42 % respondentams, ir tik 10 % darbdavių į mokslo laipsnį visai nekreipė dėmesio. Darbdaviai mano, kad retkarčiais darbuotojo mokslinis laipsnis vis dėl to daro įtaką darbo kokybei (84 % respondentų), o visai neįtakoja – 4 % darbdavių. Tai rodo, kad darbdaviai aukščiau vertina darbuotojus, baigusius magistrantūros studijas ir vis dėl to nepakankamai vertina pirmosios pakopos studijų reikšmę. Dėl ko nuolat auga studentų, tęsiančių studijas antrojoje pakopoje, skaičius [Statistikos departamentas, Švietimas, 2000].

Tam, kad būtų sudarytos sąlygos aukštojo mokslo kokybės gerinimui, darbdaviai siūlo padaryti tam tikrus pakeitimus:

- įvesti daugiau praktinių užsiėmimų;
- mažinti universitetų ir studentų kieki;
- griežtinti priėmimo į aukštąsias mokyklas sąlygas;
- apriboti aukštųjų mokyklų finansinę nepriklausomybę;
- siekti balanso tarp universitetų autonomijos ir valstybės poreikių (šiuo metu dominuoja autonomija), riboti finansavimą, jei studijų kryptys netenkina valstybės poreikių;
- labiau aprūpinti mokslo įstaigas šiuolaikine įranga ir technologijomis;
- tobulinti išorinį studijų programų vertinimą;
- stiprinti studentų savivaldą;
- sudaryti sąlygas didesnei konkurencijai, garantuoti geresnį darbo apmokėjimą dėstytojams;
- suteikti geresnes sąlygas studentų mokymuisi ir t.t.

Darbdaviai mano, kad pagrindinis viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programos tikslas turi būti paruošti tam tikros srities specialistus (mano 65 % respondentų) ir išugdyti kultūringą ir visapusiškai išsilavinusį, savarankišką asmenį (48 %), 18 % darbdavių studijų tikslą mato tik tame, kad būtų suteikta tam tikra kvalifikacija, o 6 % mano, kad pagrindinis viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programos tikslas - sudaryti sąlygas tobulėjimui.

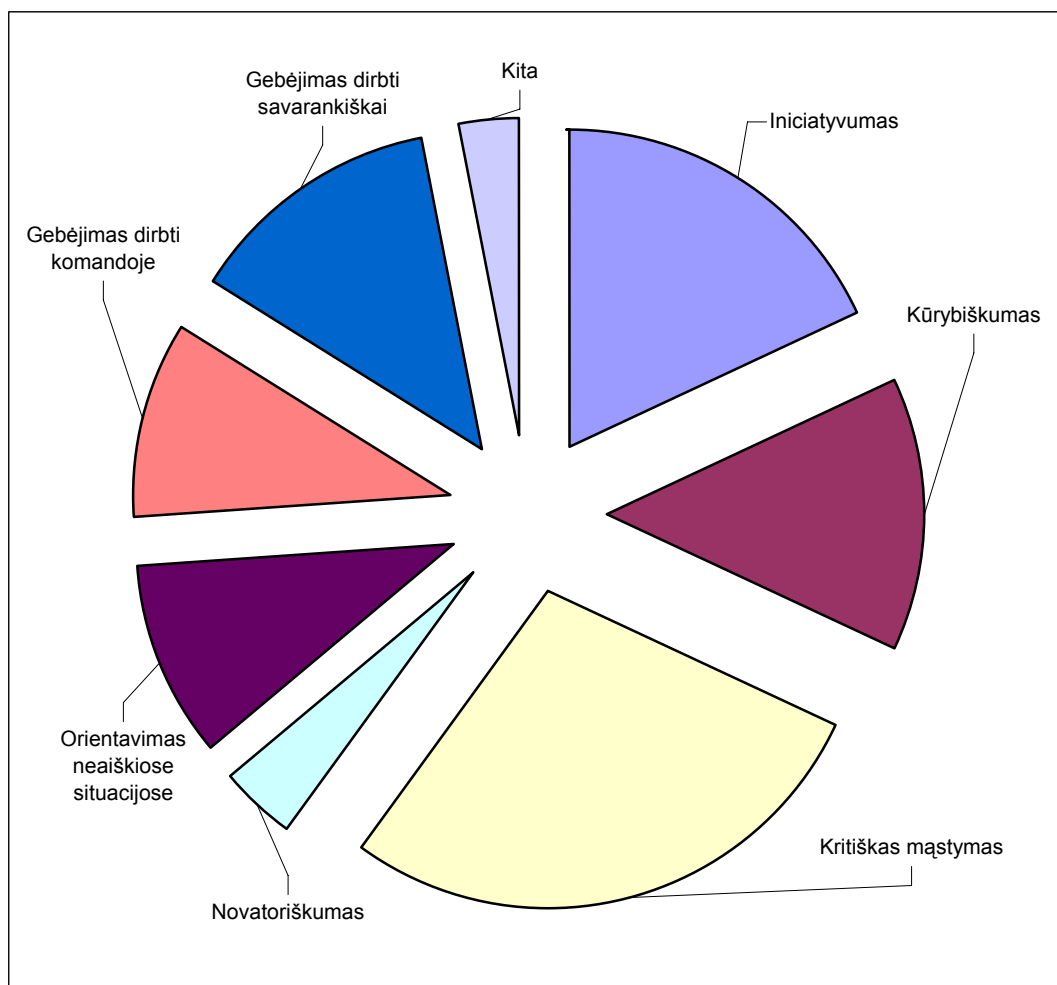
Dėl darbuotojų profesinių įgūdžių svarbumo, respondentų balsai pasidalijo sudėtingai – beveik į vienodas dalis (7 pav.).

7 pav. Darbuotojų profesinių įgūdžių svarbumas

Atsakymo variantas „Kita“ – sugebėjimas mąstyti ir taikyti teisės aktus, t.y. teoriją praktikoje. Taip pat svarbios yra asmeninės savybės – dažniausiai darbui trukdo tinginystė ir neatsakingumas.

Į klausimą „Kokioms asmeninėms darbuotojo savybėms Jūs teikiate pirmenybę?“ darbdaviai nesugebėjo atsakyti vienareikšmiškai (8 pav.).

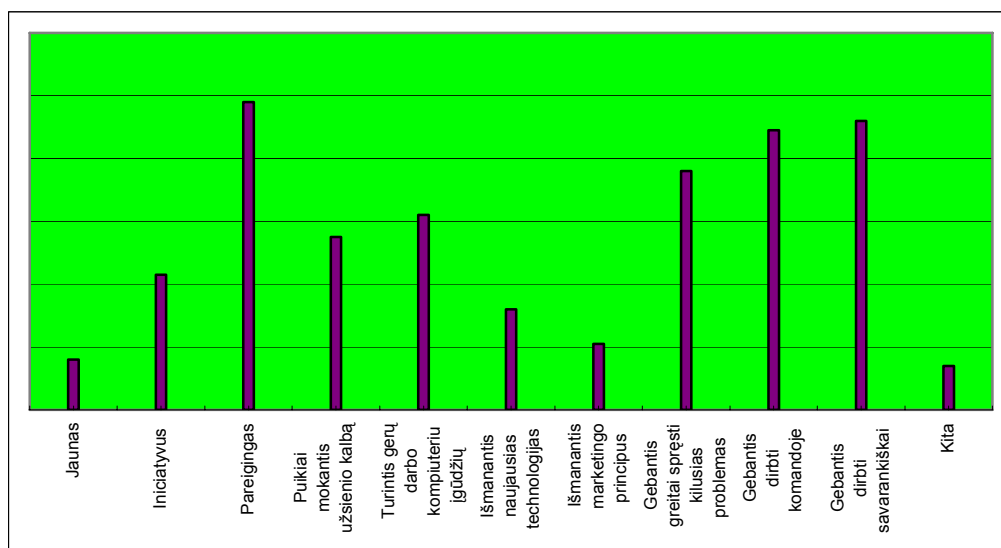

8 pav. Asmeninės darbuotojo savybės

Atsakymo variantas „Kita“ – sąžiningumas, atsakingumas, žmogiškumas, protingumas, darbštumas ir t.t.

Absoliuti dauguma darbdavių (72 %) jaučia šiuo metu darbo rinkoje gerų darbuotojų su aukštesniu išsilavinimu stygių (vidutiniškai – dar 24 % darbdavių), neigiamai į šią klausimą atsakė tik 4 % respondentų.

Atsakymai į klausimą „Koks turėtų būti šiuolaikinis darbuotojas? (kiekvieną pasirinktą variantą įvertinkite pagal 10 balų sistemą: svarbiausio kriterijaus vertė 10 balų)“ pateikti 9 pav.

9 pav. Pagrindiniai šiuolaikinio darbuotojo bruožai

Atsakymo variantas „Kita“ – turintis visas šias savybės.

88 % darbdavių teigia, kad jų institucijoje nedirba užsienio aukštąsias mokyklas baigę specialistai. O jeigu dirba, tai tokių specialistų pagrindiniai privalumai yra tokie:

- geresnis užsienių kalbų mokėjimas;
- drąsesnis mąstymas;
- sugebėjimas netradiciškai mąstyti;
- neužslopinta iniciatyva;
- pasitikėjimas savimi;
- didesnio kiekio informacijos šaltinių žinojimas ir t.t.

Respondentai mano, kad viešojo administravimo krypties magistrantams labiausiai trūksta gebėjimo tirti, analizuoti bei spręsti iškilusias problemas (81 % respondentų) ir įmonės praktinės veiklos pažinimo (79 %), o taip pat kai kurių asmeninių savybių išvystymo (67 %), gebėjimo planuoti (42 %), užsienio kalbų mokėjimo (34 %), gebėjimo dirbti kompiuteriu (28 %) ir praktiškai netrūksta teorinių žinių (tik 8 % apklaustųjų).

Didžioji dalis respondentų (69 %) pareiškė, kad viešojo administravimo krypties magistrantams pakanka teorinių žinių darbui pagal specialybę, o 7 %, kad visiškai pakanka, ir tik 28% atsakė, kad nei pakanka, nei nepakanka.

Į klausimą „Ar, Jūsų manymu, viešojo administravimo krypties magistrantai įgyja pakankamai praktinių įgūdžių būsimai profesinei veiklai?“ 38 % darbdavių mano, kad nepakankamai, ir 35 %, kad nei pakankamai, nei nepakankamai ir tik 18 % atsakė teigiamai.

Neigiamai buvo įvertintas ir viešojo administravimo krypties magistrantų sugebėjimas dirbti savarankiškai. 58 % darbdavių atsakė, kad nei sugeba, nei nesugeba ir 8 %, kad nesugeba; tuo metu, kai, kad sugeba, mano tik 19 % respondentų.

Viešojo administravimo krypties magistrantas vidutiniškai yra susipažinęs su LR teisės aktais ir sugeba juos taikyti, mano 63 % darbdavių, 20 % apklaustųjų atsakė „taip“, o 6 % „ne“.

Pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantų profesinio pasirengimo trūkumai, kaip mano respondentai, yra tokie:

- nepakankami sugebėjimai teorines žinias pritaikyti praktikoje (39 % respondentų);
- savarankiškumo stoka (31 %);
- praktinių žinių ir įgūdžių stoka (24 %);
- praktinio darbo valstybinėse institucijose patirties trūkumas;
- kritinio mąstymo stygius;
- negebėjimas išvelgti, tirti, analizuoti, spręsti problemas;
- analitinių gebėjimų trūkumas;
- nesisteminas žinių pateikimas (citata iš anketos: „Bėda ta, kad jie nežino kur ir ką dirbs. O be to, jiems dėsto daugumoje teoretikai, dažnai atitrūkę nuo praktikos“) ir t.t.

Atsižvelgiant į jų nuomonę ir pasiūlymus studentams turi būti suteikiamos tokios teorinės žinios ir praktiniai įgūdžiai, kurie užtikrintų didesnes absolventų įsidarbinimo galimybes, palankesnes prisitaikymo sąlygas darbo rinkoje bei tolesnę jų karjerą. Be to, rezultatų mokymo procesą užtikrina ir sėkmingas dėstytojo ir studento bendradarbiavimas.

Darbdavių nuomone, universitetuose viešojo administravimo krypties magistrantūroje suteikiamų žinių ir gebėjimų lygis yra nepakankamas tuose srityse, kurios yra labiausiai susijusios su praktine veikla ir kur didelę reikšmę turi veiklos praktika.

Darbdaviai pastebėjo tokius pagrindinius viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų trūkumus:

- nėra teorijos ir praktikos balanso (mano 49 % respondentų);
- trūksta teisės aktų analizės (25 %);
- per mažas dėmesis naujausioms technologijoms (18 %), statistinių duomenų analizei (4 %), tyrimų konstravimui (4 %) ir t.t.

Buvo pasiūlytos tokios priemonės efektyvesniam viešojo administravimo krypties magistrantų rengimui:

- susieti teoriją su praktika, praktinių įgūdžių formavimu;
- įvesti praktinius užsiėmimus, net laikiną darbą įmonėje, kurią tyrinėja magistrantas (tam, kad tyrinėtojas galėtų įvykdyti, išbandyti tai, ką siūlo keisti);
- atsižvelgti į darbdavių poreikius sudarant programas;

- kelti dėstytojų kvalifikaciją (citata iš anketos: „Neretai patiems dėstytojams trūksta praktinių žinių, kas komplikuoja ir studentų paruošimą“);
- keisti pagyvenusius (per 60 metų) dėstytojus į jaunesnius;
- daugiau dėmesio skirti dėstytojų kompetencijų plėtotei;
- kritiškiau vertinti studijų programas, nepriklausomai nuo studijų formos jos turi turėti tuos pačius dalykų modulius ir išugdyti tas pačias absolventų kompetencijas ir t.t.

Remdamiesi darbdavių atsakymais, galime teigti, kad pusė jų yra pasirengę dalyvauti studijų programų rengimo ir mokymo kokybės vertinimo procese (šiuo momentu jų įtaka studijų kokybės užtikrinimo procesui yra pernelyg silpna). Šie rezultatai rodo, kad visuomenė yra suinteresuota, jog būtų rengiami jai reikalingi specialistai ir kad pastarieji atitiktų šiandieninės darbo rinkos reikalavimus.

Tyrimai rodo, kad nors aukštąjį mokslą įgiję asmenys darbo rinkoje konkuruoja geriausiai, tačiau egzistuoja aukštąjį išsilavinimą turinčios darbo jėgos pasiūlos ir paklausos suderinamumo problema. Darbdaviai ne visada gali surasti reikalingos profesinės kvalifikacijos darbuotojų, o dalis aukštąsias universitetines mokyklas baigusių absolventų nesugeba įsidarbinti pagal įgytą specialybę. Perspektyvoje būtinas magistrantūros absolventų įsidarbinimo galimybės didinimas, kaip ir jų gebėjimų pritaikyti universitete įgytas žinias įmonių poreikiams plėtojimas. Tai įmanoma tik to atveju, kai bus pasiektas tam tikras atitikimas tarp gaunamų žinių kokybės ir darbdavių reikalavimų darbuotojų kvalifikacijai.

3.4. Dėstytojų, magistrantų ir darbdavių nuomonių ir vertinimų lyginamoji analizė

Siekdami užtikrinti viešojo administravimo magistrantūros studijų kokybę, pirmiausia turime žinoti apie šioje srityje pasitaikančius trūkumus tam, kad galėtume jų išvengti arba iš dalies pataisyti. Išnagrinėjus atskirų respondentų grupių anketas, siekiant išvengti subjektyvių nuomonių, pabandysim palyginti ir apibendrinti pozicijas dėl aukštojo mokslo kokybės ypatumų.

Pradėsime nuo magistrantūros studijų supratimo ir programos kryptingumo. Mūsų manymu, magistrantūros samprata ir toliau plėtojasi be aiškaus bendrojo sistemos tikslo. Skirtumą tarp studijų magistrantūroje ir bakalauro studijų studentai dažnai nemato, nes magistrantūroje kartojama tai, kas buvo studijuota bakalauro studijose. Tuo pačiu metu dėstytojai, kaip ir magistrantai, supranta, kad studijos magistrantūroje turi būti gilesnės, suteikiančios daugiau specialių žinių, leidžiančios po studijų (o geriau studijų metu) dirbti pagal specialybę. Magistrantūra turi būti charakterizuojama pagal savarankiško darbo užduočių sudėtingumą, medžiagos apimtį, sudėtingumą, studentų gebėjimą analizuoti ir pritaikyti praktikoje teorinio pobūdžio žinias, skatinimą kritiškai mąstyti.

Nagrinėjant programos kryptingumą, buvo pastebėta, kad, dėstytojų manymu, pagrindinis viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų tikslas yra paruošti tam tikros srities specialistus arba suteikti tam tikrą kvalifikaciją. Magistrantams yra svarbiausi darbdavių reikalavimai jų įgūdžiams. Pagrindinis jų tikslas gauti diplomą ir įgyti (praplėsti) tam tikros profesijos žinias ir sugebėjimus. Darbdaviai anketavimo metu taip pat pabrėžė, kad jiems yra svarbus darbuotojo mokslo laipsnis ir kad, retkarčiais, tai įtakoja darbo kokybę. Aukštesnis darbuotojų, baigusių magistrantūros studijas, vertinimas darbdaviais, be jokios abejonės, skatina magistrantus ir reikalauja iš dėstytojų šiuolaikinio viešojo administravimo srities praktinio darbo žinojimo.

Nemažai dėstytojų mano, kad magistrantūros studijų kokybę galima pakeisti, pakėlus dėstytojų kvalifikaciją arba padidinus studentų susidomėjimą. Panašiai mano viešojo administravimo krypties magistrantai ir darbdaviai, kurie pabrėžia, kad reikia veikti kompleksiskai: gerinti dėstomų programų kokybę, didinti studentų susidomėjimą, kelti dėstytojų kvalifikaciją ir diegti naujas technologijas vienu metu. Sugretinus dėstytojų ir studentų vertinimus pastebėta, kad abi respondentų grupės išskiria tuos pačius veiksnius, labiausiai, jų nuomone, veikiančius mokymo kokybę – tai dėstytojų praktinės patirties ir teorinio išsilavinimo pakankamumas bei studentų suinteresuotumas mokytis.

Dėstytojai jaučia universiteto/fakulteto vadovų pastangas dėl mokymo kokybės viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų gerinimo ir žino, kad jų universitetuose yra komisijos, užtikrinančios studijų kokybę, bet vis dar labai silpnai dalyvauja šios komisijos veikloje. Tai leidžia magistrantams abejoti dėl studijų gerinimo proceso vykdymo ir vertinti jį vidutiniškai. Tas faktas, kad magistrantai labai aukštai įvertino dėstytojų kompetentingumą, o dėstytojai ir toliau norėtų ugdyti dėstomo dalyko teorinės žinias, dėstymo meną ir oratorines savybes tam, kad pagerintų savo kvalifikaciją, leidžia galvoti, kad situacija keičiasi ir kad studijų kokybė šiuo požiūriu greitai bus pasiekta, jeigu bus pakeistas požiūris į būtina praktinę dėstytojų patirtį dėstomo dalyko srityje.

Tam, kad būtų sudarytos sąlygos aukštojo mokslo kokybės gerinimui, respondentai dažniausiai siūlo padaryti tam tikrus pakeitimus:

- privatizuoti universitetus;
- suteikti universitetams realią autonomiją studijų turinio srityje;
- siekti visų pakopų ugdymo, programų tikslų ir turinio derinimo;
- griežtinti priėmimo į aukštąsias mokyklas sąlygas (mažinti universitetų ir studentų kiekį);
- griežčiau reglamentuoti ir vykdyti universitetų atskaitomybę visuomenei;
- įvesti daugiau praktinių užsiėmimų;

- labiau aprūpinti mokslo įstaigas šiuolaikine įranga ir technologijomis;
- sudaryti sąlygas didesnei konkurencijai, garantuoti geresnį darbo apmokėjimą dėstytojams ir t.t.

Reformų įgyvendinimui turi būti pertvarkyta teisinė bazė, kuri yra per lėtai tvarkoma ir nespėja reaguoti į greitai judančią darbo rinką. Darbdavių reikalavimai keičiasi, o aukštojo mokslo sistema tęsia savo veiklą pagal nuostatas, kurios jau tapo nebeaktualios. Be to, nesikeičia ir finansavimo metodika, nėra materialinių išteklių balanso, kuris patenkintų magistrantų ir dėstytojų reikalavimus. Apibendrinant atsakymus, išryškėjo sritys, reikalaujančios išsamesnių tyrimų ir objektyvesnio vertinimo. Visos respondentų grupės kritiškai įvertino materialinius išteklius, todėl tolesnėje analizėje būtina įvertinti ne tik subjektyvų studijų proceso dalyvių požiūrį, bet ir realų universitetų aprūpinimą materialiniais ištekliais. Būtina aprašyti ir konkrečius reikalavimus, keliamus kiekvienai materialinių ir kitų išteklių grupei.

Viena iš svarbiausių mūsų užduočių yra išsiaiškinti, ar mokslo programų turinys tenkina dėstytojus, magistrantus ir darbdavius; tai priklauso nuo programos rengimo bei vertinimo modelio veikimo. Teoriniai studijų programos rengimo modeliai tiesiogiai ar kombinuotu būdu veikia studijų programos sudarymą ir jos vertinimą. Literatūroje išskirti keli pagrindiniai studijų programos rengimo bei vertinimo modeliai, kurie grupuojami į:

- rengimo ir vertinimo (Tylerio R.W., Laužacko R., Eisnerio E.W.);
- studijų programos rengimo (Kolbo D., Olivos P., Skilbecko M., Walkerio D.F.),
- vertinimo (Hammondo R.L., Levino H.M., Metfesselio N.S. ir Michaelio W.B., Royse D. ir Thyerio B.A., Scriveno M., Stufflebeamo D.L., Kirkpatricko D.L.).

Anot Goodlad J. I. [2001], Tylerio R.W. rengimo ir vertinimo modelis pakeitė visą studijų programų rengimo ir vertinimo koncepciją, atskleidė, jog yra svarbi studijų turinio, proceso ir dalyvių visuma. Tylerio R.W. modelis remiasi ciklišku, o studijų programa rengiama, planuojant pagal tikslus. Pastebima, jog studijų turinio kokybė ir tobulinimas neatsiejamas nuo vertinimo. Idėjos, paveikusios studijų kokybės vertinimo vystymąsi, nepraranda aktualumo.

Olivos P. studijų turinio kūrimo modelyje taip pat pabrėžiama cikliško būtinumą [Laužackas, 1999]. Pradžia – tikslų formulavimas, remiantis poreikių nustatymu, filosofinėmis nuostatomis; tolesnė seka - uždavinių formulavimas, studijų turinio organizavimas, mokomųjų tikslų ir uždavinių nustatymas, dėstymo strategijos parinkimas, įvertinimo rinkimas, dėstymo strategijos įgyvendinimas, galutinis įvertinimo parinkimas, studijų turinio įgyvendinimas [Saugėnienė, 2003]. Pažymėtina, jog tikslai turi būti aiškiai išmatuojami ir numatytas veiklos rezultatas.

Hammondo R.L. modelyje akcentuojamas programos turinys, programos efektyvumas ir reikalingumas, asmenų, vykdančių programą kompetentingumas, programos tikslai ir įgyjami

įgūdžiai [Guskey, 2004]. Grindžiamas vertinimas nuo kitų modelių išsiskiria tokiais aspektais: programos reikmė, klientų poreikiai, ekonomiškumas ir efektyvumas.

Turint savo privalumus ir trūkumus, visi modeliai pripažįsta studijų turinio, proceso, dalyvių visumą; cikliškumą ir klientų poreikius. Studijų turinio tyrinėtojas Lietuvoje Laužackas R. akcentuoja patį studijų turinio nepertraukiamo atnaujinimo procesą, pabrėždamas vyksmą ratu, „kuriame logiškas šio nesibaigiančio proceso išeities taškas yra veiklos sistemos reikalaujamų kvalifikacijų tyrimas, o pabaigos taškas – mokymo turinio įvertinimas ir įdiegimas“ [2000, 24-25]. Todėl kitas aspektas, į kuri svarbu atkreipti dėmesį, yra viešojo administravimo krypties magistrantų pasiruošimas darbui pagal specialybę. Jeigu teorinių žinių turinys yra teigiamai vertinamas (ypač, kaip bebūtų keista, darbdavių požiūriu), tai praktinių žinių ir įgūdžių trūkumą pabrėžia visos respondentų grupės.

Dėstytojai tai paaiškina per mažu praktiniam darbui skirtų valandų skaičiumi ir galimybės tyrinėti valstybinių institucijų darbą stoka; darbdaviai pabrėžia magistrantų nesugebėjimą teorines žinias pritaikyti praktikoje ir savarankiškumo stoką, praktinio darbo valstybinėse institucijose patirties trūkumą ir kritinio mąstymo stygą, negebėjimą išvelgti, tirti, analizuoti, spręsti problemas, analitinių gebėjimų trūkumą, žinių nesistematškumą ir t.t. Viešojo administravimo krypties magistrantai taip pat jaučia profesinio pasirengimo trūkumus, didelį atotrūkį tarp mokslo ir praktikos, nemokėjimą išvelgti problemos ir ieškoti sprendimo alternatyvų.

Dėstytojų manymu, tai per daug išplėtos programos ir atskirų modulių turinio nesuderinamumo rezultatas. Studentai tai sieja daugiau su nepakankamu skaičių teisinių ir specializuotų dalykų, prastu susidomėjimu programa, aktualių šiuolaikinių problemų paskaitose nenagrinėjimu, dabartinės situacijos viešajame sektoriuje nežinojimu, nenuosekliu dalyko dėstymu, blogai sudarytais tvarkaraščiais ir t.t. Darbdaviai taip pat pastebėjo, kad pagrindinis viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų trūkumas - teorijos ir praktikos disbalansas.

Efektyvesniam viešojo administravimo krypties magistrantų rengimui, respondentų manymu, turi būti taikomos tokios priemonės:

- skatinti stojimą į šią specialybę žmonių, turinčių praktinę patirtį būtent šioje srityje;
- daugiau praktinių užsiėmimų, kad baigę studijas studentai galėtų laisvai dirbti pagal specialybę ir jiems netrūktų žinių ir sugebėjimų toje srityje;
- siekti veiksmingesnio bendradarbiavimo su valstybės institucijomis, kas leistų išsiaiškinti viešojo administravimo specialistų gebėjimų, žinių ir savybių poreikius;
- atsižvelgti į darbdavių poreikius, sudarant programas (į studijų programą įtraukti naudingesnių studijų dalykų - daugiau dėmesio skirti organizavimo ir administravimo dalykams;

- suteikti sąlygas studentams atitinkamose institucijose atlikti praktiką;
- neleisti kokybe rūpintis formaliai į viską žvelgiančiai akademiniai biurokratijai (kritiškiau vertinti studijų programas);
- kelti dėstytojų kvalifikaciją ir t.t.

Lyginamoji analizė parodė, kad visos respondentų grupės pastebėjo tuos pačius viešojo administravimo krypties magistrantų pasirengimo trūkumus. Nors kai kuriais aspektais respondentų nuomonės ir skiriasi, apibendrinant, galima teigti, kad viešojo administravimo krypties magistrantūra turi būti labiau orientuota į profesinę veiklą ir privalo palaikyti ryšį su veiklos pasauliu.

Išvados ir rekomendacijos

1. Studijų programų kokybės vertinimas yra nuolatinis procesas – atskirų modelio dalių ir visumos tyrimas. Nors studijų programos vertinimo modelio pasirinkimas Lietuvos universitetuose - tema didėliai moksliniai diskusijai, tačiau, galima manyti, kad rengimo ir vertinimo modeliai, orientuoti į studijų tikslus, būtų vieni iš priimtinausių (pvz. R. Laužacko, R. W. Tylerio).

2. Atliktas darbas patvirtino, kad VKV principų pritaikymas švietimo sistemoje būtinas. Nuolatinis procesų tobulinimas turi būti pasiekiamas, perkeliant dėmesį nuo rezultatų į procesus, atsižvelgiant į galutinio vartotojo poreikius ir sudarant sąlygas savarankiškam asmenybės tobulinimui.

3. Lietuvos universitetų kokybę užtikrinančią sistemą reikia kardinaliai keisti, atsižvelgiant į pasaulinę patirtį. Tam būtina tobulinti teisinę bazę, vykdyti nuolatinį programų akreditavimą, ruošti bendrus institucinius reikalavimus ir surišti tai su bendra vertinimo koncepcija.

4. Atlikus tyrimo rezultatų analizę galima teigti, kad Mykolo Romerio, Vytauto Didžiojo ir Kauno technologijos universitetuose rūpinamasi studijų kokybės, proceso gerinimu, sudaromos komisijos, užtikrinančios studijų kokybę, gerinama dėstomų programų kokybę, didinamas studentų susidomėjimas, keliama dėstytojų kvalifikaciją, diegiamos naujos technologijas ir t.t.

5. Tyrimas atskleidė, kad dėstytojų, magistrantų ir darbdavių nuomonės sutapo tame, kad Lietuvos universitetuose veikianti studijų kokybės užtikrinimo sistema reikalauja tobulinimo.

6. Tyrimo pradžioje pristatyta hipotezė, išnagrinėjus visą anketinę medžiagą, iš dalies patvirtino [žr. 4 priedą]: Lietuvos universitetuose viešojo administravimo krypties ruošiamų specialistų mokymo programos iš tikrųjų nėra pilnai orientuotos į rinkos poreikius, o mokslo

programų turinys ne visai tenkina magistrantus bei dėstytojus. Dėstomi dalykai magistrantūroje faktiškai atkartoja tai, kas buvo dėstoma anksčiau, o didžiausias nepasitenkinimas kyla iš nepakankamo praktinių įgūdžių įgijimo, kas neatitinka darbdavių poreikiams. Tik du trečdaliai (67 %) respondentų nepriklausomai nuo jų statuso, viešojo administravimo krypties programą vertina teigiamai, o viešojo administravimo krypties magistrantų praktinį pasirengimą neigiamai vertina 82 % darbdavių, 80 % dėstytojų bei 73 % pačių magistrantų.

7. Pagrindinis dėmėsis, be abejo turi, būti skirtas dėstomų programų kokybes gerinimui. Taip leidžia manyti tas faktas, kad apie 80% visų anketų byloja, kad šis aspektas yra kokybės užtikrinimo problema, kylanti dėl vidinės ir išorinės kokybės užtikrinimo sistemų netobulumo.

8. Studijų kokybės užtikrinimo sistemai tobulinti reikalinga ne tik vidinės ir išorinės aplinkos veiksnių sąveika, bet ir kuo aktyvesnis dėstytojų, magistrantų ir darbdavių dalyvavimas. Tai palengvins nuolatinę veiklos kokybės matavimą. Akademinė studijų kokybės užtikrinimo politika turi būti nukreipta į visuomenės interesus ir darbdavių poreikius, todėl reikalingas grįžtamasis ryšis, kai universitetai yra atskaitingi visuomenei ir privalo informuoti ją apie studijų kokybės užtikrinimo vidinę politiką, o darbdaviai turi pastoviai skelbti savo pasikeitusius reikalavimus. Naujų studijų programų rengimas turėtų būti siejamas su darbo rinkos poreikiais. Požiūrius į studijų kokybės būklę turi išsakyti įvairios bendruomenės grupės ir tik remiantis visų jų nuomone galima priiminėti sprendimą dėl pasiekto lygmens.

9. Užtikrinti studijų kokybę pagal šią veiklą reglamentuojančiais dabartinius teisinius aktus neįmanoma, nes iki šiol nėra aiškaus magistrantūros apibrėžimo, kas paverčia magistrantūrą anksčiau studijuojamos medžiagos pakartojimu. Teisinės bazės pertvarkymas turėtų suteikti universitetams daugiau autonomiškumo, tobulinant magistrantūros studijas ir atsisakant neracionalių studijų programų; leisti praplėsti aukštojo mokslo vertinimo sistemą ir sukurti tikslesnio ir objektyvesnio magistrantūros studijų programų vertinimo mechanizmą.

10. Remiantis mokslinė literatūra siūlomas studijų kokybės užtikrinimo sistemos modelis, kuris apjungia vidinės ir išorinės aplinkos veiksnius, įtakojančius studijų kokybę. Pozityviai veiklai universitetai bei atskiros katedros turi ne tik aiškiai suformuluoti savo misijos ir veiklos strategijas, numatyti savo veiklos kryptis, bet ir pastoviai jas skelbti, įtraukiant kuo didesnę mokymo gerinimo proceso dalyvių skaičių, apjungiant dėstytojus, studentus ir darbdavius (pradedant nuo pirmo studijų kokybės užtikrinimo etapo, vykdant savianalizę ir išorinę analizę, nustatant stipriausias ir tobulintinas universitetų veiklos sritys bei priemones trūkumams ištaisyti, kontroliuojant ir koordinuojant studijų kokybės užtikrinimo darbo grupes, koreguojant veiklos strategiją, tikslinant veiklos tikslus ir pradedant naują studijų kokybės užtikrinimo ciklą). Tik sistemingai atliekami studijų kokybės vertinimo darbai ir skleidžiami bei panaudojami jos vertinimo rezultatai lemia studijų kokybės užtikrinimo sistemos tobulinimą.

11. Studijų kokybės užtikrinimo sistemos kūrimo ir tobulinimo prielaidos apibrėžia Lietuvos universitetų studijų kokybės užtikrinimo principus, kurie įgyvendinami, vykdant studijų kokybės gerinimo politiką, studijų procesų valdymą, žmogiškųjų bei materialiujų išteklių valdymą.

12. Atliktas tyrimas leido suformuluoti tokias viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų kokybės užtikrinimo sistemos kūrimo ir tobulinimo rekomendacijos:

- dėstytojų, magistrantų ir darbdavių nuolatinis ir nepertraukiamas dalyvavimas studijų kokybės gerinimo procese;

- universitetų ir viešojo sektoriaus institucijų bendradarbiavimo skatinimas, siekiant sudaryti sąlygas magistrantų, kaip šiuos srities specialistų, profesinių (praktinių) įgūdžių tobulinimui;

- didesnio dėmesio sutelkimas į programos turinį, į dėstomų dalykų naudingumą, į darbdavių nuolat besikeičiančių poreikių tenkinimą, į dėstytojų ir magistrantų aprūpinimą materialiniais ištekliais, į akademinio personalo asmeninį ir profesinį tobulėjimą, bei praktinių įgūdžių įgijimą;

- simuliacinių, loginių, kritinio mąstymo metodų taikymas studijų procese; administracinių gebėjimų ugdymas; savarankiškumo ugdymas; užsienio kalbų ir kompiuterinio raštingumo užtikrinimas;

- aukštos profesinės kvalifikacijos suteikimas, kurios pagrindas - teorinių studijų ir praktinio mokymo bazės pakankamumas, tinkamumas ir prieinamumas; pastovus praktinių įgūdžių tobulinimas ir t.t.

13. Išsamesniuose studijų kokybės tyrimuose pristatyti viešojo administravimo studijų kokybės rodikliai, kiekybiniai ir kokybiniai duomenys turi būti lyginami su kitu studijų kokybės rodikliais tam, kad Lietuvoje būtų nustatyti studijų kokybės vertinimo standartai, taikant kuriuos galima būtų išsiaiškinti didžiausius studijų kokybės privalumus ir trūkumus, bei nukreipti universitetų veiklą.

Naudotos literatūros sąrašas

Pagrindinė literatūra

1. Adomaitienė R., Ruževičius J. Visuotinės kokybės vadybos diegimo ypatumai Vakarų šalių universitetuose // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2002. - № 22.

2. Alkin, M. C., Mcneil J. D. Curriculum Evaluation. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. 2000. – Prieiga per internetą: <<http://search.epnet.com/custlogin.asp?custid=s4864746...>>; prisijungimo laikas: 2006-04-15.
3. Bagdanavičius J. Vakarietiškas švietimo modelis. – Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/vpu/lt/KONFER/konfer97/juozasb.htm>>; prisijungimo laikas: 2006-02-18.
4. Barczyk C.C. Visuotinės kokybės vadyba: teorinis požiūris. – Vilnius: Technika, 1998. – 256 p.
5. Barnett R. Improving Higher Education: Total Quality Care. London: SRHE/ Open University Press, 1992. – 217 p.
6. Bergman B., Klefsjö B. Statistics and TQM in Industrial Continuing Education // International Journal of Continuing Engineering Education – Nr. 4. – 1994. - P. 114 – 121.
7. Bitinas B. Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija, 2000. - 247 p. ISBN 9986-433-25-8.
8. Bitinas B. Ugdymo filosofijos pagrindai. Vilnius: VPU I-kla, 1996. - 157 p. ISBN 9986-519-56-X.
9. Butkus F. S. Vadyba: organizacijos veiklos operatyvaus valdymo pagrindai. Vilnius: Eugrimas. Kokybės laidavimas kolegijoje: rekomendacijos ir gera patirtis. (2000). ES PHARE programa „Aukštojo mokslo institucinė reforma“. Vilnius, 2003.
10. Campbell C., Rozsnyai Quality assurance and the development of Course Programmes. Papers on Higher Education. Bucharest, 2002. - 223 p. TREI. ISBN 92-9069-171-3.
11. Craft A. Quality Assurance in Higher Education. London: Jessica Kingsley Publisher, 1992. - 250 p.
12. Chase R.B., Aquilano N.J., Jacobs, F. R. Production and Operations Management: Manufacturing and Services, 8th Ed. Chicago: Irwin, 2000.
13. Čeponis J. Sertifikavimo, standartų ir kokybės problemos versle ir studijose / Lietuvos mokslas ir pramonė: konferencijos pranešimų medžiaga. – Kaunas: Technologija, 1996. – P. 269-275.
14. Čižas A. Studijų kokybė ir jos vertinimo perspektyva / Lietuvos mokslas ir pramonė: konferencijos pranešimų medžiaga. - Kaunas: Technologija, 1996. – P. 42-47.
15. Deming W.E. The New Economics for Industry For Industry, Government & Education. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Center for Advanced Engineering Study, 1993.
16. Feigenbaum A.V. Total Quality Control, fortieth anniversary edition. Congress/Conference/Publication. McGraw Hill. - 1991.

17. Gardin J. Prospections archéologique en Bactriane orientale (1974-1978) vol. 3: Description des sites et notes de synthèses (Mémoires de la mission archéologiques française en Afghanistan, vol. VII). Paris: Editions Recherche sur les Civilisations, 1998.
18. Goodlad J. I. Curriculum as a Field of Educational study. Curriculum Evaluation. // International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, prenumeruojama duomenų bazė ProQuest, 2001 Prieiga per internetą: < <http://web17.epnet.com/resultlist>>; prisijungimo laikas: 2006-02-18.
19. Guskey T.R. Profesinio tobulinimosi vertinimas. Vilnius: Garnelis, 2004. - 289 p. ISBN 9955-428-46-5.
20. Higher Education in Europe. - Volume 31. - April 2006.
21. Isoda A. Kokybės sistemos samprata studijuose / Lietuvos mokslas ir pramonė: konferencijos pranešimų medžiaga. - Kaunas: Technologija, 1995. – P. 173-181.
22. Juodaitytė A. Studijų kokybė aukštojoje mokykloje: valdymo filosofija ir prakseologija // Aukštojo mokslo kokybė / Konferencijos medžiaga, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004, № 1, p. 12-25.
23. Juran J.M., F.M. Gryna Quality planning and analysis, McGraw-Hill, New York: 1980.
24. Kriščiūnas K., Daugėlienė R. Aukštojo mokslo kokybė: globalinis požiūris ir kriterijai. Kaunas: KTU, 2000.
25. Kells H. R. External Quality Assessment in the Netherlands after 5 years: a Policy analysis. Paper of the VSNU Congress, 1992. - 63 p.
26. Kristan C. Quality Assurance in South Africa. Quality Assurance in Education. MCB University press, v. 7, no. 3, 1999.
27. Laužackas R. Mokymo turinio projektavimas. Kaunas: VDU leidykla, 2000. - 143 p. UDK 31 018.
28. Laužackas R. Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas. Kaunas: VDU I-kla, 2005. - 64 p. ISBN 9955-12-058-4.
29. Laužackas R. Sistemoteorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos. Kaunas: VDU I-kla, 1999. - 194 p. ISBN 9986-86-501-39-3.
30. Laužackas R., Račkauskaitė A., Jaškauskaitė D. Magistrantūros programų kryptingumas ir turinio prieštaravimai Lietuvos universitetuose // Aukštojo mokslo kokybė / Konferencijos medžiaga, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004, № 1, p. 118 – 125.
31. Lewis G., Smith H., Total Quality in Higher Education. Florida: St. Lucie Press, 1994. - 240 p.
32. Marsh C., Willis G. Curriculum Alternative Approaches, Ongoing Issues. USA: Prentice-Hall, 1995. - 377 p. ISBN 0-02-428113-1.

33. Mclaughlin M.W., Phillips D.C. Evaluation and education: at quarter century. Illinois: the university of Chicago press, 1991. - 296 p.
34. Oaskland J.S. Total Quality Management: The rout to improveing performance. Nicols Publishing. New Jersey, 1995.
35. Pukelis K. "Curriculum" sampratos adaptavimasis lietuviškoje pedagoginėje kultūroje: problemos ir siūlymai // Socialinės kaitos procesai ir profesinio rengimo vyksmas. 2 knyga. Kaunas: VDU I-kla, 1999. - p. 82-89.
36. Pukelis K., Sajienė L. Curriculum sampratos problema Lietuvių pedagoginės kultūros kontekste // Pedagogika, 2000, t.40, p. 14-26. ISSN 1392-0340.
37. Pukelis K., Savickienė I. Studijų kokybės vertinimo sistemų lyginamoji analizė: pasaulinė patirtis. Studijų kokybės užtikrinimo sistemos modeliavimas pasaulinės patirties kontekste: konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: VDU I-kla, 2003. - p. 15-27. ISBN 9955-530-78-2.
38. Ruževičius J., Makijovaitė R. Kokybės vadybos metodologiniai klausimai (Methodological Questions of Quality Management) // Lietuvos ūkio plėtros problemos ir perėjimo procesas : resp. konf. pran. medžiaga. Vilnius: VU I-kla, 1998. - p. 154-156.
39. Saugėnienė N. Ugdymo programų planavimas ir realizavimas. Kaunas: Technologija, 2003. - 50 p. ISBN 9955-09-490-7.
40. Savickienė I. Institucinis studijų kokybės vertinimas: dimensijos, kriterijai ir rodikliai // Aukštojo mokslo kokybė // Konferencijos medžiaga, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004, № 1, p. 27.
41. Shewhart W. A. Economic Control of Quality of Manufactured Product, Van Nostrand, 1931.
42. Savickienė I., Pukelis K. Institucinis studijų kokybės vertinimas: dimensijos, kriterijai ir rodikliai// Aukštojo mokslo kokybė / Konferencijos medžiaga, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004, № 1, p. 26 – 37.
43. Spiel C. Program Evaluation // In the International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences. 2002. Prenumeruojama duomenų bazė ProQuest: <http://web17.epnet.com/citation.asp?tb=1&_ug=sid+48C11>; prisijungimo laikas: 2006-03-25.
44. Stancikas E. R., Bagdonienė D. Visuotinės kokybės vadybos metodų taikymas organizacijoje. – Kaunas, 2004.
45. Stumbrys E. Lietuvos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimas – pirmaeilis dabarties uždavinys/Studijų kokybės užtikrinimo sistemos modeliavimas pasaulinės patirties kontekste// Konferencijos medžiaga, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2003.
46. The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education, 1999.

47. Tyler R. W. Basic principles of Curriculum and Instruction. Chicago: The University of Chicago Press, 1949. - 128 p. ISBN 0-226-82031-9.
48. Vagnerienė E. Profesinio rengimo kokybės vadyba Vakarų Europos šalyse ir Lietuvoje. Socialinės kaitos procesai ir profesinio rengimo vyksmas, Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 1999.
49. Valiuškevičiūtė A., Druskytė R., Mikutavičienė I. Universitetinių studijų kokybės vertinimas: akademinės bendruomenės požiūris // Aukštojo mokslo kokybė / Konferencijos medžiaga, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004, № 1, p. 38 – 49.
50. Vanagas P. Visuotinės kokybės vadybos įgyvendinimo organizavimas // Lietuvos ūkis, 1994, Nr.5.
51. Vasiliauskas R. Vertybių pedagogika. Vilnius: VPU I-kl., 2005. ISBN 9955-516-93-3.

Norminė literatūra

1. LR Aukštojo Mokslo įstatymas. LR Švietimo ir mokslo ministerija. – Vilnius. – 2000.
2. LR Mokslo ir studijų įstatymas. LR Aukščiausioji taryba. – Vilnius. – 1991.
3. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas Dėl mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklių patvirtinimo 2001m. birželio 28d. Nr.1055. - Vilnius.
4. LR Viešojo administravimo įstatymas, 1999m. birželio 17 d. Nr. VIII-1234.
5. Association for Supervision and Curriculum Developments (ASCD). A Guide of Educational Terms.2002. Prieiga per internetą: <<http://www.ascd.org/cms/index.cfm?TheViewID=1217>>; priesijungimo laikas: 2006-09-20.
6. ENQA. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2005. Prieiga per internetą: <<http://www.enqa.net/files/BergenReport210205.pdf>>; prisijungimo laikas: 2006-06-09.
7. European Training Foundation. Glossary of Labour Market Terms and Standard and Curriculum Development Terms. 1997. Prieiga per internetą: <www.hrm.strath.ac.uk/teaching/classes/41255/Glossary.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-07-07.
8. ISO 9000 Lietuvoje. Būklės tyrimo rezultatai // Lietuvos standartizacijos departamento biuletenis, 1997. – Nr.5.
9. ISO 9000 serijos standartai lietuvių kalba // Lietuvos standartizacijos departamento biuletenis, 1998. – Nr.3.
10. Lietuvos aukštasis mokslas. Baltoji knyga. – Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2001. – 192 p.
11. Kokybės vadyba ir kokybės užtikrinimas. Terminai ir apibrėžimai. Lietuvos standartas, 2001. LST EN ISO 9000.

12. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. – Vilnius: Gairės, 2002.
13. Mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklės. – Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2001.
14. Nacionalinė kokybės programa. Vilnius: LR Pramonės ir prekybos ministerija, 1996.
15. Statistikos departamentas. Vilnius: Švietimas, 2006.
16. Universitetinių ir neuniversitetinių studijų plėtotės koncepcijos metmenys. – Vilnius: Lietuvos mokslo taryba, 2000.

Interneto svetainių dokumentai

1. Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo agentūrų tarptautinis tinklas // <<http://www.inqaahe.nl>>; prisijungimo laikas: 2006-08-11.
2. Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo tinklas // <<http://www.enqa.net>>; prisijungimo laikas: 2006-06-09.
3. Studijų kokybės vertinimo centro tinklas // <<http://www.skvc.lt>>; prisijungimo laikas: 2006-08-30.
4. Vidurio ir Rytų Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo agentūrų tinklas <<http://www.ceenetwork.hu>>; prisijungimo laikas: 2006-06-09.

Santrauka

Mokymo kokybei užtikrinti naudojami tam tikri metodai, normos, standartai ir procedūros. Tačiau tradiciškai kokybė universitetuose vis dar suprantama labai siaurai – kaip dėmesys tam tikriems mokymo kokybės aspektams. Labai svarbu, kad kokybės koncepcija apimtų ne tik pačias programas, bet ir darbuotojus, patalpas, valdymą, mokymo procesą, bendradarbiavimą su šaka, kuriai ruošiami specialistai ir t.t.

Nors studijų programų rengimo ir kokybės vertinimo problemos užsienyje nagrinėjamos gana seniai, Lietuvoje šie tyrimai mažiau išvystyti ir iki šiol nėra aptikta duomenų apie studijų programų kokybės vertinimo priklausomybę nuo vertinimo koncepcijos ir ją veikiančius pagrindinius veiksnius.

Šio darbo tikslas - nustatyti kokybės vertinimo modelio taikymo galimybes ir prielaidas Lietuvos universitetuose.

Siekiant minėto tikslo, darbe sprendžiami šie **uždaviniai**:

- analizuojant kokybės sampratą, apibrėžti pagrindinius aukštojo mokymo kokybės rodiklius ir veiksnius, apibendrinti sąvokas ir problemines sritis;

- remiantis mokslinės literatūros analize, išnagrinėti aukštojo mokymo kokybę Lietuvos universitetuose;

- ištirti Lietuvos universitetų dėstytojų (kaip mokymo kokybę lemiančių universitetų darbuotojų), dėstančių viešojo administravimo krypties magistrantams, Lietuvos universitetų viešojo administravimo krypties magistrantų ir darbdavių nuomonę apie viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų kokybę;

- suformuluoti ir pateikti pagrindines išvadas, dėl viešojo administravimo krypties magistrantūros studijos programos kokybės ir pateikti pasiūlymus dėl jos tobulinimo.

Tyrimo objektas - kokybės vertinimo modelis Lietuvos universitetuose, nagrinėjant viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programas.

Tyrimo dalykas - kokybės vertinimo modelio formavimo procesas Lietuvos universitetuose.

Hipotezė:

- Lietuvos universitetuose viešojo administravimo krypties magistrantūros studijose ruošiamų specialistų mokymo programos nėra pilnai orientuotos į rinkos poreikius, t.y. dėstytojus ir magistrantus programa ne visai tenkina, o programos neigiamas vertinimas nepriklauso nuo respondentų grupės;

- viešojo administravimo krypties magistrantų praktinis pasirengimas Lietuvos universitetuose netenkina nei darbdavius, nei dėstytojus, nei pačius magistrantus.

Renkant empirinius duomenis esamai Lietuvos aukštojo mokymo būklei įvertinti, 2006 metais buvo atliktas tyrimas Lietuvos universitetuose: Mykolo Romerio universitete, Vytauto Didžiojo universitete ir Kauno technologijos universitete. Trijuose universitetuose buvo apklausti viešojo administravimo krypties magistrantai ir dėstytojai, kurie dėsto viešojo administravimo kryptį. Visuose universitetuose buvo apklausti 287 magistrantų ir 30 dėstytojų. Papildomai elektroniniu būdu buvo apklausti 52 darbdaviai, kaip pagrindiniai universitetų klientai, kurie įtakoja studijų kokybės vertinimo rodiklių nustatymą ir garantuoja grįžtamąjį ryšį dėl studijų kokybės užtikrinimo rezultatų.

Teorinės bei praktinės analizių išvados leidžia teigti, kad Visuotinės kokybės vadybos principų pritaikymas švietimo sistemoje būtinas. Nuolatinis procesų tobulinimas turi būti pasiekiamas, perkeliant dėmesį nuo rezultatų į procesus, atsižvelgiant į galutinio vartotojo poreikius ir sudarant sąlygas savarankiškam asmenybės tobulinimui.

Atlikus tyrimo rezultatų analizę galima teigti, kad Mykolo Romerio, Vytauto Didžiojo ir Kauno technologijos universitetuose rūpinamasi studijų kokybės, tačiau viešojo administravimo krypties ruošiamų specialistų mokymo programos iš tikrųjų nėra pilnai orientuotos į rinkos poreikius, o mokslo programų turinys ne visai tenkina magistrantus bei dėstytojus. Tą galėtų

pakeisti: dėstytojų, magistrantų, darbdavių nuolatinis ir nepertraukiamas dalyvavimas bei bendradarbiavimas studijų kokybės gerinimo procese; didesnio dėmesio sutelkimas į programos turinį, į dėstomų dalykų naudingumą, į darbdavių nuolat besikeičiančių poreikių tenkinimą; aukštos profesinės kvalifikacijos suteikimas, kurios pagrindas - teorinių studijų ir praktinio mokymo bazės pakankamumas, tinkamumas ir prieinamumas; pastovus praktinių įgūdžių tobulinimas ir t.t.

Summary

Public administration course master degree studies formation of quality evaluation model in Lithuanian universities

For providing education quality particular methods, norms, standards and procedures are used. However, traditionally quality in universities is understandable still very narrowly – as attention to particular education quality aspects. It's very important for quality conception to include not just the programmes, but workers, rooms, administration, methods of training, collaboration with specialists preparation branch and so on.

Quality evaluation of study programmes problems overseas are being analysed a long while ago, but in Lithuania these researches are much less developed and still no data found about quality evaluation of study programmes reliance on evaluation conception and it's base factors.

The purpose of this research paper is to determine practical use of quality evaluation model and prerequisites in Lithuanian universities.

To reach above mentioned goal, these **tasks** was worked out:

- analysis of the evaluation conception, to define the main factors and subjects of higher education quality, to summarize the concepts and problematic ranges;
- in conformity with research literature, to examine higher education quality in Lithuania universities;
- to examine lecturers of Lithuanian universities, public administration course students and employers comments on public administration course master degree studies quality;
- to formulate and to make the main findings about public administration course master degree studies quality and to offer a suggestion for improvement.

The fact-finding mission of research – quality evaluation model in Lithuanian universities, while dealing with public administration course master degree study programmes.

The subject of research – formation process of quality evaluation model in Lithuanian universities.

Hypothesis:

- public administration course master degree study programmes in Lithuanian universities is not really dedicated to market needs, their content does not meet students and lecturers exact needs, and negative evaluation of the programme do not depend of respondent groups;

- practical preparation of public administration course students in Lithuanian universities does not meet employers, lecturers and students exact needs.

While collecting empirical data to evaluate current higher education condition, in 2006 amount of research in these Lithuanian universities was done: Mykolas Romeris University, Vytautas Magnus University and Kaunas University of Technology. In these three universities public administration course students and lecturers was examined. Collectively 287 students and 30 lecturers was examined. Additionally 52 employers was examined by e-mail – because they are main clients of universities, and impact factors of quality evaluation of study programmes and assure reversible link, concerning studies quality evaluation results.

Theoretical and practical analysis conclusions allow to maintain that adaptation of General quality management fundamentals in education system is necessary. Constant development of proceedings must be achievable, redeploying attention from to results to proceedings, considering end users needs and allowing to develop self-reliant personality.

Research results analysis allow to maintain that Mykolas Romeris University, Vytautas Magnus University and Kaunas University of Technology concerns about evaluation quality, but public administration course study programmes is not really dedicated to market needs, and their content does not meet students and lecturers exact needs. This can be modified by lecturers, students, employers constant and continuous participation and collaboration in quality evaluation of study programmes; paying attention to programmes content, lectures usefulness, employers variable needs; high professional qualification allowance; constant development of practical skills and so on.

Priedai

**1 priedas. Lietuvos universitetų dėstytojų,
dėstančių viešojo administravimo krypties magistrantams,
apklausos anketa**

Gerbiami respondentai,

MRU magistrantė J. Nikolajenko rašo magistrinį darbą tema „Kokybės vertinimo modelio formavimas Lietuvos universitetuose. Viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programos kokybė“.

Šios apklausos tikslas – įvertinti viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų kokybę.

Atsakymai bus apibendrinti ir naudojami tik mokslinei analizei, išvadoms ir rekomendacijoms. Apklausa yra anoniminė.

Į klausimus atsakykite, pažymėdami vieną iš pateiktų atsakymų kryželiu ☒ arba įrašydami savo variantą.

Anketas prašome gražinti:

Jevgenijai Nikolajenko, el. paštas: nikolajenko@gmail.com, tel. +37065284335

Iš anksto dėkojame už nuoširdžius atsakymus ir bendradarbiavimą.

1. Kokia Jūsų lytis?

Vyras

Moteris

2. Koks Jūsų amžius?

Iki 30 m.

30 - 40 m.

40 - 50 m.

50 - 60 m.

60 - 70 m.

Daugiau nei 70 m.

3. Kokios Jūsų pareigos?

Profesorius

Docentas

Lektorius

Asistentas

Techninis asistentas

Kita

4. Koks Jūsų mokslinis laipsnis?

Magistras

Daktaras

Habilituotas daktaras

5. Koks Jūsų pedagoginis laipsnis?

6. Koks Jūsų pedagoginis darbo stažas?

- Iki 5 m.
- 5 - 10 m.
- 10 - 20 m.
- 20 - 30 m.
- 30 - 40 m.
- Daugiau nei 40 m.

7. Koks Jūsų universiteto (darbovietės) pavadinamas?

- Mykolo Romerio universitetas
- Vytauto Didžiojo universitetas
- Kauno technologijos universitetas

8. Kokie yra viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų tikslai?

- Suteikti tam tikrą kvalifikaciją
- Paruošti tam tikros srities specialistus
- Sudaryti sąlygas tobulėjimui
- Išugdyti kultūringą ir visapusiškai išsilavinusį, savarankišką asmenį
- Kita

9. Kuo, Jūsų manymu, skiriasi studijos viešojo administravimo krypties magistrantūroje nuo bakalauro studijų?

10. Ką, Jūsų manymu, reikėtų keisti Lietuvos teisės aktuose, kad būtų sudarytos sąlygos aukštojo mokslo kokybės gerinimui?

11. Ką, Jūsų manymu, reikėtų keisti universitetų veikloje, kad pagerėtų magistrantūros studijų kokybė (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)?

- Kelti dėstytojų kvalifikaciją
- Gerinti studijų programų kokybę
- Didinti studentų susidomėjimą
- Diegti naujas technologijas
- Kita

12. Ar jaučiate universiteto/fakulteto vadovų pastangas dėl mokymo kokybės Viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų gerinimo?

- Visiškai taip
- Taip
- Vidutiniškai
- Ne
- Visiškai ne

13. Jei į 12 klausimą atsakėte teigiamai, tai kuo pasireiškia mokymo proceso gerinimas (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)?

- Skiriamos lėšos darbuotojų kvalifikacijos kėlimui
- Įgyvendinamos studentų mainų programos
- Peržiūrima savarankiško studentų darbo reglamentacija
- Atnaujinama kompiuterinė įranga auditorijose
- Pasirašomos bendradarbiavimo sutartys
- Stiprinamas teorinis parengimas pirmoje studijų pakopoje
- Kita

14. Kokie veiksniai, Jūsų manymu, dar labiau skatintų studijų kokybės gerinimą?

- Išorinė ekspertizė
- Vidinė ekspertizė (savianalizė)
- Reali grėsmė uždaryti fakultetą
- Švietimo reforma
- Kita

15. Ar Jūsų universitete yra komisija, užtikrinanti studijų kokybę?

- Taip
- Ne

16. Jei į 15 klausimą atsakėte teigiamai, ar Jūs dalyvaujate šios komisijos veikloje?

- Visiškai taip
- Taip
- Vidutiniškai
- Ne
- Visiškai ne

17. Ar universitete užtikrinama laisva, kūrybiška aplinka?

- Visiškai taip

- Taip
- Vidutiniškai
- Ne
- Visiškai ne

18. Jei į 17 klausimą atsakėte neigiamai, ką siūlytumėte keisti?

19. Ar Jus tenkina darbo sąlygos universitete?

- Visiškai tenkina
- Tenkina
- Nei tenkina, nei netenkina
- Netenkina
- Visiškai netenkina

20. Jei į 19 klausimą atsakėte neigiamai, ką siūlytumėte keisti?

21. Kokias profesines savybes norėtumėte ugdyti, kad pagerintumėte savo, kaip dėstytojo, kvalifikaciją?

- Oratorines
- Dėstomo dalyko teorines žinias
- Dėstymo meno
- Kita

22. Ar Jūs tenkina viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programos turinys?

- Visiškai tenkina
- Tenkina
- Nei tenkina, nei netenkina
- Netenkina
- Visiškai netenkina

23. Kokias naujas programas Jūs siūlytumėte patvirtinti?

24. Ar, Jūsų manymu, viešojo administravimo krypties magistrantams pakanka teorinių žinių darbui pagal specialybę?

- Visiškai pakanka
- Pakanka
- Nei pakanka, nei nepakanka
- Nepakanka

Visiškai nepakanka

25. Ar, Jūsų manymu, viešojo administravimo krypties magistrantai įgyja pakankamai praktinių įgūdžių būsimai profesinei veiklai?

Visiškai pakankamai

Pakankamai

Nei pakankamai, nei nepakankamai

Nepakankamai

Visiškai nepakankamai

26. Kokie, Jūsų manymu, pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantų profesinio pasirengimo trūkumai?

27. Kokie, Jūsų manymu, pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų trūkumai?

28. Kokios turi būti taikomos priemonės efektyvesniam viešojo administravimo krypties magistrantų rengimui?

**2 priedas. Lietuvos universitetų
viešojo administravimo krypties magistrantų
apklausos anketa**

Gerbiami studentai,

MRU magistrantė J. Nikolajenko rašo magistrinį darbą tema „Kokybės vertinimo modelio formavimas Lietuvos universitetuose. Viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programos kokybė“.

Šios apklausos tikslas – įvertinti viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų kokybę.

Atsakymai bus apibendrinti ir naudojami tik mokslinei analizei, išvadoms ir rekomendacijoms. Apklausa yra anoniminė.

Į klausimus atsakykite, pažymėdami vieną iš pateiktų atsakymų kryželiu ☒ arba įrašydami savo variantą.

Anketas prašome grąžinti:

Jevgenijai Nikolajenko, el. paštas: nikolajenko@gmail.com, tel. +37065284335

Iš anksto dėkojame už nuoširdžius atsakymus ir bendradarbiavimą.

1. Kokia Jūsų lytis?

Vyras

Moteris

2. Koks Jūsų amžius?

Iki 20 m.

20 - 25 m.

25 - 30 m.

Daugiau nei 30 m.

3. Koks Jūsų mokymosi įstaigos pavadinamas?

Mykolo Romerio universitetas

Vytauto Didžiojo universitetas

Kauno technologijos universitetas

4. Nurodykite savo fakultetą, specialybę, specializaciją, pakopą ir kursą

5. Kokiais metais Jūs įstojote?

2006 m.

2005 m.

2004 m.

Kita

6. Ar Jūs dirbate pagal specialybę?

Taip

Ne

7. Jei dirbate, nurodykite savo darbinės veiklos sritį ir pareigas

8. Jei dirbate, ar Jums trūksta praktinės patirties?

Visiškai taip

Taip

Vidutiniškai

Ne

Visiškai ne

9. Kokios, Jūsų manymu, neišdarbinimo pagal specialybę priežastys?

10. Ar Jūsų išsilavinimas pakankamas įsidarbinti ES šalyse pagal specialybę?

Visiškai pakankamas

Pakankamas

- Nei pakankamas, nei nepakankamas
- Nepakankamas
- Visiškai nepakankamas

11. Ko siekiate studijuodami magistrantūroje?

- Gauti diplomą, atitinkantį darbdavio reikalavimus
- Įgyti (praplėsti) tam tikros profesijos žinias ir sugebėjimus
- Tapti kultūringu ir visapusiškai išsilavinusiu žmogumi
- Kita

12. Kuo, Jūsų manymu, skiriasi studijos magistrantūroje nuo bakalauro studijų?

13. Ką, Jūsų manymu, reikėtų keisti Lietuvos teisės aktuose, kad būtų sudarytos sąlygos aukštojo mokslo kokybės gerinimui?

14. Kas Jus skatina studijuoti magistrantūros studijas?

- Draugai
- Tėvai
- Dėstytojai
- Programos populiarumas
- Įsidarbinimo perspektyvos
- Galimybė gauti didesnę darbo užmokestį
- Universiteto prestižas
- Noras siekti naujų žinių
- Kita

15. Kas dėstomo dalyko programoje Jums yra svarbiausia?

- Dėstomos medžiagos naudingumas
- Paskaitų organizavimas ir paruošimas
- Žinių svarbumas ir aktualumas
- Seminarų ir pratybų kokybė
- Kita

16. Ką, Jūsų manymu, reikėtų keisti viešojo administravimo krypties magistrantūros studijose, kad pagerėtų mokymo kokybė (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)?

- Kelti dėstytojų kvalifikaciją
- Gerinti dėstomų programų kokybę
- Didinti studentų susidomėjimą
- Diegti naujos technologijas
- Kita

17. Ar magistrinių darbų vadovai ir dėstytojai gerina dėstomų dalykų kokybę?

- Visiškai taip
- Taip
- Vidutiniškai
- Ne
- Visiškai ne

18. Jei į 17 klausimą atsakėte teigiamai, tai kuo pasireiškia dėstomų dalykų kokybės gerinimas?

19. Ar Jus tenkina universiteto techninė bazė?

- Visiškai tenkina
- Tenkina
- Nei tenkina, nei netenkina
- Netenkina
- Visiškai netenkina

20. Ar Jus tenkina universiteto bibliotekos fondai?

- Visiškai tenkina
- Tenkina
- Nei tenkina, nei netenkina
- Netenkina
- Visiškai netenkina

21. Ar, Jūsų manymu, Jums dėsto kompetentingi dėstytojai?

- Visiškai kompetentingi
- Kompetentingi
- Nei kompetentingi, nei nekompetentingi
- Nekompetentingi
- Visiškai nekompetentingi

22. Ar priklauso Jūsų noras studijuoti nuo dėstytojų amžiaus?

- Visiškai taip
- Taip

Vidutiniškai

Ne

Visiškai ne

23. Ar priklauso Jūsų noras studijuoti nuo novatoriškų dėstytojų pažiūrų?

Visiškai taip

Taip

Vidutiniškai

Ne

Visiškai ne

24. Ar Jūs tenkina viešojo administravimo krypties studijų programos turinys?

Visiškai tenkina

Tenkina

Nei tenkina, nei netenkina

Netenkina

Visiškai netenkina

25. Kiek Jūsų studijų programoje yra nenaudingų dėstomų dalykų?

0

1

2

2 -5

5 - 8

8 - 10

Daugiau nei 10

26. Išvardinkite nenaudingus Jūsų studijų programos dalykus, jeigu tokie yra

27. Ar yra Jums reikalingų dėstymo dalykų, neištrauktų į Jūsų studijų programą?

Yra

Nėra

28. Išvardinkite reikalingus dėstymo dalykus, neištrauktus į Jūsų studijų programą, jeigu tokie yra

29. Ar lankote paskaitas?

Taip

Retkarčiais

Ne

30. Ar lankote seminarus, pratybas?

- Taip
- Retkarčiais
- Ne

31. Ar tenka dirbti savarankiškai?

- Labai daug
- Daug
- Vidutiniškai
- Nedaug
- Labai nedaug

32. Kokią mokymo medžiagą dažniausiai naudojate ruošdamiesi egzaminams (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)?

- Knygos, vadovėliai
- Publikuoti straipsniai
- Paskaitų konspektai
- Interneto duomenų šaltiniai
- Kita

33. Kokia atsiskaitymo forma dažniausiai vyksta egzaminai ir įskaitos?

- Atsakinėjate raštu į pateiktus klausimus
- Atsakinėjate žodžiu į pateiktus klausimus
- Testo forma
- Egzaminai ir įskaitos yra įskaitomi už referatus ir kitus rašto darbus
- Kita

34. Ar, Jūsų manymu, viešojo administravimo krypties magistrantams pakanka teorinių žinių darbui pagal specialybę?

- Visiškai pakanka
- Pakanka
- Nei pakanka, nei nepakanka
- Nepakanka
- Visiškai nepakanka

35. Ar, Jūsų manymu, viešojo administravimo krypties magistrantai įgyja pakankamai praktinių įgūdžių būsimai profesinei veiklai?

- Visiškai pakankamai
- Pakankamai

Nei pakankamai, nei nepakankamai

Nepakankamai

Visiškai nepakankamai

36. Kokie, Jūsų manymu, pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantų profesinio pasirengimo trūkumai?

37. Kokie, Jūsų manymu, pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų trūkumai?

38. Kokios turi būti taikomos priemonės efektyvesniam viešojo administravimo krypties magistrantų rengimui?

3 priedas. Darbdavių apklausos anketa

Gerbiami respondentai,

MRU magistrantė J. Nikolajenko rašo magistrinį darbą tema „Kokybės vertinimo modelio formavimas Lietuvos universitetuose. Viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programos kokybė“.

Šios apklausos tikslas – įvertinti viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų kokybę.

Atsakymai bus apibendrinti ir naudojami tik mokslinei analizei, išvadoms ir rekomendacijoms. Apklausa yra anoniminė.

Į klausimus atsakykite, pažymėdami vieną iš pateiktų atsakymų kryželiu ☒ arba įrašydami savo variantą.

Anketas prašome grąžinti:

Jevgenijai Nikolajenko, el. paštas: nikolajenko@gmail.com, tel. +37065284335

Iš anksto dėkojame už nuoširdžius atsakymus ir bendradarbiavimą.

1. Kokia Jūsų lytis?

Vyras

Moteris

2. Koks Jūsų amžius?

Iki 30 m.

30 - 40 m.

40 - 50 m.

50 - 60 m.

60 - 70 m.

Daugiau nei 70 m.

3. Kokioje institucijoje dirbate?

4. Kokios Jūsų pareigos?

5. Kiek Jūsų įmonėje, institucijoje, įstaigoje dirba darbuotojų?

Iki 10

10 - 49

50 - 250

Daugiau nei 250

6. Kokia Jūsų įmonės pagrindinė veikla?

7. Kokio išsilavinimo specialistai daugiausia dirba Jūsų darbovietėje?

Pagrindinio

Vidurinio

Aukštojo

Aukštojo universitetinio

8. Pagal kokius kriterijus renkatės darbuotojus (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)?

Asmeninės savybės

Profesiniai įgūdžiai

Ankstesnė darbo patirtis

Baigto universiteto statusas

Baigta specialybė

Mokslo laipsnis

Užsienio kalbų mokėjimas

Mokėjimas dirbti kompiuteriu

Kita

9. Ar Jums svarbus darbuotojo mokslo laipsnis?

Labai svarbus

Svarbus

Nei svarbus, nei nesvarbus

Nesvarbus

Visiškai nesvarbus

10. Ar darbuotojo mokslinis laipsnis įtakoja darbo kokybę?

Taip

Retkarčiais

Ne

11. Ka, Jūsų manymu, reikėtų keisti Lietuvos teisės aktuose, kad būtų sudarytos sąlygos aukštojo mokslo kokybės gerinimui?

12. Koks, Jūsų manymu, turi būti pagrindinis viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programos tikslas?

Suteikti tam tikrą kvalifikaciją

Paruošti tam tikros srities specialistus

Sudaryti sąlygas tobulėjimui

Išugdyti kultūringą ir visapusiškai išsilavinusį, savarankišką asmenį

Kita

13. Kokie, Jūsų manymu, darbuotojo profesiniai įgūdžiai svarbūs darbe (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)?

Teorinės specialybės žinios

Teorinių žinių panaudojimas praktikoje

Darbas komandoje

Sprendimų priėmimas

Konfliktų valdymas

Vadovavimas

Darbo, veiklos planavimas

Naujų technologijų, technologinės įrangos ir procesų įsisavinimas

Kita

14. Kokioms asmeninėms darbuotojo savybėms Jūs teikiate pirmenybę?

Iniciatyvumas

Kūrybiškumas

Kritiškas mąstymas

Novatoriškumas

Orientavimas neaiškiose situacijose

Gebėjimas dirbti komandoje

- Gebėjimas dirbti savarankiškai
- Kita

15. Ar šiuo metu darbo rinkoje jaučiate gerų darbuotojų su aukštu išsilavinimu stygių?

- Visiškai taip
- Taip
- Vidutiniškai
- Ne
- Visiškai ne

16. Koks turėtų būti šiuolaikinis darbuotojas (kiekvieną pasirinktą variantą įvertinkite pagal 10 balų sistemą: svarbiausio kriterijaus vertė 10 balų)?

- Jaunas
- Iniciatyvus
- Pareigingas
- Puikiai mokantis užsienio kalbą
- Turintis gerų darbo kompiuteriu įgūdžių
- Išmanantis naujausias technologijas
- Išmanantis marketingo principus
- Gebantis greitai spręsti kilusias problemas
- Gebantis dirbti komandoje
- Gebantis dirbti savarankiškai
- Kita

17. Ar Jūsų institucijoje dirba užsienio aukštasis mokyklas baigę specialistai?

- Taip
- Ne

18. Jei į 17 klausimą atsakėte teigiamai, tai kuo skiriasi užsienio aukštasis mokyklas baigę specialistų sugebėjimai ir savybės nuo turinčių Lietuvos viešojo administravimo krypties aukštųjų mokyklų diplomus specialistų?

19. Kokių žinių/įgūdžių trūksta viešojo administravimo krypties magistrantams (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)?

- Teorinių žinių
- Gebėjimo dirbti kompiuteriu
- Užsienio kalbų mokėjimo

- Gebėjimo planuoti
- Gebėjimo tirti, analizuoti bei spręsti iškilusias problemas
- Įmonės praktinės veiklos pažinimo
- Kai kurių asmeninių savybių išvystymo
- Kita

20. Ar, Jūsų manymu, viešojo administravimo krypties magistrantams pakanka teorinių žinių darbui pagal specialybę?

- Visiškai pakanka
- Pakanka
- Nei pakanka, nei nepakanka
- Nepakanka
- Visiškai nepakanka

21. Ar, Jūsų manymu, viešojo administravimo krypties magistrantai įgyja pakankamai praktinių įgūdžių būsimai profesinei veiklai?

- Visiškai pakankamai
- Pakankamai
- Nei pakankamai, nei nepakankamai
- Nepakankamai
- Visiškai nepakankamai

22. Ar viešojo administravimo krypties magistrantai sugeba dirbti savarankiškai?

- Visiškai sugeba
- Sugeba
- Nei sugeba, nei nesugeba
- Nesugeba
- Visiškai nesugeba

23. Ar viešojo administravimo krypties magistrantai yra susipažinęs su LR teisės aktais ir sugeba juos taikyti?

- Visiškai taip
- Taip
- Vidutiniškai
- Ne
- Visiškai ne

24. Kokie, Jūsų manymu, pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantų profesinio pasirengimo trūkumai?

25. Kokie, Jūsų manymu, pagrindiniai viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų trūkumai?

26. Kokios turi būti taikomos priemonės efektyvesniam viešojo administravimo krypties magistrantų rengimui?

4 priedas. Statistiniai apskaičiavimai

1. Reikia nustatyti, ar dėstytojai ir magistrantai vienodai vertina programą, t.y. ar programa vienodai tenkina/netenkina juos.

Programos įvertinimas Respondentų grupė	Tenkina	Netenkina arba nei tenkina, nei netenkina	Iš viso
Dėstytojai	21	9	30
Magistrantai	189	98	287
Iš viso	210	107	317

Hipotezių suformulavimas:

hipotezė H_0 – viešojo administravimo krypties programos įvertinimas nepriklauso nuo respondentų grupės

hipotezė H_1 - viešojo administravimo krypties programos įvertinimas priklauso nuo respondentų grupės

Tikėtinų dažnių apskaičiavimas

$$Q_{11} = (30 \times 210) / 317 \approx 20$$

$$Q_{12} = (30 \times 107) / 317 \approx 10$$

$$Q_{21} = (287 \times 210) / 317 \approx 190$$

$$Q_{22} = (287 \times 107) / 317 \approx 97$$

Pirsono kriterijaus apskaičiavimas

$$\chi^2 = (21-20)^2/20 + (9-10)^2/10 + (189-190)^2/190 + (98-97)^2/97 \approx 0.166$$

Lentelės laisvės laipsnių skaičius sudaro $df = (2-1) \times (2-1) = 1$

Nulinė hipotezė H_0 apie kintamųjų nepriklausomumą yra atmetama, kai apskaičiuota Pirsono kriterijaus reikšmė yra didesnė už kritinę reikšmę. Mūsų atveju, pasirinkus reikšmingumo lygmenį $\alpha=0.05$, iš matematinių lentelių randame, kad šį lygmenį ir lentelės laisvės laipsnių skaičių atitinkanti kritinė Pirsono kriterijaus reikšmė lygi $\chi^2(1)=3.84$. Apskaičiuota reikšmė 0.166 yra daug mažesnė už kritinę reikšmę, vadinasi, hipotezė H_0 turime priimti, su labai menka paklaida.

Taigi, dėstytojus ir magistrantus programa tenkina/netenkina vienodai, tai yra programos vertinimas nepriklauso nuo respondentų grupės (hipotezė H_0).

Vadinasi, du trečdaliai (67 %) respondentų, nepriklausomai nuo jų statuso, viešojo administravimo krypties programą vertina teigiamai.

2. Reikia nustatyti, ar magistrantai, darbdaviai ir dėstytojai vienodai vertina viešojo administravimo krypties magistrantų praktinį pasirengimą.

Magistrantų praktinio pasirengimo įvertinimas Respondentų grupė	Tenkina	Netenkina arba nei tenkina, nei netenkina	Iš viso
Dėstytojai	16	24	30
Magistrantai	75	212	287
Darbdaviai	9	43	52
Iš viso	100	269	369

Hipotezių suformulavimas:

hipotezė H_0 – viešojo administravimo krypties magistrantų praktinio pasirengimo įvertinimas *nepriklauso* nuo respondentų grupės

hipotezė H_1 - viešojo administravimo krypties magistrantų praktinio pasirengimo įvertinimas *priklauso* nuo respondentų grupės

Tikėtinų dažnių apskaičiavimas

$$Q_{11} = (30 \times 100) / 369 \approx 8$$

$$Q_{12} = (30 \times 269) / 369 \approx 22$$

$$Q_{21} = (287 \times 100) / 369 \approx 78$$

$$Q_{22} = (287 \times 269) / 369 \approx 209$$

$$Q_{31} = (52 \times 100) / 369 \approx 14$$

$$Q_{32} = (52 \times 269) / 369 \approx 38$$

Pirsono kriterijaus apskaičiavimas

$$\chi^2 = (16-8)^2/8 + (24-22)^2/22 + (75-78)^2/78 + (212-209)^2/209 + (9-14)^2/14 + (43-38)^2/38 \approx 8 + 0.1818 + 0.1153 + 0.043 + 1.786 + 0.658 \approx 10.78$$

$$\text{Lentelės laisvės laipsnių skaičius sudaro } df = (3-1) \times (2-1) = 2$$

Nulinė hipotezė H_0 apie kintamųjų nepriklausomumą yra atmetama, kai apskaičiuota Pirsono kriterijaus reikšmė yra didesnė už kritinę reikšmę. Mūsų atveju, pasirinkus reikšmingumo lygmenį $\alpha=0.05$, iš matematinių lentelių randame, kad šį lygmenį ir lentelės laisvės laipsnių skaičių atitinkanti kritinė Pirsono kriterijaus reikšmė lygi $\chi^2(1)=5.99$. Apskaičiuota reikšmė 10.78 yra didesnė už kritinę reikšmę, vadinasi, hipotezė H_0 turime atmesti, su labai menka paklaida.

Taigi, dėstytojus, magistrantus bei darbdavius magistrantų praktinis pasirengimas tenkina/netenkina skirtingai kiekvienai apklaustųjų grupei, tai yra įvertinimas priklauso nuo respondentų grupės (hipotezė H_1).

Vadinasi, viešojo administravimo krypties magistrantų praktinį pasirengimą vertina neigiamai 82 % darbdavių, 80 % dėstytojų bei 73 % pačių magistrantų.